

De Skånska landskapens historiska och arkeologiska förening.

Sthen Jacobsen

Den

Nordiske Kriigs Krönike

utgifwen

af

Martin Weibull.

Kjöbenhavn

G. E. C. Gad.

Lund

C. W. K. Gleerups förlag.

regementz-qvartermestere, auditeurer, præster, feldtskiærer, vognemestere och gevallere, korteligen alle offuer- och wnderofficerer saa vel som gemeene aff ryttierett, artigleriet, fodfolchett och dragoner. Item samtlige haandtverchssfolch, constabler och haandtlanger aff artolleriet. Och skal dennem alle staae friit for at fare ud den 5 Aug. med deriss heste, bagage, offuer- och under-gevær, liudende spill, tendte lunter, flyende fahner och kugler udi munden. Och at de maa tage deriss kaass och veij offuer Horne broe ad Mallehem, allunwerchet och siden wiidere som de lyster ad Helsingborg, saa hastig eller langsom som de selff vilde. Saa skal och alle, indfödde Skaaninger, saa vel gemeene som officerer, aff huad stand och værdighed de ere, som ichun findiss iblant den danske gvarnison och haffuer giffuet sig udi kongen aff Danmarchiss beskermelse och tieniste, ochsaa reijse frii och ubehindrett med sæch och pach, offuer- och under-gevær, tendte lunter, kugle udi munden och følgiss med den anden danske gvarnison ad Helsingborg.

3) Kongenss feldt-medicus, doct. Oldenborg, kongenss proviant- och ammunitions-forvaltere med samtlige gvarnisons betiente, saa som gvarnisons-præster och bagere, maae och med deriss folch, heste och ald föring passere friit med den anden gvarnison ad Helsingborg.

4) Den danske amptmandss och commissarii folch, som findiss udi Christianstad, maae och sicher och ubehindrett fare ud och den samme veij ad Helsingborg.

5) Alle civil betiente, saa som den forige borgemester Falch Larsön, den danske tolder, dissligeste alle ride-fogeder och andre som haffue giffuett sig udi kongen aff Danmarchiss beskermelse och tieniste, alligevel de ere en deel födde udi Skaane, maa de dog med sæch och pach, ald föring samt deriss qvinder och børn ubehindret følgess med den danske gvarnison samme veij ad Helsingborg.

6) En huer, som udfar aff denne gvarnison, skal være tilladt at tage med sig 24 skud krud och lige saa mange kugler med tilbehörige lunte sampet 4 dagiss kost och proviant.

7) Gouverneuren skal och staae friit for at tage med sig 3 metal-stycher, huer aff 3 pund, samt tilbehörige lavetter och stych-vogne, tillige med en fyr-mörse och huad der til hör samt kugler och krud til 12 skud for huer styche, och skal hannem der til forskaffiss en artollerie-vogn med 2 kugle-karrer och huad der till behöffuiss at spende forre, och strax skaffiss aff de Svenske fort med ham ad Helsingborg.

8) Dissligeste skal der aff de Svenske forskaffis 100 wogne med sine heste der forre til gvarnisonens behoff och til at före ryttiere och dragoner, sadle och redskab udi samt de döde söldaterss gevær och montering.

9) Alle offuerlöbere, som findiss iblant de Danske, skal være tilstæd at marchere i liige maade frii och sicher samme veij ad Helsingborg; men de som ere indfödde Svenske skal aff den svenske konge perdonneris och tilstædiss at reisze hiem til deriss.

10) Ingen skal noget paa vejen med macht frataqiss, i huem hand och er, och i huad det och være kand, enten udi heste, mobilier och flyttagodtz eller andre disslige sacher, med huad naffn det och næffniss kunde. Iche heller skal nogen wogn angribess, langt mindre plyndris och spoleris. Skal iche heller i ringeste maade paa de Svenskiss siide skee nogen tvungen huerffning eller andre disslige middeler til at drage folch til sig, men langt heller aff dennem forhindriss och forbiudess. Och til den ende skal de Danske iche en gang sette sig udi den svenske leijer, men marchere fort uden ophold. Iche heller skal nogen aff de Svenske komme dem nærmere end paa 12 skridt; iche convoijen enten for eller bag effter være lengre fra dennem, end omrent 100 skridt.

11) Om nogen bagage, sadle eller redskab samt söldater eller andet saadant skulde bliffue tilbage udi Christianstad, och der kommer skiberom fra Kiöbenhaffn, som det skal bortföre, da skal saadant være tilladt, och de Svenske giffue samme skiberom pass med sig tilbage och lade der udi ubehindret bortföriss huad som kunde være bleffuen tilbage, och om dett er folch, som bort föriss, skall de och giffue dem nödvändig kost och proviant med sig paa reijssen.

12) De Svenske skal och med gouerneuren och hanss gandske gvarnison och fölge, som tilforn er specificeret, skiche saadan en convoij, som kand forslaae och noch er, dissligeste en commissarius, som skal være forplichtet, at lade de Danske paa weijen tilföre och forskaffe nödvändig kiöd och öll, dissligeste haardt fourage och græss til hestene. Och skal de Danske med deriss gandske fölge aff samme convoij ledsagiss lige ad Helsingborg, efftersom der udi den anden punct sluttet er. Men förend de Danske ere ferdige, skal samme convoij lade sig finde paa volden norden for Christianstad och der bie dennem, indtil de komme, tillige med de heste och vogne, som bevilgede ere.

13) Den danske gouerneur skal effterlade sig gissell der paa, at convoijen skal komme tilbage och accords-puncterne fuldkommis. Samme gissel skal med ald effterladte bagage til siöess offuerföriss ad Kiöbenhaffn.

14) Om nogen excess udi udtoget eller siden aff en eller anden begaaiss, skal accorden dog bliffue ved macht, och den det giordt haffuer, naar det bewiist er, straffiss aff gouerneuren.

15) Huad sig belanger, det borgerne haffuer at kræffue aff de danske officerer, som de ere bleffue dem skyldige for forstrachte penge, da er saadant forligt och accorderet dem imellem, saa at ingen derfor skal være arresteret, at hand jo maa frii udpassere.

16) Effter at den danske gouerneur er udfaren, skal hannem være tilladt att skiche til Hanss Kongl. Maijt aff Danmarch tuende visse officerer aff sin gvarnison och lade ham vide, at hand er udfaren.

17) Alle de liig, som udi kirchen i Christianstad ere hensatte och iche endnu begraafne, skal uden nogen vederlag och betalning være følgachtige, naar deriss paarörende det begierer.

18) Kongen aff Sverrigé tager öffrigheden udi byen med de geistlige samt det gandske borgerskab til naade igien, saa at huad som imod Hanss Maj:t aff Sverrigé er passeret, menss de vare under den danske jurisdiction, skal med alle være forglemt och tilgiffuet och iche meere efftertenschiss, och en huer skal blifue udi den bestilling hand var tilforn.

19) Gouverneuren forsichrer, at der iche er at befrychte for nogen forborgen miine eller anden skadelig ild, dissligeste at ald proviant, som endnu er til offuerss, saa vel som ammunitions-sacher, krud, kugler och disslige meere, undentagende det som gouverneuren effter den 6 och 7 punct tager med sig, skal aff de danske betiente registreriss och richtig och uforfalsket til de Svenske offuerleffueriss.

20) Den svenske besætning paa den post, som indrømmede er, skal iche viige offuer 20 skridt derfra, indtil i morgen ved bemeldte klocheslætt alle de Danske ere udfarne.

Omsider skal alt dette, som udi denne accord er sluttet, paa cavalliers parole ubrødelig holdiss. Til huiss meere bekrefftelse her aff tuende lige liudende gienparter ere forfattede och begge underskreffne, forsejlede och offuergiffne paa Hanss Kongl. Maj:tz siide aff Sverrigé aff feldt-marschal-leutenant, baron von Aschenberg, paa Hanss Kongl. Maj:tz siide aff Danmarch aff gouverneuren, tillige med deriss paa begge siider deputerede commissarier.

Datum imellem Beegholms skandtze och Christianstad den 4 Aug. 1678.

RUTGER VON ASCHENBERG.
L. S.

CARL HENDRICH VON DER OSTEN.
L. S.

AXELL WACHTMESTER.
L. S.

ANDREASS FUCHSS.
L. S.

AXEL ROLAMB.
L. S.

GEORG CHRISTOPH VON PUTKAMMER.
L. S.

Gvarnisonen gich ud aff Christianstad omtrent 1300 mand sterch, huilche kongen aff Sverrigé selff besaae allesammen, berömmede baade höije och laffue for deriss troskab och standhaftighed imod deriss konge och befaledede, at de paa marchen skulde forsiuniss med huad som de behöffuede.

Strax effter at freden var sluttet imellem disse nordiske riiger, da lod hr Johan Gyldenstiern rasere fortificationerne omkring Christianstad, saa at den bleff ichun en aaben bye; huilchet siden bleff fortrödt aff de Svenske, thi udi ald Skaane var iche saadan en beleijlig festning och pass for de Svenske, som Christianstad var.

Den stund den danske armee stod ved Ønested, da paa 3 ugerss tiid drogiss snaphanerne med Hyninge skandtze udi Oessbye sogn i Gynge herredt, som var en sterch pass imellem Sverrigé och

Christianstad. Paa denne skandtze laae en fendrich med 30 rytter och dragoner, men bönderne udi omliggende sogn, den eene sogn effter den anden, skulde holde wacht med de Svenske paa skandtzen, saa at naar bönderne komme och ginge, da maatte snaphanerne tage busken och komme saa strax igien. Men lenssmanden, som skulde giffue sognerne bud, var selff en hemmelig snaphane, saa at hand gaff sognerne bud, naar hand tychtiiss. Derfore maatte fendrichen accordere med snaphanerne, som denne gang holdt deriss parole och leffuerede fendrichen med sine underhaffuende udi den danske lejer. Och fordi at fendrichen iche bleff undsatt i rette tiid, da lod hr Johan Gyldenstiern affbrende huer stich och stage udi Ørchen sogn och vilde ihielslagett alle, baade unge och gamle; men andre Svenske, som viste deriss uskyldighed, ömkediss offuer dem, at de fitch vinden der aff, saa at de udskichede partier fandt intet menniske uden 3 udleffuede mend, som strax bleffue ihielskudte.

Der nu Christianstad var den 5 Aug. til de Svenske offuer-gaaet, da bröd Arensdorf op med den danske armee fra Ønested den 6 Aug., lod affbrende den herregaard Hoffdale och den store landssby Ferlöfft och satte sig samme dag ved Mölleröd. De Svenske falt strax ind udi de danskiss bagage och effterslæb och skiöde 8 eller 10 Danske ihiell. Men gen-major Merheim, som den dag fördte den danske arriere-garde, wendte sig strax, skiöd 30 Svenske ihiell och tog ritmester Griffenstein med 8 eller 10 andre Svenske til fange. Den 7 Aug. affbrendte Arensdorf den herregaard Mölleröd, gich samme dag der fra och logerede sig den 8 dito ved Herredtz-wad closter. Derfra udcommanderede hand adskillige partier, som affbrendte disse herregaarde: Knudstrup, Erichssholm, Rönneholm, Hecheberge etc.; item den kiöbstad Lund, dog kirchen och nogle faa husse bleffue staaendiss. Hand lod ochsaa affbrende den liden kiöbstad Lauholm udi Halland och gaff ordre til snaphanerne, at de synder paa landet iche alleene affbrendte nogle herregaarde, men endochsaa utallig megen sæd och höe, som det stod paa marchen, foruden usigelige mange stude och kiör, som Arensdorfs egne skytter och andre marodere toge bort och dreffue til Landtzcrone och Helsingborg. Men udi denne hanss grusomhed fitch hanss excellence ordre fra kongen, at hand sig til Kiöbenhaffn skulde forföije och reijste for den skyld fra armeen den 11 Aug. Strax hand kom til Kiöbenhaffn, bleff hannem en kongl. arrest forkynget at forbliffue udi hanss gaard i Kiöbenhaffn. Hand bleff siden affsatt fra sin

höije charge och andre bestillingar, skulde forbliffue ude paa hanss godtz paa landett och iche maatte komme til Kiöbenhaffn. Dette puff undte Skaaningerne hannem gierne for hans haarde medfart skyld. Wdi Arensdorfs sted gaff Hanss Maijestett general-leutenant Wedel commando offuer armeen, och noget der effter bleff Wedel feldt-marschal-leutenant.

Den stund den danske armee stod ved Herridtzwad closter, da bleff ritmester Johan Randzou under kongenss gvarde udcommanderet fra Rosendall, huor kongenss gvarde da stod, med 60 heste at skulde recognoscere oppe udi Bierre herredt effter et svensk partie, som dagen tilforn haffde været neder imod Qvidinge broe. Wdi Bierre herredt fich Rantzou kundskab aff 16 snaphaner om dette svenske partie, at det var gaaen den veij op imod Baadsted, och at det skulde ichun være 60 mand sterch, men de Svenske vare dog 140 mand sterche. Der Rantzou hörde, at de Svenske vare ichun 60 mand sterche, tog hand disse 16 snaphaner med sig, gich flux paa foden effter de Svenske, och fandt dem lystige och glade udi Baadsted hoss 2 eller 3 tönder öll, som de laae och drach paa torffuett och gaden och achtede en föije ting om at holde nogen wacht.

Rantzou vilde udi förstningen satt sig uden for byen och der taget imod de Svenske, men snaphanerne sagde: "nejj, dett er best udi en hast at sidde dem paa hoffuedet", huorudi Rantzou och til sin gode lyche adlydde snaphanerne, thi effter som de Svenske vare doppelt saa sterche som de Danske, da haffde de Danske ufeilbar bleffuet slagne, dersom de Svenske haffde faaet tid till at komme udi deriss gevær. Rantzou kiördte snaphanerne foran, och der med satte hand ind udi en furie, saa at dett aller förste snaphanerne begyndte at skiude, da löb de svenske heste opad gaderne med monteringen. Dervede vare de ochsaa slagne, thi de udi den hast och confusion iche kunde komme til deriss heste, uden nogle faa. Aff de Svenske bleffue 51 döde paa pladtzen och 26 fangne. Ritmester Jæss Wiising, som fördte partiet, undkom med 24 mand; de andre Svenske komme til fodss ud aff byen och forstach dennem udi sæden paa marchen indtill om anden dagen, da ritmester Jæss Wiising kom igien, och saa kom och de andre frem aff sæden. Aff de Danske bleff ingen enten död eller saared uden 4 snaphaner, som udi förste anlöb bleffue ihielskudte.

Den 12 Aug. bröd gen.-leutenant Wedel op med den danske armee fra Herridtzwad kloster och satte sig imellem Söndersslöff

och Qvidinge. Den 15 dito gich Wedel fra Qvidinge och satte sig wed Eij broe, huor hand bleff staaendiss udi nogle dage, indtil hand sich viss kundskab, at kongen aff Sverrigre marcherede fra Christianstad ned imod Gedinge.

Der kongen aff Danmarch reijssde fra sin armee ved Ønested til Kiöbenhaffn, da gaff Hanss Majestett ordre, at Helsingborgs bye skulde fortificeris det beste mueligt var, paa dett at udi Helsingborg och Landtzcrone kunde udi den tilstundende winter staaee saa stercht et rytterii, at de kunde forhindre de Svenske at legge sig enten for Landtzcrone eller Helsingborg. Til den ende begyndte iche alleene gvarnisonen paa slottet at arbejde, men kongen ordinerede ochsaa, at 500 sælandske bönder skulde haffue den ære at skiude till maalss for Helsingborg med hiulbörrer; och naar disse haffde arbeijdett udi 8 dage, da lössde andre 500 Sælandssfarer de forige aff. Men som wærchett var stort och arbeijderne faa, saa bröd general-leutenant Wedel op fra Eij broe den 23 Aug. och satte sig med den danske armee for Helsingborg, och da begyndte arbeijdett at fange an ret for alvor, thi huer dag arbeijdede 4 imod 5000 mand aff yderste krafftter; der foruden hendte rytteriet en utrolig mengde fachiner til at sammenheftte den lösse och sandige jord, som saa hastig bleff opkasted och sammenfördt. Offuer aldt dette da maatte iche alleene officerernis, men kongen lod endoch sine egne rustwogne hendte pallisader, saa at ingen kand lettelig troe, huilchen tilkiörsell der var, och huor mangen trætt arm her paa denne tiid bleff lagt for Helsingborg. Och det var ochsaa at merche, at ald den stund de Danske arbejdede paa disse store och wiitbegreffne wercher, da fich de iche en draabe regn paa sig, men wærligen var saa warm och deijlig indtil sidst in Sept., ligesom det ellerss pleijer at være udi Julii maaned.

Wi ville nu lade de Danske befeste Helsingborg och de Svenske staaee stille ved Nörhuedinge, imidlertiid vi vender oss 1) till Norge, att ansee den store force, som bleff brugt for Bohuss, men dog till forgieffuiss; 2) ville vi ansee den attacqve paa lante Ryen, huilchen foraarsagede saa stor en forandring, att paa 2 maanederss tiid der effter forlorede Sverrigre den tyske bund gandske och aldeeliss.

Först udi dette aar indbildede de Svenske sig stadeligen, att kongen aff Danmarch umueligt iche kunde agere offensive udi denne sommer, effterdi hand foruden de store nederlag for Halmstad

och Lund haffde endochsaa udi nest forgangen aar bekommett saadanne merchelige och haarde stöd, nemlig 1) udi Malmöess beleijring, 2) udi feldt-slagett under Landtzcrone och endeligen nu igien paa lante Ryen.

Den tid de Danske haffde indtaget Knudstrup, som vi tilforn hörde, da fandt de ett breff paa bemeldte Knudstrup, som feldt-marschal-leutenant Aschenberg forleden in Febr. haffde skreffuet til commendanten Kylander, udi huilchett breff Aschenberg iblandt andet önskede, att de Danske vilde komme udi marchen igien, de skulde nu lettelig bliffue wendt tilbage igien etc. Dog ieg troer well, att Aschenberg meente andet end som hand skreff, thi de store skal altid skryde for de smaa, paa det de smaa kand være wachre och willige. Iche diss mindre saa siuntess dette offuen-bemeldte dog troligt for alle mennisker; thi huem haffde troet, at kongen aff Danmarch effter saa mange och store nederlager skulde haffue kundett udi denne sommer gaaet med saadan en anseelig armee udi Skaane och end der foruden detachere saa sterche troupper op til Norge att attacqvere den offuer ald maade sterche festning Bohus, heldst effterdi kongen aff Danmarch fich nu ingen fleere subsidier fra sine allierede.

Den 4 Maji bleffue for Aarhuss udi Jydlan mönstrede 4 regementer till hest under oberste Schwanwedel, oberste Bibou, oberste Styrch och oberste Holst. Noch 4 regementer til fods under oberste-leutenant Schultz, oberste Meldrom, oberste Ellenberg och oberste Schulenburg. Offuer disse troupper vare general-leutenant Giesse, general-major Lewetzou och gen.-major Schack. Och med disse 8 regementer skulde den norske armee forsterchiss til at beleijre den mechtige festning Bohuss.

Den 8 Maji ginge disse regementer til sejlss fra Aarhuss imod Norge, men der de nu vare komne under de norske skiær, da bleffue de udaff modvind och en flyende storm drefne tilbage igien och komme under Helsingör den 14 Maji. Wdi denne for-færdelige storm leed rytteriet stor skade paa deriss heste, som bleffue döde och kast offuer borde. Och war det en stor lyche, at ald det gandske rytterii, baade karle och heste, iche forgichess tilhaabe, thi nesten alle heste sleede sig lösse udi stormen, saa at den eene traade den anden ihiell, och stormen var saa stor, att masterne ginge udi tu och tillige med sejlene udi siöen. Der kongen aff Danmarch fich kundskab, att disse regementer vare

kommen udi Øresund, reijssde Hanss Maijestet selff ned til Helsingör at skynde och driftue paa, at alting kunde udi en hast bliffue repareret igien, saa at de den 21 Maji ginge til seijss igien fra Helsingör och komme til Marstrand udi Norge den 23 Maji. Samme dag lettede de anchor igien och ginge til den herregaard Guldbringe, huor folchett bleff udskibett, och gich siden derfra til Hiissingen. Fra Kiöbenhaffn kom ochsaa til Marstrand mange groffue stycher, fyr-mörser och en utrolig qvantitet aff bomber, stinchpotter, granater och granate-sæche, med huilche fuldte 400 fyr-wærpere, constabler och handtlangere.

Den 20 Maji om morgenens lode nogle norske troupper sig see paa Indland lige offuer for Bohuss. Med disse troupper fulgte generalitetet at besee pladtzerne, huorlediss armeen kunde staae. Imod aftenen kom fleere sqvadroner och batallioner. Den 21 och 22 dito kom alt fleere troupper anmarcherende och logerede sig bag det bierg Fontin. Den 23 begyndte de at giøre fachiner och skandtze-kurve. Den 24 gich de Norske ind paa Hiisingen. Paa denne øe Hiisingen, som er 4 miile lang, stode 2000 Svenske, huilche imod de Norskiss ankomst retirerede sig udi störste hast offuer elffuen ind paa Sverrigiss siide. Disse Svenske forlode ochsaa den skandtze Relenberg, som laae paa Hiisingen och var forsiunett med 6 jern-stycher, och udi denne deriss hastige retraitre bleffue nogle, mand meente offuer 100, Svenske druchnede udi elffuen. Om natten imellem den 27 och 28 giorde de Norske 3 spaulements paa Fontin och löbe en linie aff fra Möllebiergett indtil det andet store bierg, paa det de uden fare for stycherne aff Bohuss kunde haffue communicationen imellem deriss wercher. De Svenske canonerede sterch aff Bohuss och kastede idelige steen aff deriss mörser, som stode ved Höij broe uden for festningen. Den 29 gich de Norske aff Hiisingen offuer til deriss störste hob paa Indland, som ligger paa den anden siide aff Bohuss; Giise, Lewetzou och Schack satte sig samme dag paa Hiisingen med deriss underhaffuende 8 danske regementer och begyndte strax at arbejde. Den 30, 31 Maji och den 1 Junii continuerede de Norske at giøre deriss batterier och bedechninger paa Fontin, uanseet de beleijrede canonerede sterch. Den 2 Junii kom ind paa slottet 7 tydske offuer-löbere aff danske dronningenss lifregemente.

Oberste-leutenant Carl Gustav Frölich var commendant paa Bohuss, men der kongen aff Sverrige fich kundskab, at stadholder

Gyldenlöffue vilde attacqvere den festning, da beordrede Hanss Maijestett baron, oberste Friderich von Börstell at gaae till Bohuss och være obercommandant udi festningen. Den 3 Junii kom Börstell ind paa Bohuss och tog strax icke alleene en mundtlig eed aff gvarnisonen, men lod ochsaa baade officerer och gemeene reversere sig skrifftlig, at de icke vilde tenche paa nogen capitulation, men affvarte extremiteten.

Samme aften gjorde de Norske et batterie paa Hiisingen och et andet paa Indland under dett bierg Woffuehalss, paa det de kunde formeene de beleijrede correspondencen offuer elffuen fra Sverrigess siide, saa at de Svenske med stor besuærlichkeit och fare komme ind och ud fra festningen. De Norske avancerede sterch udi deriss arbejde at forferdige deriss batterier baade paa Hiisingen och Indland. Den 4 Junii aabnede de alle embrassurer och sendte en trompetter til Höij broe at opfordre festningen, huilken strax bleff affwiist; huor de Norske begyndte imod aftenen at canonere aff alle deriss batterier indtil klochen var 12 om natten och kastede 60 store bomber ind, huor aff det ene bagerhuss bleff ruineret och nogle artollerie-betiente döde och qvetste. De beleijrede suarede dicht igien udi samme tone och bleffue de andre icke megett skyldige.

Den 5 Junii begyndte de Norske udi dagningen at spille grueligen med stycherne, continuerede dagen igennem indtil ud paa natten, indkastede 143 store granater och gjorde 5 steenkast, huor ud aff den störste del aff husene udi festningen bleffue i grunde ruinerede och mange folch döde och qvetste. Den 6 dito canonerede de Norske megett skarp paa disse bastioner, den Öffuerste platten, den Underste platten, Larm-posten och Zwingelen, kastede 132 bomber och forgiftige stinchpotter ind och gjorde 8 steenkast. Den 7 och 8 dito war en uhörlig canoneren och indkastning aff bomber, fyr-kugler, steen och stinchpotter, huilche icke alleene udi grunde ruinerede alle husse udi gandske slottet, undertagendiss kirchen alleene, men endochsaa affbrendte wand-möllen, corps de garde och pallisaderne omkring Zwingelen. De Norske fördte ochsaa en linie bag fra Fontin och frem imod Höij broe, huor de begyndte at anlegge et batterie. De beleijrede fyrede sterch fra Höij broe med stycher och musqvetter och gjorde de Norske en temmelig skade och forhindring udi deriss arbejde. Den 9 och 10 dito arbejdede de Norske aff ald macht lige imod Höij broe, continuerede udi deriss sædvanlige canoneren och at indværpe bomber, steen, stinch-

potter och trenchemente-kugler, huor aff batterierne leede stor skade, och nogle folch bleffue slagne. Den 11 dito fitch de Norske deriss batterier ferdige imod Höij broe och fördte en linie lige indtil Höij broe, uansett de beleijrede brugte sterch deriss stycher och musqveter och kastede mange steene aff deriss mörser. De Norske canonerede forskrechelige, wærpede bomber och steene den gandske dag igiennem indtill ud paa natten.

Stadholder Gyldenlöffue anvendte vel ald muelig liid til at betage de beleijrede ald correspondence fra den svenske siide, men det vilde dog iche saa snart gelinge. Och ligesom de festninger besuerligen indtagiss, huilche ligger ved saadan en revier eller elff, som udi en hast iche kand tilsluttiss, saalediss at ald ud- och indgang blifuer gandske formeent, saa var dette ochsaa den förste de Norskiss wanlyche for denne festning, at de iche saa hastig kunde formeene, de Svenske jo om natten sendte idelig secours och kundskab til baads offuer effuen ind til Bohuss. Och som gvarnisonen udi Bohuss bleff formedelst denne vigoureuse attacqve temmeligen forsuæchett, saa er den förste gang bleffuet secunderet med frisk folch om natten imellem den 11 och 12 Junii, da capitein Johan Gunnersön och capitein Bæffuerfeldt komme med 100 gemeene och tilbehörige officerer lycheligen ind paa Bohuss uden nogen mandss forliss midt igiennem de Norskiss store ild aff stycher och musqveter. Den 12 dito, dagen och natten igiennem, bleff continue canoneret, kast bomber, steen och trenchemente-kugler. Den 13 dito aabnede de Norske deriss embrassurer paa det ny batterie ved Höij broe, begyndte strax at beskyde den lange linie offuer wechtergangen; men som den faste muur fandt dette ichun lidet, saa vendte de deriss stycher imod Larm-posten och giorde der skade; de continuerede den gandske natt at canonere aff alle deriss batterier och huilede iche med bomber, trenchemente-kugler och steenkast, huor udaff batterierne och wærcherne paa festningen leede stor skade. Den 14 om morgenens tiilig lagde de en flyde-broe offuer vandet ved Höij broe och logerede sig dicht ind til slottet, uanset de beleijrede giorde god modstand. Den gandske dag och ud paa natten continuerede de Norske med deriss stycher at forwiide den bresche, som de haffde faaet paa Larm-posten, de wærpede 46 trenchemente-kugler, mange bomber och steene, de affbrændte ochsaa den liden stad Kongelff, som var aaben och laae uden for Bohuss slott. Den 15 vare de meget

stille och kastede ichun 19 bomber, nogle fyr-kugler och steene. Den 16 dito skioede de ichun lidet med stycherne, men der imod kastede de 135 bomber, 7 fyr-kugler och mangfoldige steene, huor ud aff kirchen bleff udi grunde kast offuer ende, och en stor del aff wercherne och batterierne udi festningen gandske ruinerede. Imod aften begyndte de heftig at canonere, continuerede den gandske natt och kastede 65 bomber, nogle trenchemente-kugler, steene och 4 granate-sæche (udi huer sæch var 13 haand-granater). Imidlertid gich de med deriss linier paa den höijre och wenstre haand lige indtil Langebrönd och ellerss forsterchede deriss forige arbeid. Den 17 Junii canonerede de Norske ichun lidet, men forsterchede deriss arbeide och kastede 5 granate-sæche ind; den gandske natt der effter canonerede de gruelige, værpede mange bomber, trenchemente-kugler, steene och 13 granate-sæche; och imidlertid avancerede de med deriss approcher, uanseet de beleijrede baade canonerede och udkastede steene at forhindre dennem udi deriss arbeide. Den 18 dito var alting stille indtil middag, men om efftermiddagen och den gandske nat igienem brugte de Norske deriss stycher och mörser meget flittig, pousserede deriss arbeide med stor vigeur och lagde en broe offuer den liden aae ved Langebrynd. Samme nat kom capitein Flygare ind paa slottet med 100 mand och tilbehörige officerer; de Norske skioede vell sterch paa denne secours, men den gich dog fort. Den 19 dito canonerede de Norske ichun lidet, værpede ichun 10 bomber, 1 fyr-kugle, 2 granate-sæche och giorde 5 steenkast. Oberste-leutenant Edington, som udi den stetinske beleijring 1677 synderlig haffde distingveret, bleff udaff kongen aff Sverrig beordrett at skulde gaae fra den svenske lejer ved Christianstad udi Skaane til at assistere Börstel och Frölich paa Bohuss. I denne natt imellem den 19 och 20 gich Edington offuer elffuen ind paa Bohuss, men under weijen haffde hand den ulyche, at hans höijre arm bleff hannem affskudt med en styche-kugle, saa at hand döde 2 dage der effter. Edingtons tienere bleff och samme nat ihielskudt, och baaden skudt udi sench, saa at de fleeste karle druchnede. Den 20 dito brugte de Norske ichun deriss mörser om formiddagen, men om efftermiddagen spillede deriss stycher och mörser meget sterch aff alle batterier. Om natten kastede de aff 4 mörser en stor mengde haand-granater, som giorde stor skade paa folchet udi festningen, huor iblant var leutenant Sarmo; imidlertid gich de fort udi deriss arbeide och meget

forwiede begge deriss linier, den ene fra Langebroe imod den bastion Platten och den anden imod Kirchehiörneds bastion.

Den 21 continuerede de Norske med canoneren och indkastning aff mörserne, och ellers arbeijdede de fort; den 22 giorde de beleijrede et udfald aff 40 mand under capitein Johan Gunnersön och fendrich Sverin, huilche haffde temmelig god fremgang och komme vel ind igien.

De Norske brugte idelig deriss stycher och mörser besynderlige om natten, da de kastede 141 store bomber foruden mange steene. Den 23 var alting stille indtil middag, men om natten tendte de under igien baade med stycher och mörser. Der stadt-holder Gyldenlöffue saa, at post-baaden nesten huer nat gich ud och ind i Bohuss midt igien nem de Norskiss ild och kugler, da giorde hand iche alleeniste et stort logement neden ved elffuen ved Oxehaffuen, men hand lagde endochsaa en skude med 50 mand udi midt udi elffuen; de beleijrede skiöde strax skuden udi sench, saa at nogle aff folchene druchnede. De Norske reparerede deriss arbeide, som dagen tilforn temmelig bleff ruineret. Om natten kastede de 71 store bomber och mange steene ind; de droge ochsaa en linie lige imod Skarpenordt och liide der nogen skade aff de beleijrediss udenwachter, som chargede arbeijderne. Den 24 forsterchede de Norske deriss arbeide och kastede ichun 16 bomber ind. Om natten kom postbaaden, huor paa bleff skudt 1 corporal och 2 gemeene; de andre, som vare paa baaden, bleffue salverede aff de svenske udenwachter, som giorde en dapper charge. Den 25 var alting stille; de Norske giorde indtet andett end forsterchede deriss forige arbeijde; och som parapeterne och alle defences vare gandske nedskudte aff Zwingelen, saa falt 500 Norske vigoureusement an paa samme Zwingell om natten, men de bleffue repouserede och effterlode sig imod 200 döde. Aff de beleijrede bleffue leutenant Bergmand och 12 gemeene döde; capitein Johan Gunnersön, fendrich Morten Mortensön och 15 gemeene bleffue hart qvetste.

Den 26 ginge de Norske fort med deriss arbeijde; der imod reparerede de beleijrede deriss ruinerede wercher saa wiit som de kunde. Den 27 trengde 200 Norske med degen udi haanden sig ind igien nem breschen paa Zwingelen, men maatte retirere sig igien. De continuerede den dag saa vell som effterfölgende dag med stor iffrighed. Den 29 vare de megett stille paa begge sider indtil

middag, huorfore ober-commandant Börstell sendte en fendrich med nogle gemeene ud till gouvernementz-hussett at fornemme de Norskiss forehaffuende; fendrichen kom vel tilbage igien och berettede, att de inden till forsterchede deriss approcher. Om effter-middagen begyndte de Norske sterch at canonere, kaste bomber och steene, huor med de giorde stor skade inde paa slottet. Om natten kom mineur-capitein Wolfgang med nogle minerer och capitein Baltzar Joensön med 100 musqveterer och tilbehörige officerer lycheligen ind paa Bohuss. Den 30 avancerede de Norske sterch med deriss arbejde och löbe med en linie imod den bastion Larm-posten; wdi denne stihed arbejdede de beleijrede sterch inde udi festningen att forbygge sig. Den 1 Julii under faveur aff en megett sterch canonering continuerede de Norske deriss arbejde och fördte deriss linier, den ene til den lincher face aff Larm-posten, den anden til den lincher face aff Neder-platten. Den 2 Julii begyndte de norske minerer först deriss wercher under den sterche graa mur omkring Bohuss, och imidlertid aff alle batterierne ruinerede de Norske temmeligen den lincher siide aff Skarpenordt; och uanseett de norske minerer fandt haarde klipper inde under slottet, saa at det udi festningen haffde et anseende, at ingen mine skulde der kunde rett fourneris, iche diss mindre saa haffuer de dog med usigelige möije pichett sig ind under muren. Den 3 och 4 Julii forwiede de Norske deriss brescher med heftig canoneren, och imidlertiid avancerede minererne, uanseett de bleffue meget forhindrede aff de beleijrediss granater och steene. Om natten kom oberste-leutenant, baron Mauridtz Welling med en qvantitet ammunitions-sorter ind paa Bohuss. Den 5 och 6 dito arbejdede de Norske megett sterch paa deriss miner och forsaae miinner-niss bedechning med tömmerwærch och torff offuen paa, som stod skach op til muren, paa dett de kunde være uden fare for brand aff slottet. Dog alligevel haffuer de beleijrede nedladet tuende bomber med stricher, huilche sloge bedechningen gandske fra hinanden, huor paa de stach de Norskiss træwærcher an med ild, beeg och storm-krandtze, huilchett giorde en megett stor brand; de beleijrede kastede iideligen træer ned paa ilden och saalediss underholdt ilden udi 12 timer. Den 7 Julii canonerede de Norske forskrecheligen, under huilchen faweur de giorde deriss bedechning langt sterchere och fastere end som den var tilforn, och ellerss avancerede minererne aff ald macht. De Norske skiöde huelungen

gandske aff Badstue-skandtzen indtil Ober-platten; de continuerede deriss linier paa höijre och venstre haand aff slottet, huor ved correspondencen fra Sverrigiss siide paa det næste bleff betagett. Dog alligevel kom capitein Rossbach med 80 musqveterer och tilbehörige officerer ind paa slottet samme natt; 2 aff dennem bleffue ihiel skudte och 3 qvetste. Den 8 avancerede de Norske mercheligen udi deriss arbejd saa vel udi minerne, som att forsterche deriss linier. En norsk minerer begyndte att binde sig ved den höijre face aff Kirchehiörnedtz bastion. Imod aftenen bleff den norske minerer under den bastion Larm-post paa samme maade som den 6 hujus forhindrett aff bomber och ild, och nogle Norske, som vilde leske branden, bleffue ihiel skudte. Om natten kom post-baaden igien fra den svenska siide, huilchett der de Norske fornam, da löb der omtrent 100 mand aff approcherne att attaqvere baaden; iche alleene den svenska leutenant Sverin, som stod paa udenwacht med 30 mand, chargede de Norske sterch, men endoch de aff Bohuss canonerede megett heftig, och den svenska oberste-leutenant Melchior Hamilton, som stod ved Skærdahl paa den siide aff elffuen indtil Sverrigie, skiöd ochsaa sterch aff nogle stycher, som hand haffde hoss sig, saa att baaden kom vel ind. Leutenant Sverin miste 2 eller 3 aff sine, som bleffue ihielskudte. De Norske arbejdede alt sterch baade udi deriss miner, saa och att forlenge deriss linier. Den 9 Julii fitch stadholderen Bohuss gandske tilsluttet och betog de Svenske ald correspondencen, saa att ingen kunde siden denne dag komme enten ud eller ind paa slottet. Samme dag begyndte de Norske att kaste bomber igien. Den 11 dito begyndte de Norske att stoppe deriss miner under Platten och Larm-post. Och som de beleijrede kunde nu ingen relation giffue fra sig om deriss tilstand, ej heller faae nogen kundskab eller fortröstning fra den svenska siide om deriss forventede secours, saa haffuer ober-commandanten optencht dette middell, att hand bandt sine breffue paa granater, och lod saa sine mörser kaste baade granate och breff offuer elffuen til Skærdahl, huilchett de Svenske, som der stode, strax observerede och leedte derfor paa det sted, som granaten faldt, indtil de fandt breffuene, och effter deriss indhold giorde de siden nogle visse tegn och der med suaredes paa alting lige effter breffuene, huilchett de paa begge siider tiit och ofte brugte imellem huer andre. Den 12 Julii, som var en aff de Svenskiss store bededage, bleffue de 2 miner gandske ferdige at anstiche, huorfore den norske armee

rangerede sig udi battallie fra Fontin och indtil Eege-skoffuen; dett andett folch udi approcherne drog sig ochsaa tilbage, paa det de iche skulde bekomme nogen skade aff steen, naar minerne skulde springe. Der klochen var 10 om formiddagen, gaff stadholderen et tegn med stycherne, och i det samme bleffue minerne anstuchne. Den mine under Platten giørde en megett stor bresche, men den anden under Larm-post war udaff de beleijrede contramineret, huorfore den slog tilbage och giørde ichun enaabning indtil midt op paa muuren. Strax der effter kom en tromslager indtil Zwingelen med en officerer, som paa stadholderenss vegne tilbød de beleijrede en honorabel accord, förend att alting skulde med dennem komme til extremitet. Men som de beleijrede vare alt forsichrede om deriss secours, saa udrettede den udskichede officerer indtet, men gich tilbage med den beskeden, att de vilde defendere slottet dett lengste de kunde. Imidlertid lod generalitetet sette sig offuer med baade ind paa Tyffueholmen att besee den store bresche paa Platten, och som de der igien nem aabningen paa muuren observerede de affsnitte och sterche forbygninger, som de beleijrede haffde giordt inde udi festningen, saa forandrede generalerne deriss anslag att voffue en general storm. Effter att minerne vare sprungne, kastede de Norske 125 store bomber och mange steene ind paa slottet, huilchett giørde en stor skade och gandske udi grunden ruinerede ett bryggerii. Om natten reparerede de Norske de approcher, som vare bleffne ruinerede aff breschen. Minerne begyndte strax igien att arbejde paa andre miner, en paa den höijre face aff Platten, en anden paa den venstre flanqe aff Larm-post; den tredie begyndte en ny nine paa Kirchehiörnedtz bastion nærmere Jærnporten end den förste mine, som iche endnu var ferdig. Natten igien nem besköde de Norske breschen med 10 halffue och $\frac{3}{4}$ cartaver.

Den 13 continuerede de Norske med canoneren och bomber att kaste och logerede sig paa brystværnett aff Zwingelen. Den 14 och 15 arbejdede de sterch baade udi minerne, saa och att forstærche deriss bedechning, canonerede skarp och kastede mange bomber och trenchemente-kugler ind, huilche giørde en utrolig skade. Den 16 dito canonerede de megett sterch paa Skarpenordt och Ober-platten, huilche nu vare megett ruinerede, kastede 115 bomber, huor iblandt vare nogle hesselige stinchpotter. De satte ochsaa en petarde til porten aff blochhusett att vilde slaae den op, men porten var inden till saa forbygt, at petarden giørde liden effect.

Och som stadholder Gyldenlöffue haffde viss kundskab, at den svenske armee var nu alt samlett och stod ferdig ved Gottenburg, att vilde sette offuer elffuen ind paa Hiisingen til at secundere Bohuss, saa lod stadholderen den 17 Julii före de groffueste stycher fra Hiisingen och lod nogle batallioner marchere aff Inland ind paa Hiisingen igien. Den 18 giorde oberste-leutenant Hamilton nogle visse tegn ved Skærdahl, huor aff de beleijrede forstode, att general-leutenant, greffue Wittenberg var ankommet med sterche troupper fra leijeren ved Christianstad udi Skaane. De Norske continuerede heftig deriss arbejde att mine, canonere och kaste bomber; imod aftenen ginge nogle sqvadroner til hest fra Inland offuer til Hiisingen. Eftter midnatt forsterchede de deriss wachter udi approcherne, och resten aff armeen gich offuer til Hiisingen.

Der kongen aff Suerrige fich viss kundskab, huad macht der brugtiss for Bohuss och huilchen en stor fare den mechtige och considerable festning stod udi, med mindre den udi tiide wircheligen bleff secunderet, da lod Hanss Maiestett iche alleene lette gvarnisonerne udi Halland och Gottenborg, men endoch beordrede general-leutenant, greffue Wittenberg med sterche troupper til hest och footz at gaae fra leijeren ved Christianstad op til Gottenborg att forsterche de troupper, som general-leutenant Mörner stod der med.

Midt in Julio bleff denne armee ferdig till at marchere under riix-admiral, greffue Gustav Otto Steenbuchs commando, saa och under general-leutenant Mörner, general-leutenant, greffue Wittenberg, general-major Koch och general-major Ranche.

Den 19 Julii om morgenens megett tiilig lod rix-admiralen kaste store fyrr-bielcher udi elffuen, huilche udi störste hastighed bleffue sammenhagede, en dicht op til den anden, och saalediss bleff paa tiimen en fast flyde-broe giordt offuer elffuen; paa siiderne aff denne broe laae en stor pram med 30 stycher; der hoss laae 12 eller 16 gallejer, huilche tillige med pramen canonerede sterch imod Hiisingen, paa dett att de, som sammenheftede broen, iche skulde forhindriss udi deriss arbejde aff de Norske.

Dett aller förste at broen var ferdig, da gich infanteriet offuer med spanske rytter, med huilche de giorde sig faste, indtill att rytteriet kunde komme eftter dem offuer broen. De Norske chargerede vel de Svenske och vilde haffue disputeret dennem landgangen, men pramen och gallejerne canonerede saa heftig, at de Norske iche kunde formeene de Svenske landgangen. Der nu riix-

admiral Steenbuch haffde saa lycheligen landett paa Hiisingen med en armee paa 9 imod 10,000 mand, da stillede stadholderen sin armee udi batallie, saa att alting haffde ett vist udseende til et feldt-slag; men nogett der effter vendte stadholderen sig imod Bohuss och vilde iche indlade sig udi nogett feldt-slag. Wist noch var dett, at dersom stadholderen haffde traedt udi et feldt-slag och haffde tabt marchen, da haffde hand paa den omflotte öe forlaaret nesten ald sit folch; dog meente mange, att stadholderen nochsom haffde kundett gaaet en næffuegang med de Svenske, eftersom hand var sterchere end de. Men bedre er at være udi wisse end woffue, och indtet er saa farligt, som att woffue ett uvist feldt-slag, med mindre mand seer sin avantage. De andre Norske, som endnu vare udi approcherne, arbeijdede imidlertid meget sterch paa deriss miner, canonerede gruelige aff Fontin och kastede 137 store bomber ind, som giorde megen skade. Wdi bageriett opbraendte bageren, hanss hustru och 8 andre personer. D. 20 dito om morgenens tilig gich 18 Svenske ned aff muren paa stier aff liner och stricher, huilche med morgenstierner och halffue picqver slogue 10 eller 12 Norske ihiell, och ginge saa flux tilbage igien. Om middagen gich nogle norske troupper til hest och fods tilbage fra Hiisingen offuer til Indland. Iche diss mindre saa hengde dog de Norske ved Bohuss indtill dett alleryderste. De continuerede sterch baade med stycher och mörser. Den gandske natt arbeijdede de megett heftig at stoppe den mine under Platten. D. 21 om morgenens droge de Norske deriss stycher och mörser aff Fontin och satte dem ved Eege-skoffuen; nogett der effter gich alle troupperne aff Hiisingen ind paa Indland; den gandske dag hastede de at stoppe minerne, men bleffue nogett forhindrede aff de beleijrede.

Nogett der effter gaff stadholderen et tegn aff Fontin, och der med lode de Norske den mine under Platten springe, huilchen giorde stor effect. De Norske continuerede med bomber och canoneren indtil om natten, da de forlode deriss approcher och 3 miner, som iche endda udi den hast kunde blifue ferdige, och affbrendte begge deriss broer effter sig. D. 22 Julii stach de Norske deriss leijer udi brand, marcherede imod Oddewald och qviterede der med Bohuss.

Wdi denne haarde och forskrechelige beleijring ere indkastede udi Bohuss 2265 store bomber och stinchpotter, 600 trenchemente-kugler, 79 granate-sæche, 384 steenkast, foruden utallige mange

tusinde canon-skud. Huo haffuer nogen tid hördt saadant udi saa stachet en beleijring? Denne mechtige festning haffide hid indtil værett achtet for uoffuerwindelig, men dersom de Norske haffide kundet bleffue staaendiss der fore indtil denne maanedtz udgang, da haffide de ufeilbar kast den gandske festning offuer ende. Och udi denne korte beleijring bleff denne mechtige festning saa medhandlett, att de Svenske selff bekiendte, den aldrig att kunde bliffue saalediss som den var tilforn, om de end vilde woffue 3 tönder guld der paa. Wdi denne beleijring bleffue aff de Norske imod 3000 döde och qvetste och aff de beleijrede imod 300 döde, som de Svenske selff sagde. Alle baade ober- och under-officerer, som vare paa Bohuss, corporaler och der offuer bleffue nobiliterede, fordi de holdt sig saa vell.

Strax att statholderen var gaaet aff Hiisingen, da secunderede greffue Steenbuch dett nødlidende Bohuss. Statholderen lod strax de offuenbemeldte 8 danske regementer indskibe igien att gaae ned til Skaane, men de laae udi 3 wger börlöss paa skibene och kunde ingenstedtz komme. Omsider skal der være kommet en aff de wiisse udi Norge, som skulde haffue sagt, at de kom indtet fra landett, förend den bliffuer straffett, som haffuer röffuet kalch och disk aff kircher udi Norge. Huorpaa bleff giort randsagning och en leutenant paagrebett, som siden bleff straffet paa liffuett. Derpaa blaessde vinden god och regementerne kom med hast til Skaane. Denne snach var udi alle folchiss munde; huad der er om, maa staa ved sit værd.

Rix-admiral Steenbuch lod ochsaa de forige omtalte svenske troupper gaae til lands ned til den svenske leijer udi Skaane, thi Skaane siuntiss udi denne kriig at være det rette centrum, huor baade Danmarch och Sverrigre stemmede ald deriss macht hen. De danske regementer vare paa vandet udi 3 uger och 4 dage, och dog landede de saa tiilig for Helsingborg, som de svenske troupper komme fra Norge til deriss armee ved Nörhuedinge i Skaane.

Saa lychelig som kongen aff Sverrigre var med at vinde Christianstad och at secundere Bohuss, saa ulychelig var Hans Maiestet paa den tyske bund, huor hand paa 8 ugerss tiid forlaaredet det förstendömme lante Ryen, saa och de tuende festninger Straalsund och Griipswald, som vi nu ville faae at höre.

Churförsten aff Brandenburg, som endnu udi denne sommer indtet haffde forretaget udi Pomeren imod de Svenske, stod nogen stund med 8 imod 9000 mand udi Pomeren lige offuer for lante Ryen, och imidlertid samlede hand 250 sejilere och sluper til at offuerföre sit folch med. Nogle aff de danske skibe ginge ohsaa nogen tiid omkring Rygen, och der med udmatteede de Svenske, som jagede fra det ene sted til det andet til at passe paa landgangen. Feldt-marschal Königsmarch haffde dragett ald sin macht ind paa Ryen och satte folch paa alle de steder, som hand kunde tenche, at de Danske och Brandenburgiske vilde lande; dog vendte hand sin störste macht imod churförsten, fordi hand haffde ingen kundskab om at den danske flode haffde nogen land-milice inde. General-major Löffuenhielm (som kongen aff Danmarch haffde nedkaldett fra den norske armee, at han skulde giöre denne attacque paa Ryen) kom den 1 Sept. med 1800 mand landfolch til floden, da der strax bleff sluttet imellem de danske höije officerer och churförsten, at de den 12 Sept. skulde tillige paa huer sin siide aff landet giöre anfall, de Danske udi buchten imellem Jassmund och Wittou och de Brandenburgiske ved Palmerordt. Efter afftale satte de Danske an paa bestemte tiid, men som winden samme natt forandrede sig och gich til sudost, saa var det dennem ihe mueligt udi bemeldte bucht at kunde lande och attacqverede derfore et höijt bierg paa Wittou. Landgangen skeede saalediss. For an gich gen.-major Löffuenhielm udi en slupe, hannem fuldte oberste Trop och oberste Knoblauch, en huer for deriss regemente, som gjorde den förste linie och vare paa 27 baade. Wdi den anden linie kom oberste Fuchs, oberste Steensson, oberste-leut. Lewetzou och oberste-leut. Nievertz, en huer for deriss troup. Der effter kom prammene med stycher, spanske rytter, tomme tönder och andre materialier. Allerbagest kom oberste Prindtz med 250 brandenburgiske ryttere. De Danske spranch aff baadene udi vandet til deriss lender och ginge saa til landet. De fandt paa Wittou til deriss fordeell en liden dahl med 2 eller 3 husse och fornamme, at der stod en svensk leutenant med 30 ryttere och 3 rott musqveterer, men desse kunde ingen modstand giöre, men maatte strax retirere sig; dog fich de Danske 3 musqveterer och en bonde.

Förend Fuchs och Steensön landede med deriss troupper, da kom den svenske oberste von Lieven med 6 estandarder ryttere, 150 musqveterer och nogle feldt-stycher, och med god resolution treffede imod Löffuenhielm; der Lieven förste gang var repouseret, falt han anden gang an med störste furie, saa at der fechtediss skarp paa begge siider, dog bleff Lieven omsider ohsaa denne gang repouseret. De Danske avancerede alt widere och finge nogle musqveterer fangne; omsider der Lieven saae, at de Danske haffde alt 2 feldt-stycher och nogle spanske rytter udi land, da vendte hand sig och tog sine stycher med sig. Imidlertid arbejdede de Danske flittig, fyldede jord udi de tomme tönder och gjorde sig faste. Paa det sidste fich de alle deriss spanske rytter, feldt-stycher och de brandenburgiske ryttere udi land.

Saa snart rytteriet nu var kommet udi land, avancerede de imod de Svenske och finge 2 svenske fanger; der med gich Lieven fort. Baron Jens Juell, gen.-admiral, hr Nielss Juell, begge admiraler saa och vice admiralerne och schout-by-nacht vare udi land och giorde deriss yderste flid, at ingen confusion skulde ske udi landgangen. Löffuenhielm lod en synderlig fermité och conduite tilsiune, de andre officerer fuldte hannem vel effter, saa at ingen kunde mangle det aller-ringeste hoss nogen. Det var störste lyst at see, huorlediss det danske fodfolch holdt stando imod det svenska rytterie och stycher, i synderlighed huorlediss de kunde betiene sig den ene sand-dyhne effter den anden och avancerede imod de Svenske. Aff de Danske bleffue udi denne action 57 döde, huor iblant vare 3 capiteiner, 3 leutenanter och 1 fendrich. Derforuden bleffue 52 qvetste, huor iblant vare 3 capiteiner och leutenanter; den ene leutenant miste begge sine been. Men huad der bleff aff de Svenske, er mig iche tilhende kommett.

Churförsten vilde ochsaa effter afftale gjordt landgang samme dag, men om formiddagen var dett gandske stille, och om efftermiddagen forandrede winden sig, saa at hand den dag maatte legge sig for anchor; dog kom greffue Promnitz udi land ved Cleve skandtze med 800 dragoner, men Königsmarch sad ham strax paa hoffuedet och slog ham 200 mand fra, saa at hand maatte gaae til baadss igien. Strax derefter udsendte Königsmarch 2 regementer ryttere och 1 regemente dragoner, at de skulde conjungere sig med Lieven och slaae de Danske aff Wittou igien, ihuad det end skulde koste. Men der Königsmarch fich et bud effter det andet fra Lieven, at de Danske haffde alt gjort sig fast, och Königsmarch der hoss saae, at churförsten laae for næsen ferdig at vilde komme, saa drog hand alle sine troupper tilsammen at vilde disputere churförsten landgangen. Den 13 Sept. kom churförsten an och naaede landgang under Putbusch och Oldecamp. Königsmarch brachte vell 8 sqvadroner til modværn, men kunde dog indtet udrette, huorfore hand gich til bage til den gamle Fehr skandtze. Paa denne hastige retraite haffde hand den vanlyche, at iche alleeniste en axell gich i tu under et 8 pundige kaaber-styche, som hand udi sidste feldtslag fich fra de allierede och bleff nu churförsten til bytte, men hanss folch begyndte ochsaa megett at forlöbe, saa at paa denne dag alleene gingo 200 mand aff dem til de Danske och offuer 300 til de Brandenburgiske.

Churförstenss feldt-marschal, baron Dörffling, gich med 200 heste effter de svenske bagtroupper och fich en estandard aff oberste Blychert Wachtmesterss regemente, foruden dem som her och der enten bleffue fangede eller nedhugne.

Den 14 Sept. forlod Königsmarch den gamle Fehr skandtze, fordi udi den var intet magaziin oprettet, huilchen churförsten strax lod besætte igien. Königsmarch besætte den ny Fehr skandtze med 4 imod 500 mand under oberste Klinchou; resten aff sitt folch lod hand indskibe och gich med dem offuer til Straalsund. De offuen-bemeldte 4 imod 500 mand udi ny Fehr skandtze vare störste deelen

aff de folch, som Königsmarch, der landet sidste gang aff de Svenske bleff indtaget, haffde fangett och tvunget til at tage tieniste. Disse betiente sig nu aff denne lejlighed, toge tiden udi acht, der commendanten soff, vendte stycherne imod de indfödde Svenske, som vare inde hoss dem, och tuang dem til at giffue sig. Commendanten spranch op och vilde med et styche skiude paa de rebellerende, men disse vare for sterche, komme bag paa ham, omstyrdte stychett och luchte portene op for de Brandenburgiske.

Den 16 Sept. gich denne ny Fehr skandtze offuer formedelst denne rebellion, och saalediss er det gandske förstendömmme lante Ryen med ringe folche-spilde wundett paa 5 dagerss tiid; churförsten qviterede landet, och kongen aff Danmarch eftter deriss accord beholdt det. Formedelst lante Ryenss offuergang haffde churförsten en aaben och lät passage ind paa den liden öe Dehnholm under Straalsund, huorfore hand kiördte dicht paa den stund hanss fiender endnu vare udi confusion, och den 19 dito fattede stand paa Dehnholmen, plantede der sine stycher och fyr-mörser och den 10 Octob., da hand fitch alle sine wercher och instrumenter ferdige, begyndte at spille med stycher och mörser baade aff Dehnholmen, saa och fra den pomerske siide. Samme nat kom der ild udi Straalsund aff churförstenss bomber, huorfore borgerne stach en huid fahne ud och begierede at wilde accordere. Men Königsmarch var selff udi byen och vilde iche vide aff nogen accord at sige. Huørfore churförsten begyndte den 11 dito at tende under igien, saa at der begyndtiss en forskrechelig ild udi Straalsund: S:t Jacobss kirche och meere end halffparten aff byen bleff lagt udi aske. Och som ilden tog jo meere och meere offuer haand, och ingen redning var, fordi churförsten spillede saa sterch med sine stycher, saa accorderede Königsmarch och fitch en god accord, nemlig at marchere frii ud med alt sitt och till Sverrigie sicher at offuerföriss, huor till churförsten loffuede at forskaffe kongens pass aff Danmarch. Den 15 dito besatte churförsten Kniipssdor, Osterdor och Franchendor udi Straalsund, den 18 dito marcherede Königsmarch ud och bleff logeret paa den öe Ysedom udi Pomeren. Den 25 Oct. gich churförsten fra Straalsund til Griipswald och lod strax arbejde. Den 31 dito bleffue churförstens wercher ferdige och begyndte da at canonere och indkaste bomber och granater. Commendanten, oberste Viting lod nedrifue tagene aff nogle husse och krigssfolchet forgraffue sig udi woldene och vilde udi förstningen iche viide aff nogen accord.

Huorfore churförsten continuerede forskrechelige med stycher och mörser indtil den 6 Nov., da det begyndte for alvor at brende udi byen, saa att commendanten accorderede d. 7 Nov.

Salediss haffuer Sverrigie denne gang forlaarett alt dett som den haffde paa den tydske bund.

Tilforn er omtalt, huorlediss kongen aff Sverrigie logerede sig ved Nörhueinge och Gissleberge, huor Hanss Maijestett laae

en tid lang och observerede den danske armee, som da aff ald macht befestede Helsingborg. Imidlertiid bleff der holdett god justits offuer de Svenske, at de iche aabenbare maatte plyndre nogett fra landmanden, thi de Svenske indbildede sig stadeligen, at ald den danske armee skulde nu gaae udi winterqvarteer offuer udi Danmarch, at de saa kunde indslutte Landtzcrone och udi winter tvinge Helsingborg och der med oppebære alle contributionerne aff landet, lige som de haffde giordt udi de 2 forige wintre. Men der de Svenske fornam, att de store wercher for Helsingborg vare komne til perfection, de der hoss observerede den store mengde höe, som de Danske udi Landtzcrone denne sommer haffde ladet indhioste, foruden det fourage, som samlediss udi Helsingborg och Helsingör, saa sluttede de nochsom der aff, at udi Landtzcrone och Helsingborg skulde blifue staaendiss et sterch cavallerie; for den skyld saaiss der iche siden saa näije efter huad de gemeene giorde, ja, paa det sidste udginge sterche partier under oberster och generaler, som reent borttoge alt huad forekom udi Landtzcrone och Helsingborgs læne, men udi Malmö och Christianstads læne sparede de, fordi de der aff vilde selff subsistere.

Den 2 Sept. om natten gich kongen aff Sverriga med störste deelen aff sitt ryttterii imod Landtzcrone at vilde lade borttage det mangfoldige qveg, som de Danske haffde bortplyndret fra Skaaningerne. Kongen bleff staaendiss ved Ørie och lod nogle 100 heste gaae imod Landtzcrone. Men nogle danske soldater, som vare hyrder och laae paa marchen, jagede det meste qveg udi hast ind under byen, saa at de Svenske fich ichun omrent 50 stycher kiör och stude, som hördte general-major Merheim till, och hoss dem fich de ochsaa 7 eller 8 danske soldatter til fange.

Oberste Svanvedel laae samme tid udi Landtzcrone med omrent 60 heste, huilche hand satte under stycherne, och selff tillige med 18 welberedne friske karle, som alle haffde lange bösser, fechtede udi nogle tiimer meget mandelig imod de Svenske. 3 heste bleffue skudte under Svanvedell, en aff hanss karle bleff armen skudt i tu paa, men leffuede dog; ellerss fich ingen aff de Danske nogen skade. De Svenske trengde sig en gang dicht ind under stycherne, huor imod de danske constabler fyrede sterch, men intet uden et styche ramte udi troupperne, som ochsaa giorde stor skade. Dermed retirerede de Svenske sig, lode 9 fanger och imod 50 döde efter sig. Ellerss giorde partierne paa denne tid huer andre ingen

synderlig skade, wden at et dansk partie kom en gang ud til Svalöff, skiöde 4 eller 5 ihiell aff de Svenske och fangede 10 eller 12.

De svenske partier ginge ochsaa imod den danske leijer och lurede udi skoubrynerne. Somme tid fiche de 1, 2 eller 3, somme tid ingen.

Der nu arbejdet var nogenlediss ferdigt ved Helsingborg, resoverede kongen aff Danmarch at vilde leffuere kongen aff Sverrig et feldt-slag, efftersom de Svenske vare meget udmattede, och iche nær saa sterche, som de selff giorde ord aff. Til den ende mönstrede kongen aff Danmarch sin armee for Helsingborg, lod visitere alliss gevær, om de vare reene och ferdige; 8 sterche compagnier fodfolch bleff lettet aff Landtzcrone gvarnison at skulde gaae ned til slaget; 200 artollerie-heste komme offuer fra Sælland; item nogle 100 friske rytter-heste i steden for dem som vare affreedne och forderffuede. Wdi Danmarch, saa och udi de danske festninger udi Skaane och udi leijeren bleff holdet en stor bededag, at Gud vilde giffue lyche. Alting var ferdig til march, saa at der töffuediss ichun alleeniste effter proviantet for armeen, huilchett ochsaa inden 2 dage haffde bleffuett parat. Alt dette haffde de Svenske god kundskab om, saa at de giorde sig ochsaa ferdige, lode sig forliude, at de skulde noch tage imod de Danskiss komme och wiide at toe dem op igien.

Men dog brød kongen aff Sverrig op den 1 Octob., brenchte sin leijer, gich tilbage omkring Ringsöe och satte sig ved Hör, huor hand bedechede sig med Ringsöe. Der nu kongen aff Danmarch fiche kundskab om de Svenskiss uformodentlige retrait, gich Hanss Maijestett med nogle 100 mand til hest fra Helsingborg och besaae den svenske leijer ved Nörhuedinge. Hanss Maijestett gaff strax ordre, at armeen skulde gaae offuer til Danmarch udi vinterqvarter, efftersom hestene vare udmattede, weijene dybe och værligett wanskeligt.

Wdi Helsingborg bleff lagt 4 regementer til hest under gen-major Lewetzou och 3 regementer til fodss; general-leutenant, duc de Croya bleff gouverneur udi Helsingborg. Wdi Landtzcrone bleff lagt 2 regementer til hest under gen.-major Merheim och 2 regementer til fodss. Gen.-major von der Osten bleff gouverneur udi Landtzcrone.

Formedelst disse sterche gvarnisoner bleffue de Danske udi denne winter iche saa indknebne, som de haffde værett udi de

forgangne wintre, thi de Svenske kunde nu intet staae nermere end paa hin side Helge aae udi Willandtz herred.

Der kongen aff Sverrighe haffde staaet udi nogle dage ved Hör, da lod Hanss Maijestet det meste folch gaae med artolleriet igienem Christianstad och alt op ad; nogle regementer til hest ginge igienem Nörre och Bierre herreder op ad Halland och Smaaland. Nogle troupper til hest och fodss bleffue indqvarteerde norden for Christianstad udi Willandss herred; Hanss Maijestet tog sit hoffued-qvarter paa Lyngby gaard udi Willandtz herred och bleff personligen der staaendiss winteren offuer. Hand lagde ochsaa en garnison aff 200 mand ind paa den herregård Tundbyholm, for at holde communicationen imellem Malmöe och Christianstad.

Den 29 Octob. om efftermiddagen gich Merheim och Lewetzou ud fra Landtzcrone och Helsingborg med omrent 1100 heste och stode om natten ved Werpinge. Den 30 om morgenens tiilig bröde de op och marcherede imod Malmöe. Oberste Svanwedell med nogle welberedne karle gich flux for an at recognoscere wachterne for Malmöe. En halff miil fra Malmöe fich Svanvedel fat paa 2 tydske ryttere, som haffde römt om natten fra de Danske ved Werpinge och vilde nu haffue gaaet til de Svenske udi Malmöe. Strax dereffter fich hand en svensk corporal med 5 ryttere, den siette bleff ihielskutt. De Danske betiente sig aff den store taage, som der var den dag, ginge dicht ind til graffuerne, skiöd 21 Svenske ihiell och toge 32 til fange. De Svenske fyrede vel aff stycherne paa woldene, men taagen var saa tych, at de iche kunde see offuer graffuen, derfore skiöde de ichun hen udi wäret och giorde ingen skade paa de Danske. For Malmöe fich de Danske kundskab, at et partie Svenske aff rytter och dragoner vare gangne fra Malmöe at skulde ligge udi garnison paa den herregård Krogholm. Huorfore oberste Svanwedell gich strax fort med omrent 100 heste, och ret som det begyndte at mörchiss om afftenen, fant hand disse Svenske att haffue satt sig paa Alsted kirchegaard. De Svenske skiöde lystig fra sig udi förstningen och wilde iche viide aff nogen accord at sige, uanseett de Danske laae oppe paa hussene och skiöde. Men som det var mörcht om afftenen, at de Danske iche kunde see for sig, saa stach de ild udi en bondegaard och en höehæss, som stode inde ved kirchemuren; der med kunde de offuen paa hussene see och skiude huem de wilde. Huorfore de Svenske effter en tiimess fechtning maatte accordere och bleffue

tagne til fange, som effterfölger: aff oberste Bovertz finske regement til hest: 2 leutenanter, 4 corporaler och 50 gemeene; aff oberste Cronhiordtz dragoner: 1 capitein, 1 fendrich, 1 feldt-webel 1 rustmester, 2 corporaler, 1 piber, 1 tambour och 36 gemeene. Noch en svensk borgemester aff Ysted ved naffn Ole Hermand. Begge gen.-majorerne Merheim och Lewetzou fant et andet partie Svenske aff 200 dragoner och 40 ryttere, som haffde retireret sig ind paa Sallerup kirchegaard, en miill fra Malmöe. Men uansett gen-majorerne vare vel 1000 mand sterche, dog skiöde de Svenske mandeligen fra sig. Gen.-majorerne vilde iche heller löbe ubetencht an paa fienden, men sammenkaldede den gandske rode aff officerer at höre deriss raad, enten mand skulde angribe fienden eller icke. Officererne suaredede, at det vilde koste for megett folch at angribe sin fiende inden saa stercht et bröstwärn; deriss ordre var iche heller at giöre saadanne attacqver; der som der bleff for mange folch spildt, da kunde de det iche forsuare for kongen. Der paa ginge gen.-majorerne med alt folchett fra Sallerup och stode en halff miil der fra om natten. Toe tiimer effter at de haffde sat sig, kom Svanevedell slæbende med sine fanger fra Alsted, huor udoffuer gen.-majorerne bleffue forbittrede och sluttede, at de vilde i fær med dem paa kirchegaarden om morgen. Men de Svenske passede paa lunten, ginge med gasterne aff kirchegaarden, komme til Malmöe för hönsegield och gaffue general-majorerne en lychsalig god morgen. Paa denne march bleffue Merheim och Lewetzou uwänner for nogle etc. Den eene meente den anden var ham for nær udi at skifte, och derfore soer Lewetzou, at hand iche skulde meere gaae ud med Merheim, huilchett hand icke heller siden giorde.

De Danske haffde gierne seett, at de kunde bringet snaphanerne under regementerne, men gammell skielm giör aldrig gott, ej heller bliffuer hand nogen tiid god pillegrim. Amptmanden udi Helsingborg udskichede ordre til alle snaphaner udi Helsingborgss län, at de den 6 Decemb. skulde möde ved Qvidinge broe och der wiidere ordre at affhöre. En borgemester, ved naffn Falch Larsön, convoijeret aff 30 ryttere, mödte paa forne dag och sted, da hand effter sin ordre forreholt disse snaphaner, som vare imod 500 mand, at de deriss troskab-eed skulde afflegge til kongen aff Danmarch och tage saa imod 4 estandarder, som rytterne fördte med sig. Snaphanerne suaredede, at de noch vilde giöre deriss eed at være kongen aff Danmarch huld och troe, men som de haffde selff

monteret sig och lönnde sig selff, saa kunde de iche tage imod estandarder, ej heller haffue andre officerer end aff deriss egne. Disse fugle vilde være deriss egne herrer och iche lade sig commandere paa wacht eller tog, paa det de kunde stæle, naar de vilde, och gaae huor och naar de wilde. Ellerss vare snaphanerne udi dette aar 12 compagnier sterche, ligesom de selff haffde slagett sig tilsammen; huor aff en huer kand tenche, huilchen en stor betrych Skaane haffde aff denne mengde lösse folch, som giorde alt huad dennem selff lystede. Och som de nu vare saa meget slemme imod bunden, saa röbte bunden dem igien, naar hand saa sin lejligheid, och derfore bleff der udi dette aar fleere snaphaner tagne aff de Svenske end nogen tid tilforn. Naar de Svenske udi denne winter finge fat paa nogle snaphaner, da först piinte de dem grueligen, brendte dem under födderne med gloende jern och satte dem siden en spidz ind ved deriss ende och ud ved deriss nase; der effter sloge de dem fast til et træ med et söm igien nem begge deriss hender offuer deriss hoffuett och lode dem saa henge, indtill de döde.

Effter at churförsten aff Brandenburg haffde indtagett Straalsund och Stettin, haffuer hand effter sitt löfftte udi capitulationen ladet anholde hoss kongen aff Danmarch om frii pass offuer siöen for de svenske troupper, som haffde værett udi bemeldte festninger. Men kongen aff Danmarch difficulterede at udgiffue dette pass aff den aarsage, att capitulationen iche bleff enten kongen selff eller och hanss minister, som vare hoss churförsten, i nogen maade communiceret, langt mindre at den skulde være consenteret; huorfore kongen formeente, at hand til factum tertii iche var forbunden, selff effterdi disse sterche troupper skulde til Sverrigé transporteris, huor den svenske armee med denne considerable renfort saalediss kunde blifue forsterchett, at det skulde falde kongen aff Danmarch diss besuærligere at forretage nogett udi Skaane. Huilchett kongen iche alleene lod remonstrere for churförsten, men Hanss Maijestett commanderede ochsaa 7 eller 8 skibe att legge sig under lante Ryn, paa dett at de svenske troupper iche uden hanss minde skulde komme fort. Iche diss mindre saa lod dog Königsmarch indskibe sit artiglerie, at det skulde gaae for an til Sverrigé och göre et forsög, om iche troupperne siden kunde gaa effter. Det allerförste dette svenske artollerie var kommet udi siöen, da bleff det aff danske skibe strax optaget och arresteret indtill wiidere kongenss ordre.

Derpaa gaff kongen ordre, at hanss skibe skulle convoijere artolleriet til Pomeren igien och dett iche udi nogen maade at röre, langt mindre at lade det passere til Sverrigie. Churförsten persisterede udi sin ansögning om dette beloffuede pass, huorfore kongen sluttede endeligen selff at vilde tale med churförsten der om. Til den ende reijsse kongen fra Kiöbenhaffn den 11 Nov. med rix-cantzeler Ahlefeld och nogle andre ministrer. Den 14 dito kom Hanss Maijestet til Rödby paa Laaland, at vilde gaae der fra till skibss offuer ad Wismar. Wdi Rödby maatte kongen formedelst storm och modynd forbliffue intill d. 20 Nov., da hand imod afftenen gich till seijlss med de 2 skibe Neptunus och Svenske Falch; d. 21 dito kom kongen til Wismar och bleff med stor glæde undfanget aff borgerne. Magistraten gich næst for kongen, led-sagede Hanss Maijestett ind paa raadhussett och tracterede hannem med et herligt giestebud. D. 24 nov. reijsse kongen fra Wismar til churförsten, som da var udi Dobberan, huor kongen bleff undfanget och tracteret, som vedburde. Churförsten demonstrerede for kongen, huor farligt det var iche alleene for ham, men endoch for de andre allierede at lade saadant et antall gammelt krigssfolch staae udi Pomeren, heldst nu den lifflandske armee var paa march imod Pryssen, saa at, dersom churförsten skulde gaa imod bemelte lifflandske armee, da kunde Königsmarch med det sterche mand-skab enten henge churförsten paa ryggen eller och forretage noget andett.

Endeligen haffuer kongen conserveret disse pomerske Svenske frii och ubehindret passage offuer siöen, och der paa haffuer Hanss Maijestet udgiffuet det begierte siöe-pass. Den 26 Nov. toge kongen affiskeed med en offuer ald maade stor contestering aff troe affection och evig varende venskab. Chur-prindtzen, som tilforn beneven-terede kongen en fierdings weij fra Dobberan, gaff nu ochsaa Hanss Maijestett gelejide en fierdingss weij paa hanss tilbage-reijsse. Der chur-prindtzen stigede aff caleschen, tog kongen Elephant-ordenen aff sin halss och uformecht kastede den om chur-prindtzenss halss.

Den 27 Nov. hafide kongen ald magistraten udi Wismar til giest. Den 28 dito gich kongen til seijlss fra Wismar och kom till Kiöbenhaffn den 4 Decemb. Och var dette mercheligt, att nogle tiimer effter att kongen var kommet til Kiöbenhaffn, da kom ochsaa de pomerske Svenske till Bornholm udi saadan maade, som vi her effter vil faae at höre.

Strax kongen haffde udgiffuett dette saa offte begierde söepass, da haffuer iche alleeniste de Brandenburgiske, men endoch de Svenske selff drefluet paa aff ald macht, att transporten hastig kunde skee, paa dett at denne sildige aarsenss tiid iche som tiit och offte skeedt er, skulde giöre siöen innavigabel for dem. Til den ende ere sammensanchede 27 store och smaa skiberomme, nemblig 8 svenske, 4 churförstelige, 3 stetinske, 4 colbergiske, 4 lybecher, 1 hollander och 3 andre skiberomme, huor paa iche alleene alt folchet (undentagendiss Königssmarch selff med 1200 mand, som bleffue staaendiss paa Yssedom til gissell for skibene), men endochsaa 86 kaaber-stycher, huor i blant vare heele och halfue cartover, noch 7 fymörser och dett pomerske archivum. Den 4 Decemb. bleff alting ferdig, saa at de samme dag imod afftenen gjorde sejll, ginge fra Pomeren med en kijlende west-syd-west-wind och finge udi mörchingen en liden snee-slud at gaae udi. Om natten der effter, nemblig imellem den 4 och 5 Decemb., komme disse sejllere nogett nær ind under Bornholm, saa at der den brandenburgiske convoyer, som fördte 36 stycher och gich for an, fornam, at hand var under land, da lössnede hand 3 stycher, paa dett hand vilde gifue de andre et tegn, at de skulde tage sig vare; der med wendte convoyerden sig och gich ud bedre i siöen. Tre skiberomme, som fuldte dicht effter convoyerden, vendte ochsaa tillige med convoyerden och bleffue der med frelse.

Der nu de andre skibe hördte, at convoyeren lössnede 3 stycher, tenchte de, at der vare nogle aff de danske skibe forhaanden, bleffue derfore allarmerede och saae effter lychten paa convoyerden. Men som convoyeren wendte ud ad siöen och tog en anden cours, saa observerede de andre skibe iche dett, men til deriss ulyche festede deriss öjne paa lychten paa Bornholm och lode der med staaelige til Bornholms lychte, huilchett var eeniste aarsage til deriss ulyche, saa at der om natten imellem 10 och 11 slett strandede 23 skiberomme ved Sossöe. Mand maa billigen bekiende, att dette var en stor ulyche, att saadan en krigss-rustning och saa mange gamle monterede krigssfolch foruden qvinder och uskyldige börn skulde en deell gaae til haffsenss bund, en del komme i saadan ynchelig maade paa fiendtlig landejord och bliffue krigssfanger. Saadant er tilforn iche hört och derfore saa megett diss meere værd att observere.

Som nu disse ulychelige mennisker strandede om natten udi mörch och mulm, saa gaff det saadant et rusk och hördtiss nogett

der effter saadan en jammerlig skriig och hylen, at strand-wachten iche lidett der udoffuer bleff forfærdett. Wachten refererede denne allarm och skriig for landdommer Rasch, och hand igien lod dett notificere for amptmanden welb. Christian Gedde. Amptmanden gaff ordre, at dett gandske land udi störste hast skulde reijssse sig med bösser och gewær til at giöre landwärn, om der var nogen fiende for haanden. Imidlertid brachte Rasch omtrent 60 beredne mandskab tilsammen at recognoscere huad der var for haanden, efftersom det yncelige raab bleff jo större och större. Wdi dagningen haffde omtrent 400 Svenske salveret sig til landss och stillede sig nogenlediss udi orden. De 60 patrollerende til hest, som iche kunde wiide huorfra dette anseelige och welmonterede folch war kommett, raalbte dennem an: "hvad for folch"? De andre suaredes: "wi ere Svenske, som ere bortskibede fra Pomeren, kommer iche som fiender, men beder om en wenlig accord och om woriss liff, och efftersom wi med kongl. dansk pass ere forsiunede, saa ville vi strax nedlegge voriss gevær och dennem fra oss leffuere".

Der Rasch saae kongenss pass och der hoss den yncelige tilstand, som de skibbrudne vare udi, da notificerede hand amptmanden dett, som nu kom anmarcherende med alt landfolchett. Der amptmanden kom, sagde hand, at hand iche kunde antage dem anderlediss end som krigsfanger, paa huilchett de skulde sig skrifftlig reversere; huilchett de arme mennisker gierne udloffuede, paa det de kunde frelsiss.

Den elendighed, som her saaiss, er iche att beskriffue; iche alleene mend, men endoch qvinder och börn, ja, gandske familier bleffue druchnede, aff huilche paa en dag bleffue begravfine 785 och en anden dag 800, foruden dem som bleffue udi haffuett, huorfore mand iche egentlig kand wiide deriss tall, som druchnede. Offuer 3000 mennisker bleffue salverede, aff huilche dog mange döde, fordi de vare forfrossne. Ald artolleriet och ammunition, item ald det pomerske archivum, saa och en usigelige skatt aff reede penge, guld, sölff, klenodier och mange kostelige mobilier gich til haffsenss bunde. De som bleffue reddede, bleffue logerede udi kircherne, indtil kongen strax der effter lod affhente 1708 aff dem til Kiöbenhaffn, foruden meere end 600 qvinder och börn. Foruden disse bleffue end da staaendiss paa Bornholm 530 indfödde Svenske och Finner, huilche in Majo her nest effter bleffue affhentede, som vi wille faae at höre.

*Lista paa det svenske krigssfolch, som bleff fra Bornholm
affuerfördt til Kiöbenhaffn.*

Aff oberste Schweriinss regemente:

1 oberste, Claus Ulrich von Schweriin, 1 oberste-leutenant,
5 capiteiner, 9 leutenanter, 8 fendricher, 2 stabss-betiente, 65 wnder-
officerer, 112 gemeene. Summa 203.

Aff ob. Kreimerss regemente:

1 oberste, Petter Kreimer, 1 major, 3 capiteiner, 6 leutenanter,
6 fendricher, 2 stabss-personer, 59 under-officerer, 240 gemeene.
Summa 318.

Aff gen.-major Buchwaldss regemente:

2 ritmester, 4 leutenanter, 3 corneter, 2 stabss-personer, 16 under-
officerer, 231 gemeene. Summa 258.

Aff oberste Maccaleerss regemente:

1 major, 4 capiteiner, 8 leutenanter, 6 fendricher, 2 stabss-
personer, 22 wnder-officerer, 110 gemeene. Summa 153.

Aff ob. Blychert Wachtmeisterss regemente:

1 major, 3 ritmestere, 1 leut., 1 cornet, 1 stabss-person,
17 under-officerer, 183 gemeene. Summa 207.

Aff ob. Gustav Carlsöns regemente:

3 leutenanter, 1 cornet, 2 stabss-personer, 25 wnder-officerer,
30 gemeene. Summa 61.

Aff oberste Lieves regemente:

1 oberste, Bernhard Otto von der Lieve, 1 ritmester, 3 leuten.,
3 corneter, 3 stabss-personer, 16 wnder-officerer, 5 gemeene. Summa 32.

Aff ob. Tungelss regemente:

1 major, 2 ritmestere, 1 leutenant, 1 cornet, 3 gemeene. Summa 8.

Aff ob. Lepiers regemente:

2 capiteiner, 1 leutenant, 2 fendricher, 2 gemeene. Summa 7.

Aff ob. Wangelins regemente:

2 leutenanter, 4 corneter, 2 stabss-personer, 13 wnder-officerer,
1 gemeen. Summa 22.

Aff ob. Gyldeners regemente:

3 ritmestere, 3 leutenanter, 2 corneter, 8 under-officerer,
117 gemeene. Summa 133.

Aff general-major Grothaussenss regemente:

1 major, 2 capiteiner, 2 leutenanter, 3 fendricher, 1 stabss-person, 31 under-officerer, 53 gemeene. Summa 93.

Aff oberste Viting regemente:

1 oberst, Claus von Viting, commandant i Griipswald, 3 capi-teiner. Summa 3.

Aff ob. Malins regemente:

1 ritmester, 1 leutenant, 1 cornet, 1 wnder-officerer, 71 gemeene. Summa 75.

Artiglerie-betiente:

1 oberste-leut., 1 major, 1 capitein, 2 leutenanter, 5 stych-junchere, 1 fendrich, 1 wachtmester, 5 stabss-personer, 39 constabler och handtlangere. Summa 54.

Skibssfolch:

1 capitein, 3 leutenanter, 49 matroser. Summa 53.

Andre personer:

En greffue Oxenstiern, 1 ob.-leutenant, 1 general-qvarter-mester-leutenant, 1 major, 2 capiteiner, 5 feldt-præster. Summa 11.

Aff greffue Königsmarchss betiente 19.

Summa summarum 1708.

Baade disse offuenstaaende 1708 mand, saa och de 530, som offuerwintrede paa Bornholm, maatte om dagen arbeide sterch, saa lenge de vare fanger, och bleffue iche rantzonerede, förend freden bleff sluttett, fordi de danske fanger paa lante Ryen maatte arbeijde och iche bliffue rantzonerede effter dett oprettede cartel.

Udi kriig skal ingen giöre andet end som hand vil hende och haffue, thi intet er saa foranderligt som kriig och orlog.

Herforuden bleff bracht til Kiöbenhaffn 2 dragoner-estandarder, 22 faner, 3 fane-stenger, aff huilche fanerne vare affreffne. Noch et par hærpucher, nogle trompeter och trommer.

Copia aff den revers, som en huer svensk offuer-officer in specie under sin haand och sejll udgaff, der de vare strandede.

Jeg wndertegnede N. N. giör witterligt, eftersom ieg formedelst Gudss war och wind her under Bornholm er forulychett och transport-faretöjet er strandett, saalediss at wnderdanerne effter den kongl. danske öffrigheds befalning, som udaff höijst bemelte Hanss Kongl. Maij:tz paa churförsten aff Brandenburgs ansögning udgiffne siöe-pass

udi alting er skeedt en fuldkommen fornöijelse, haffuer iche alleeniste mit liff salveret och effter min begiering med deriss egen liffuess yderste fare ud aff wandet reddet, men haffuer endochsaa meddeelt mig aff deriss eget ringe forraad och saalediss, efftersom ieg selff indtet haffde at leffue aff, friet mig anden gang fra döden, de endoch derforuden, uansee vi formedelst de mange strandede skibe ware saa sterche, at de uden deriss egen fare iche vel kunde lade oss komme til land, dog haffuer oss antagett och imod richtig giffuelse och forsichring ligesom skienchet mig mitt liff den tredie gang, giffuet qvarter, mig for en strandet fiendtlige fange reciperet och civilement tracteret: saa reverserer ieg mig her med och udi krafft aff dette ved cavalliers parole, eed, troe och loffue och huad som een, der er frelst fra döden, meere kand och maa forbinde, at ieg udi alle ting vil och skal forholde mig som en, der aff Gudss tilladelse paa fiendtlige insul er strandett och som paa egen begiering och willig giffuelse er bleffuen Hanss Kongl. Maijts til Danmarch och Norge strandet och fiendtlige fange uden Hanss Kongl. Maijts permission ingen stedtz bortviige eller mig fra min forplicht löss giöre, men, saa lenge ieg er fangen, mig som en strandett och fiendtlige fange udi alle ting anstille och indtet præjudicerligt enten directe eller indirecte imod Hanss Kongl. Maijestett til Danmarch och Norge tale, skrifue eller giöre. Dette til witterlighed med egen haand underskreffuett. Datum Bornholm den 8 Dec. 1678.

N. N.

Her foruden gaffue de 4 svenske oberster denne effterfölgende å-part-reverse fra sig:

Efftersom en deel aff Hanss Kongl. Maijts til Sverrigre troupper, kommende fra Yssedom, er synden under landett strandet, och oss alle och en huer iche alleene udi alle maader effter Hanss Kongl. Maijts til Danmarch och Norge, saa och hans churförstlige durchleuchtighed til Brandenburg meddeelte pass er begegnet och vel medhandlet, men mand endochsaa paa voriss indstendige och höijnödtrengende ansögning och begiering aff Hanss Kongl. Maijts till Danmarch och Norge cantzelie-raad och gouverneur her paa städet, den höijædle och welbaarne Christian Gedde till Skiffuehuss etc., de höije och ringe officerer, rytter och soldatter, alle och en huer, logement och underholding haffuer forskaffett, efftersom ald vor proviant och andet medhaffuende er ved voriss stranding och skibbrud mesten deelen ruineret och forderffuett, en deel ochsaa bleffuett och forgaaett udi siön: saa loffuer wi underskreffne der imod her med och forplichter oss paa cavalliers parole, adelige ære, troe och loffue for oss och vore arffuinger, een for alle och alle for een, bemeldte underholdning och forpflegning for oss och wore underhaffuende troupper, officerer och gemeene oprichtig och uden ald argelist at betale med reede penge eller nöijachtig forsichring, förend vi fra landet kommer. Och efftersom vi saalediss civilement ere

tracterede, saa loffuer vi iche alleene dette offuenbemeldte redelig at effterkomme, men endoch under liffss straff, som de der achtiss for vogelfrei, at vi och voriss under oss staaende offuer- och under-officerere, saa vel som gemeene, iche uden forloff oss aff voriss assig-nerede logementer at vilde begiffue, langt mindre oss udi nogen hemmelige sammenkomst och correspondentz at vilde lade finde. Skulde och nogen betiene sig eller føre nogle usömmelige eller uhöfliche ord, da skal den samme effter krigss-articulerne være skyldig til at liide och udstaae det som hannek kand bliffue tilkientd. Och om det sig saalediss skulde hendiss, at nogle aff de svenske capere kommer den skipper om borde, som nu disse 3 kongl. svenske oberster skal til Kiöbenhaffn offuerføre, saa loffuer vi iligemaade, at saadanne capere ingen hindring enten skibet eller nogen aff folchett skal giöre, paa det det sin reijss med de 3 oberster til Kiöbenhaffn wisseligen kand fuldbringe. Dette skal holdiss paa cavalliers parole och att skipperen med hanss skib och ald indehaffuende mandskab for ald skade der udi skal være forsichrett.

Til diss fastere forsichring haffuer vi dette med egne hender underskreffuett och forsejlett.

Datum Bornholm den 8 Decemb. 1678.

CLAUS ULRICH SCHVERIN,
L. S.

BERNHARD OTTO VON LIEVEN,
L. S.

PETTER KREIMER,
L. S.

CLAUS VITING,
L. S.

Der feldt-marschal Königsmarch paa Üsedom udi Pomeren spurdte den onde tidende om den ulyche for Bornholm, skreff hand til kongen aff Danmarch och til rix-cantzeler Ahlefeld med protest, at dett strandede folch ingenlunde kunde anseeis saasom krigss-fanger aff den aarsage, at de vare forsiunede med kongenss pass aff Danmarch med meere, som kand seeiss aff selffue breffuene, som effterfölger. Rix-cantzeler sendte Königsmarch siden copien aff de strandediss udgiffne reverser, huor aff hand alle omständighederne ved strandingen kunde afftage. Huorfore der siden var indtet meere at sige udi den sag.

Feldt-marschal Königsmarchss breff til kongen aff Danmarch.

Durchläuchtigster, grossmächtigster, gnädigster König und Herr!

Dass Gerüchte von dem grossen Unglücke, dergleichen vor hin nie erhört, so mit denen am Vierdt den dieses von hier abgeschiffen Königl. Schwedischen Völcheren die folgende Nacht dar auff unter

Bornholm sich zugetragen, ist so gemein und beständig, auch aus Eurer Königl. Maij:ts Residentz selbsten im Druch mit solchen Umbständen ausgebracht, dass dar an fast so viel weniger zu zweiffelen, alss bisshero noch von Niemanden unser Seits dass Gegentheil ist berichtet worden. Wann dar unter andere Particularitäten auch diesse in allen Relationen sich mit findett, dass die an Land gesetzte und gerettete von Euer Königl. Maij:ts Bedienten alss Kriegssgefangene und in die Kirchen eingesperret gehalten worden, solches aber dem Allergnädigst ertheilten Seepass, wo für auch meiness wenigen Orths aller unterthänigsten Danch alhie abstatte, entgegen ist, alss wor innen Eure Königl. Maijt nicht allein all dassjenige, so Seine Churf. Durchl. zu Brandenburg die Sicherheit dess Transports der Königl. Trouppen, sampt allen Sachen betreffend eingewilligett, für eben so genehm halten, gleich wäre ess von Eure Königl. Maijt selbsten geschehen, sondern auch bei der Überfahrt ihnen alle Hülffe, Sicherheit und Civilität zu beweissen, aller gnädigst befehlen, so sehe mich genöthigett Eurer Königl. Maijt mit diesem unterthänigst zu behelligen und zu bitten, die unglücklichen Leute solcher hohen Gnade, der so wol von Eurer Königl. Maijt in bemeldten Pass, alss auch von Seiner Churf. Durchl. im Accord und sonderlich in nebengehender Garantie gefürchten sinceren Intention gemäss, würchlig geniessen zu lassen, so und dergestalt, dass alle die Leute, Gewehr und Sachen mögen für frey geachtet, auch wenn etwa welche in der Lebenss Gefahr und auss Hungerss Noth, oder auch sonst auss einiger andern Voranlassung obspäntig gemacht worden, selbige nicht weiter angehalten, sondern wiederum loss und an ihre Officere gegeben, auch alle mit einander auff Euer Königl. Maij:ts allergnädigste Verordnung mit zulänglichem Lebenss Unterhalt versehen, auch einige Officere zu Ihrer Maijt meinen gnädigsten Könige gelassen werden mögen, die von ihrem Unglück rapport abstatten und die fernere Nothdurfft besorgen können. Solche hohe Generosität werden nicht alleine Seine Churf. Durchl. die für allem Nachtheill und Schaden, so von dero hohen Alliirten bey der Transportierung denen Trouppen zugefügett werden möchte zu stehen Ihre Churförstliche Parole engagiret, gebührer massen zu erwiederent wissen, sondern ess wird auch dieselbe so wol alle ietzige alss die Nachwelt höchstenss preissen und Ihro Maijt mein Allergnädigster König werden in gleichen Fällen ess zu verschulden nicht ermangeln. Ich aber wil solchess mit schuldigster Devotioń zu erkennen, Lebenss lang äusserst geflossen seyn, alss

Eurer Königl. Maj:tz

aller unterthänigst, gehorsamst und
demüthigster Diener und Knecht.

OTTO WILHELM KÖNIGSMARCH.

Mölschou auff Üsedom d. 26 Dec. 1678.

Königssmarchss breff til rix-cantzeler, greffue Ahlefeldt.

Hochgebohrner Herr Graff,
Hochgeehrter Herr Gross Cantzeler!

Da Ihrer Königl. Maj:t die höchstdringende Angelegenheit der von hier abgeschiffen, unter Bornholm aber verunglückten Königl. Schwedische Trouppen in beigefügten, unterthänigst vor zu stellen mich genöthiget befindet, nehme die Freiheit an Eure Excellence mich zu adressireo, weil von dero bekandten Generosität mich versichern kan, dass selbigess nicht allein in Ihrer Königl. Maij:tz Hände kommen, sondern auch dass unterthänigste Gesuch desto ehender Raum finden werde, wenn E. Excel. die Gütigkeit haben, ess nach dero hochgültigen Vermögen kräftig zu secundiren. Welches da so viel mehr zu hoffen ist, alss nicht billigeress begehret werden kan dann dass, weil Ihre Königl. Maj:t in dero Seepass Seine Churf. Durchleucht. Garantie für frey mögen gehalten, und denen dabey befindlichen Officeren vergönnett werden, einige auss ihrem mittel zu Ihrer Königl. Maij:t, meinen gnädigsten Herren zu schicken, die ihre sämpfliche Nothdurfft besorgen können.

So zu sothaner dass publiq angehender faveur E. Excellence mir auch en particulier noch diesse zu erweisen belieben mögen, dass Sie, weil in meinen domestiq Angelegenheiten ich etwass in Hamburg zu verrichten habe und ohne Ihrer Königl. Maij:tz hohe Protection solchess nicht sicher gescheen kan, bey deroselben mir einen Reysespass zu Lande von hier ab dort hin, und wieder zu rücke inss Churfürstliche Brandenburgische Gebieth zu gehen, ausswirchen wolle, hätte darumb gantz dienstlichst zu bitten und ess mit schuldigstem Dancke zu erkennen, der ich ohne dass geflissen bin stets erfunden zu werden

Eurer Excellence
Gehorsahmer und gantz ergebener Diener

O. W. KÖNIGSSMARCH.

Mölschou auf der Insul Üsedom d. 26 Dec. 1678.

Kongen suarede intet selff paa dette offuenstaaende Königssmarchss breff, men rix-cantzeler suarede som fölger och er det at merche, at rix-cantzeleren gaaer dett begierde pass tacite forbi:

Hochgebohrner Hr Graff,
Hochgeehrter Hr Feldt Marschal!

Ewr. Excell. an mich abgelasseness Schreiben von 26 dess entwichenen Monath Decemb. habe ich vor einige Tagen hieselbst zu recht

erhalten, auch die Einlage Ihre Königl. Maijt meinem Allergnädigsten König und Herr aller unterhänigst überreichtet. So viel nun den Inhalt besagter Schreiben anlanget, so bedarff es keiner weitläufigen Erholung, sondern ist E. Excell. bereits ohne dass bekannt, welcher gestalt allerhöchst besagt Ihre Königl. Maijt bloss und allein auss besonderer gegen Ihre Churf. Durchl. zu Brandenburg alss Ihren so nahen Alliierten tragenden Complaisance die Churf. Seite wegen Transportirung der unter E. Excell. commando gestandenen schwedischen trouppen nach Schweden versprochene Passe, ongeachtet Ihre Königl. Maijt dazu alss ad factum Tertii und eine ohne ihrem Vorwissen und Consens gemachte Capitulation keineswegs gehalten gewesen, nicht allein begehrter massen aller gnädigst bewilligt, sondern auch dero Schout-by-nacht de Witte und mehr andern ihren Bedienten à parte ordre beygelegett, solchen transport ohngehindert geschehen zu lassen, dass auch denjenigen also nachgelebett und denen ertheilten Pässen von Ihrer Königl. Maijts Bedienten in allem nie völligess genügen geschehen sey, solchess haben die Officerer, so mehr ermehrte Trouppen commandiret, in denen ausgestelten Reversen öffentlich bezeugeut und ist ab deren beygefügten Abgeschrifften mit mehrem zu ersehen.

Gleich aber in öftterss erwehnter Pässen mit keinem Wort enthalten, Ihr Königl. Maijt meiness allergnädigsten Königss och Herren Meinung und Intention auch nimmer gewesen, dass diesen feindlichen Trouppen damit hin die Freyheit und Gewalt eingeräumett sein sollte in dero Reichen und Provincien aus- und an Land zu setzen, noch weniger aber dass Ihr Königl. Maijt Wnterthanen solchess ohne Hinderniss nicht allein zu gedulden, sondern auch dieselbe wiewoll dero offenbahre Feinde, von Schiffbruch und äusersten Noth und Lebenss Gefahr zu erretten und da ihnen alle Lebenss Mittel entgangen, mit nöthigen Unterhalt zu versehen schuldig, hingegen ihnen nicht zu gelassen seyn sollte, gegen dieselbe dero Sicherheit zu beobachten, und da besagte obangeregter Reversen Officere und Gemeine umb Qvartier, Hülffe und Rettung so indständig geseuftzet und gebeten, ihre Waffen und Gewehr niedergeworffen, sich selbsten zu Gefangenen freywillig offeriret, auch darüber mit Ihr Königl. Maijts Unterthanen gleichsam einen neuen Accord auffgerichtet, widrigen falss aber entweder ersäuffen oder Hungerss sterben müssen, sie alss Gefangenen auff- und anzunehmen. Also können Ihr Königl. Maijt nicht sehen wie denen selben die angezogene Pässe oder die gerühmte Churfürstliche Garantie gegen die Gewalt Gottess mit einigen Grund oder Schein dess Rechtenss zu Statten kommen möge, halten viel mehr dafür, dass weil E. Excellence nicht ohnbewust ist, wie der gleichen Pässe nicht ultra contenta weniger aber ad plane incogitata extenderit werden können, Ihro die wahre Beschaffenheit der Sachen nicht müsse referirt worden seyn, allermassen Sie sonsten dero bekannte prudence nach darüber ein weit anderess Sentiment geführet und die prætendirte frey- und losslassung dieser Verunglückten trouppen selbsten für ohnbillich auch impracticable

wurden befunden haben. Ihr. Königl. Maijt setzen darin so viel weniger Zweiffel in dem aller Völcker und Kriegss-Rechte auch die gantze ohnpassionirte ehrbahre Welt Ihro darunter Beyfall geben, für gantz ohngereimt aber zu achten seyn wurde, solche Völcher, so nicht ohne sonderbahre Verhängniß des Allerhöchsten in Ihr Königl. Maij:ts Gewalt gerathen, zu dem Ende auff freyen Fuss zu stellen, damit Sie im Standen seyn möchten, nachgehendss ihre Errettere zu überziehen und diejenige, welche ihnen das Leben erhalten, dessen oder doch wenigstenss Ihrer zeitlichen Wolfart hin wiederumb zu berauben. Wass sonst die Unterhaltung der Gefangenen betrifft, so haben Ihr Königl. Maijt auss angebohrner Clementz deren falss bereits solche Anstalt machen lassen, dass obleich die ihrige, so hin bevor auff der Insul Rügen gefangen worden, ein gar hartess und ohngewöhnlichess Tractament aussstehen müssen, man auch den auffgerichteten Cartel und beiderseits gegebenen Parole zuwieder, einige durch Hungers Noth Dienste zu nehmen gezwungen, andere aber, so keine Dienste nehmen wolten, in weit entlegene Länder versandt und distrahiret, sie sich den noch keiner harten ohnfreundlichen Begegniss zu beschweren, sondern viel mehr die Königl. Gnade und genossene Civilität, wie bisshero, also auch ferner aller unterthänigst anzurühmen Ursache haben solle. Welchess auf Ihr. Königl. Maijt allergnädigsten befehlich E. Ex. ich nicht verhalten sollen die selbe da benebenst versicherende, dass ich ess für ein sonderbares Glück achten werde, anderweitige Gelegenheit zu empfangen, dero selben meine Dienstfertigkeit an den Tag zu legen und zu erweisen, dass ich jederseit seyn werde etc.

E. E.

F. VON AHLEFELD.

Copenhagen d. 21 Jan. 1679.

Denne tidende om disse forulychede Svenske paa Bornholm spurdtiss strax fra Landzcrone och Helsingborg op til de Svenske udi Christianstad och Willandss herredt, huorfore kongen aff Sverrigre commandedede strax general-adjutant Hörmund med en ritmester och 60 rytter at gaae fra Willandss herredt ned imod Landzcrone til at optage nogle danske fanger, aff huilche Hanss Maijt kunde bekomme den wisseste kundskab, enten der var nogett om eller iche.

Den 24 Dec. satte dette partie sig wed Taarlösse, huor fra gich 18 eller 20 friske karle ud imellem Landzcrone och Helsingborg, huor de paa weijen samme dag opsnappede en borgere och en borgeriss sön aff Landzcrone, saa och gouverneur von Ostenss

haandskriffuere. Med disse 3 fanger ginge de Svenske flux tilbage och komme uanfechtede op til kongen paa Lyngby gaard udi Willandss herredt. Disse 3 fanger berettede alle omstendighederne om de strandede folch paa Bornholm och bleffue siden nogett dereffter udwexlede imod andre svenske fanger.

Finis.

Den femte Bog om den Nordiske Kriig udi dett aar 1679.

Omnia jam fiunt, fieri quæ posse negabam.

Der churförsten aff Brandenburg a:o 1677 brugte ald sin kunst och styrche udi den store beleijring for Stetin, at hand samme festning kunde indtage, da bleffue borerne udi bemelte Stetin iche alleene formanede aff de svenske officerere til standhaftighed, men borerne bleffue endochsaa med kongen aff Sverriges egen haand och seijl forsichrede, att de wircheligen skulde bliffue secunderede, i det at den lifflandske armee skulde ufeilbar da och da opbryde och enten giøre churförsten en merchelig diversion udi Pryssen, saa at churförsten nochsom skulde der ved bliffue foraarsagett at forlade Stetin och gaae till sitt Pryssen eller och at den lifflandske armee skulde söge churförsten liige for Stetin. For den skyld giordiss alting udi Liffland ferdig til march imod Pryssen, men marchen bleff studtzett formedelst feldt-marschal och rix-raad hr Bengt Hornss uformodentlige siugdom och derpaa fölgende dödelige afgang, huorudoffuer dett standhaftige Stetin maatte omsider offuergiffue sig udi churförstenss hender, som vi udi forige bog hördt haffuer. Sverriges fiender meente vell, att den lifflandske armee var iche til in rerum natura, fordi den saa lenge haffde værett udi aviserne, men iche endnu udi Pryssen; dog bleff kongen aff Sverriga udi sit forsæt at vilde giøre churförsten en diversion udi Pryssen, paa dett at lante Ryen, Straalsund och Griipswald, som endda vare tilbage siden Stetin var borte, kunde salveris. Men tiden drog nogett langt bort, inden ordre kom fra kongen neder udi Skaane op til feldt-marschal och rix-raad hr Hendrich Horn udi Sverriga, inden Horn kom ned til kongen for Christianstad, huor hand bleff beordret at træde udi sin affdöde broderss commando offuer den lifflandske armee, inden Hendrich Horn kom op tilbage och til Liffland igien, inden hand fisch sammendragett troupperne, aff hulche en deell stode langt ude udi Finndland, saa att armeen bleff iche ferdig at marchere förend först in Octobris 1678. Feldt-marschal Hendrich Horn lod notificere sin expedition iche alleene for försten aff Churland, men endoch for kongen aff Polen, begierendiss udi ald wenlighed en frii

durchmarch igienem Churland och siden igienem Samogetien, som hörer Polen till. Wanseett försten aff Churland haffde churförstenss söster aff Brandenburg til echte, dog kunde hand iche andet end consentere udi Hornss begiering, transitus enim innoxius, qvi jure humanæ societatis debetur, non est denegandus, Theod. Reink. de Regim. Sec. lib. 4 Class. 3 c. 2.

Och for denne aarsage skyld samtychte ochsaa kongen aff Polen, at Horn maatte gaae igienem Samogetien, uanseett de ukyndige meente, att kongen consenterede der udi, fordi hanss dronning var fransk och Francherige var paa denne tid udi alliance med Sverrigé. Men den polske gross-feldtherre udi Lithauen, hr Pats, satte sig hart imod denne march, enten hand haffde hemmelige ordre fra kongen eller fra republiqven, eller och Pats selff undte churförsten vell; dett staar ved sitt wärd; huor om alting var, da var Pats den fornemmeste aarsage til den lifflandske armees ruin, i dett hand betog och forhindrede Horn proviant och ald tilförsell.

Den 7 Octob. 1678 bröd Horn op med den lifflandske armee, 18000 mand sterch, som de Svenske selff gaffue sig ud for at være. Den 14 Octobr. passerede armeen offuer Bulderaae och haffde da sin förste natteleije udi Churland; der heren haffde marcheret nogle dage udi Churland, fitch hand kundskab, at Pats haffde dragett sine troupper til sammen och stod ved Churlandss grändtzer, der som Horn haffde den nærmeste och beste veij ind ad Pryssen. For denne aarsage skyld forandrede Horn sin march och gich den veij ad Memmel, uansett den veij var langt lengere och slemmere end den anden. Pats gich dog Horn idelig ved siden, saa at Horn der udoffuer fitch ingen tilförsell, men led stor mangell for proviant.

Den 7 Nov. kom Horn for den faste churförstelige frontier-stad Memmel. Commandanten udi Memmel satte strax ild paa forstaden, som iche alleene affbrendte, men det blæssde endoch den dag saa sterch en vind aff forstaden lige imod byen, at ilden fördtiss aff vinden ind offuer woldene, och byen paa det næste bleff ochsaa uformodentlig lagt udi asken. Den 10 dito bröd Horn op fra Memmel och kom den 11 dito til den ort Prekul, huor mange skiönne landsbyer laae runden om med offuerflödig korn och fourage. For den skyld bleff Horn staaendiss der udi nogle dage, paa det regementerne kunde forsiunne sig med bröd paa nogle dage och paa det de udmatte heste kunde huile nogett. Den 15 dito gich Horn fra Prekul imod Kukernæss, huor hanss excellentz ankom den 23 dito och resloverede der at vilde passere offuer Memel ström. Landfolchett paa den anden side stod in armis tillige med nogle troupper brandenburgiske ryttar och dragoner at vilde disputere Horn passagen offuer strömmen; men der Horn plantede sine stycher och lod 4 baade, som hand haffde fört med sig paa vogne fra Liffland, skyde ud i strömmen, da retirerede de Brandenburgiske sig. Horn lod ochsaa giöre en flydebroe aff bielche, som bleffue tagne aff næste bönderhusse, och passerede saa med ald

sin armee offuer strömmen den 28 Novembris. Imidlertiid bleff oberste Knorring udcommanderet med 100 svenska rytter och 100 dragoner att see, huor de Brandenburgiske vendte sig hen, och om de haffde viidere retireret sig, da skulde Knorring berende dett slott Tilsit. Der Knorring saae, at de Brandenburgiske var alt forbi Tilsit, satte hand sig for Tilsit; commandanten paa slottet accorderede strax och drog ud med 150 mand landfolch. Knorring bleff forsterchett med 300 rytter och 50 dragoner och gich saa fort for dett slott Ragnitz, huorpaa laae en garnison aff 200 mand, som gaff sig med accord den 4 Decemb. Den 5 Decemb. kom armeen til Tilsit och bleff indqvarteeret udi landtbyerne att forfriske sig; men 4 mille fra Tilsit, imod Königssberg, haffde en stor mengde børger, bønder och skytter forhuggett sig, til huilche kom omsider den brandenburgiske general Görtzki med nogle 1000 krigssfolch, som saalediss allarmerede de Svenske, at de haffde ichun 3 dages rolighed at ligge under tag, men maatte gaae i marchen igien imod Görtzki. Den 22 Decemb. kom de Svenske for dett slott Jörgenburg, huor paa laae 15 mand landfolch, som strax gaffue sig. Den 23 dito kom de for Insterburg, huor paa laae en garnison aff 280 mand, som gaffue sig strax paa discretion och bleffue krigssfanger. Horn lod sin armeen huile nogle dage omkring Insterburg; dog bleff den nogett incommoderet aff snaphaner.

Den 4 Jan. 1679 brød Horn op fra Insterburg och gich imod Velau, huor hand bleff staaendiss stille, esfter som kongen aff Sverrigiss ordre der kom til hannem, at hand med armeen skulde gaae tilbage til Liffland igien, fordi alting var da forlaarett udi Pomeren, saa at Horn kunde intett udrette der. Horn haffde ochsaa viss kundskab, att churförsten udi egen person med ald sin beste macht kom ham lige imod. For disse aarsager skyld marcherede Horn tilbage fra Velau och kom den 16 Jan. til Insterburg; den 17 dito gich hand der fra och kom den 19 dito til Tilsitt.

Det allerförste att churförsten, som da var udi Berlin, hördte, att der vare fremmede udi Pryssen, da gaff hand strax ordre, at hanss armee, som da var 13 imod 14000 mand sterch, skulde marchere aff ald macht lige ad Pryssen. Churförsten gich selff med udi egen person och lod samle offuer 1000 slæder tilsammen (thi udi denne winter var dett et megett godt slædföre); en huer aff disse slæder skulde före 4 musqveterer, paa dett hand kunde diss snarere komme sin fiende paa liffuett, förend fienden enten bleff forfriskett udi qvarterer eller och sich undsætning fra Liffland. Disse mangfoldige slæder och rytterietti giorde saadant et skrym udi marchen, at de Svenske indbildte sig, att churförsten var dobbelt saa sterch som hand var.

Och fordi alting var fortærerd paa den forige vej forbi Memel, saa resolverede Horn at tage sin march tilbage igennem Samogetien ad Curland och Liffland, som var den gienneste vej, och paa den vej formeente Horn, at armeen kunde finde nogett till leffnetz-middell. Men Pats var alt for udi vejen och giorde rent bord, saa at den

svenske armee fant tomme husse, huor den kom. Churförsten comanderede sterche troupper aff rytter och dragoner til at henge de Svenske udi hälene, huilchett obligerede de Svenske til att gaae udi et corpus, och der offuer leede de diss större hunger. De brandenburgiske troupper giorde vell nogle smaa attacqver paa de svenske bagtroupper, men ret som de begynte, saa slap de igien, thi de trachtede intet andet effter, end at opholde dem udi marchen, at de diss mere kunde crepere. En huer kand tenche, huor tung denne veij var for de Svenske: de haffde offuer 40 miile at gaae igien nem Samogetien och Curland, deriss bagage var borte, paa vejen fant de lidet eller intett, och endda maatte de marchere huer dag. Churförsten comanderede alt friske troupper ud, som fuldte effter de Svenske igien nem Samogetien och Curland; alle Svenske, som kunde fölge, de fuldte, men de som for siugdom, hunger eller træthed iche kunde fölge den store hob, dem pachede de Brandenburgiske an, ja, bönderne, som gierne skeer, viste och att skiuide effter, der wognen heldede.

Den 3 Febr. kom armeen til Liffland igien och var da ichun 3000 mand, som somme sagde; andre sagde dem fleere, andre mindre. Men det var vist, att de som kom hiem, vare aff hunger, frost och iidelig marcheren saa affkomne, at de siuntiss iche anderlediss end nogle skygger aff mennisker, och siden de vare hiemkomne falt de bort aff siugdom, som en huer kand tenche.

Salediss er denne considerable lifflandske armee uden noget fieldt-slag eller attacqe paa et fierding aarss tiid totaliter ruineret. Och maa mand nochsom bekiende, att Sept., Oct., December udi det aar 1678 och effterföljende Januarius udi det aar 1679 haffuer værett Sverrige megett ulychelige; thi udi disse 5 maaneder haffuer Sverrige faaet store stöd och nederlager, i dett iche alleene lante Ryn, Straalsund och Gripswold bleff forlaaret, men endoch imod ald menniskelige tanche bleff först det skiönne svenske folch strandet under Bornholm, och nu paa det sidste bleff denne lifflandske armee saalediss ruineret, at de udi Pryssen frychtede intet for, at den skulde komme igien.

Wdi denne winter bleffue alle strömme och revierer tillagde, saa at mand uden fare kunde passere offuer, huor mand vilde. Huorfore stadtholder Gyldenlöffue sammendrog sterche troupper til hest och fods at vilde ruinere de Svenskiss winterqvarterer inde udi Sverrige. Gyldenlöffue bröd op den 15 Febr., faldt ind udi Dalene och Wermeland och affbrendte iche alleene den lille kiöbstad Omold, men endoch plyndrede och lagde 18 kirche-sogner udi aske, foruden huad som her och der bleff affbrændt udi andre sogner, saa at den störste del bleff staaendiss; 200 Svenske bleffue baade ihielkutt och tagne til fangne; en riig bordyrett estandarde aff kongenss liff-regemente, aff ritmester Sahlfelts compagnie, bleff ochsaa erobrett.

Der Gyldenlöffue haffde saalediss holdt huss udi Sverrigie paa 14 dagiss tiid, vendte hand sig tilbage imod Oddewald och gich der med hiem igien, thi baade lod dett sig ansee til en töe, och tilmed begynte alle svenske regementer udi Halland, Smaaland och Östergylland att marchere imod Gyldenlöffue, men förend de kunde frem, da var hand alt borte. Udi dette tog miste Gyldenlöffue ichun 3 ryttare.

Den 15 Febr. gich ochsaa oberste-leutenant Trischeler ud med et partie Norske aff 250 mand och satte udi land paa Hiisingen. Toe svenske compagnier til hest laae den tid paa Hiisingen, men retirerede sig til Bohuss, der de saae, att de Norske vare komne udi land. De Svenske udi Bohuss och Gottenborg gaffue strax svensk lössen aff deriss stycher, huilchett der Trischeler hördte, giorde hand sitt facit, att gvarnisonerne udi bemelte festninger skulde stöde til det svenske rytterie, som var paa Hiisingen, huorfor Trischeler udi störste hast affbrändte 29 böndergaarde och gich saa til baads igien klochen 10 om formiddagen. Toe tiimer der efter kom de Svenske, 5 imod 600 mand sterche, men da var skaden alt giort och de Norske udi deriss behold.

Oberste Wiibe var ochsaa beordrett, att hand, imidlertiid Gyldenlöffue husserede paa sin siide, skulde med nogle 100 mand och 6 regementz-stycher giöre et forsög paa Eda skandtze, paa dett de Svenske kunde forvildiss och ihe wiide, huor de först skulde secundere. Der Wiibe fornam, att Eda skandtze var forsiunett med 300 mand och 18 stycher, da gich hand den forbii och attacqverede Moradtz-skandtzen, som laae noget fra Eda skandtze. Wiibe fich strax Moradtz-skandtzen ind, skiöd 15 svenske ihiell, tog 40 til fange, affbrendte skandtzen och gich der med tilbage igien. Som nu de Svenske formedelst de Norskiss uformodentlige indfald vare opreibsde och komne udi marchen, men kunde intet udrette, fordi de Norske vare gaaet tilbage igien, saa haffuer de Svenske villet sögt deriss revange paa den stad Oddewald at udplyndre och affbrende.

Om natten imellem den 13 och 14 Martii kom omtrent 2000 Svenske til hest och fods for Oddewald, uwiidendiss att Gyldenlöffue haffde nogle dage tilforn indqvarteret et partiï rytter och dragoner udi byen. Commandanten uti Oddewald skandtze, capitein Svend Skou, fich strax kundskab om de Svenskiss ankomst och lössnede strax sine stycher, paa det de udi skulde være allart och

giöre sig ferdige. Ritmester Dehn och capitein Sernekou, som laae udi byen, komme udi störste hast til hest med deriss ryttere och dragoner och chargerede de svenska fortroupper, som da begyndte at trenge sig ind, och haffde faaet tuende husse udi brand. Commandanten betiente sig aff dett skiönne maaneskin och canonerede baade sterch och lychelig iblant de svenska troupper, som holdt ude paa marchen, saa at iche alleene nogle ryttere gich fra sadelen, men den store hob endochsaa vendte sig om morgenens och ginge til Wernersborg. Ritmester Dehu och capitein Sernekou fuldte effter med 150 mand, och den 15 Martii affbrendte 3 svenska herregårde och nogle landtbyer. Her med fich dette varme winter-tog en ende och en huer gich hiem til sitt.

Den 10 Febr. gich ett dansk partii aff Landtzcrone paa slætten at indhemte fourage och andre contributioner. Samme tiid var ochsaa et svensk partii fra Christianstad kommet ned til den herregård Tostrup att inddrifue deriss contributioner. De Danske fich kundskab paa deriss march, at disse udcommanderede Svenske lode sig opholde udi ett lidett gilde der udi nærværelsen, huorfore oberste-leutenant Diderich Rantzou gich med nogle udcommanderede Danske flux imod Glimminge och kom sildig paa aftenen ind udi præstegaarden, förend nogen viste et ord der aff, skiöd ind igennem winduerne, saa at 3 Svenske bleffue döde udi stuen, de andre bleffue fangne.

Nogle andre Danske ginge fra Glimminge til Tostrup, toge de Svenske, som der vare, och brachte saa regementz-qvartermester Lagercron, 2 leutenanter, 1 fendrich, 1 volunteerer, 2 wnder-officerer och 3 gemeene fangne ind udi Landtzcrone.

Den 8 Martii gich et andet dansk partii ud fra Landtzcrone ned for Malmöe. Oberste-leut. Rantzou trengde sig ind under stycherne, fich 1 regementz-qvartermester fangen och skiöd 8 Svenske ihuell. De Svenske udi Malmöe canonerede stercht med skraadt, saa at aff de Danske bleff 1 leutenant och 3 ryttere ihiel-skudte; det ene öre paa Rantzouss hest bleff affskudt, men Rantzou selff fich selff ingen skade.

Wdaff dette, som hid indtill er passeret, kand mand slutte, huilchen stor avantage kongen aff Danmarch och churförsten aff Brandenburg haffde nu paa denne tiid bekommet imod Sverriga, i dett att dett offuerbleffne udi Tyskland, nemlig lante Rygen, Straalsund och Gripswald var borte, de pommerske Svenske være strandede under

Bornholm och den lifflandske armeo gandske ruineret udi Pryssen; herforuden kand mand ochsaa aff denne effterfölgende campagne see, att selffue Sverrig var ochsaa kommett udi affmacht.

Men nu ville vi höre, huilchen en stor forandring her er skeedt och huorlediss kongen aff Danmarch och churförsten aff Brandenburg ere forladte aff alle deriss allierede, som tuert imod deriss oprettede allianceer haffuer, en huer for sig, den ene effter den anden, sluttet och giordt en à part fred med Francherige, saalediss att de allierede huerchen directe eller indirecte skulde eller maatte secundere Sverrigiss fiender, men udi samme tractater haffde Francheriige altid sig dette forbeholdet, at Francheriige maatte secundere Sverrig, som det siden giorde, och vi nu ville faae at höre.

Der kongen aff Francherige med sine allierede, kongen aff Engeland, churförsten aff Cöln och bisopen aff Mönster, udi det aar 1672 begyndte den store krieg imod Holland, paatog kongen aff Sverrig sig mediationen at forliige de striidende parter, til huilchen ende Hanss Maijestet ochsaa udsendte sine gesanter, nemblig greffue Claus Thott och baron hr Peder Sparre, som endeligen anno 1673 in Martio gaffue General-Staten tilkiende, at kongen aff Francherige, kongen aff Engelland, Cöln och Mönster haffde samtycht stadt Cöln til att handle om fred. Men strax der effter in Aprili forandrede kongen aff Francherige sig och ved de svenska gesanter lod General-Staten sige, at hand, kongen aff Francherige, haffde udwalt den stad Aken til at tractere udi, fordi der var keijserlige gvarnison udi Cöln, huorfore General-Staten ochsaa sendte deriss fuldmächtige til Aken. Men strax der effter udvalde kongen aff Francherige Cöln igien, foregiffnuendiss, at handlingen til Aken kunde forhindriss formedelst Mastrichts beleijring, som Hanss Maijestett nu haffde udi sinde at anfange. De hollandske ambassadeurer ginge fra Aken til Cöln, huor dett keijserlige regemente, som laae udi byen, giorde magistraten udi Cöln sin huldkabs eed. Alle ambassadeurer forsamlede sig siden udi Cöln, och uanseet der udi fredshandlingen bleff lidett avanceret, dog vare de forsamlede och subsisterede udi Cöln indtil 1674 in Febr., da prindtz Willem aff Förstenberg bleff udi Cöln fangett aff de keijserlige saalediss som fölger.

En dag som printz Willem kom fra sin kierlighed, madame de la March, och vilde age hen till churförsten aff Cöln, da möder han nem 24 keijserlige officerer paa gaden, som strax lode see huad de haffde udi sinde. Greffuen aff Piemont, som var en aff de 24 keijserlige, skiöd först prindtz Willems kudsk ned och spranch saa selff op udi kudskens sted igien. Nogle aff de keijserlige sögte laqvejerne och nogle falt an paa caretten. Printz Willem och de som vare udi caretten hoss hannem, giorde 6 skud, som alle giorde skade; men de keijserlige bleffue dog printz Willem och caretten mechtige och kiördte dicht paa lige til den port, som de keijserlige stode vacht fore, huor de slap ud, fördte printz Willem til Bonn och derfra til Wien.

Aarsagen, huorfore printz Willem bleff tagen, var:

- 1) fordi hand var oberst offuer et fransk regemente och icke vilde adlyde keijserenss avocatorier at qvitere den franske tieniste.
- 2) fordi hand var en aff det österrigiske husis hadskeste fiender.

Offuer denne handell med printz Willem bleffue de franske ambassadeurer saa snorchende, at de platt affbröde ald handling och droge strax fra Cöln. Kongen aff Francheriige vilde udi förstningen icke höre tale om nogen tractat, förend printz Willem kom paa frii fod igien. Endeligen er det dog omsider ud aff kongen aff Engeland bracht saa viit, at fredss-tractaterne skulde foretagiss udi Nimvegen, huor ambassadeurerne anno 1675 in Martio begyndte at indstille sig.

Anno 1674 in Decemb. traade Sverrigé udi kriigen och der med endte det ochsaa sin mediation, saa at de svenska ambassadeurer bleffue icke lengere anseadt saasom mediateufer. Effter at kongen udi Engelland udi samme aar in Febr. haffde giort fred med Holland, paatog kongen aff Engelland sig siden mediationen. Huorfor der kongen aff Danmarch 1675 in Sept. traade udi kriigen, da haffuer ochsaa kongen aff Engelland inviteret kongen aff Danmarch til tractaterne udi Nimvegen.

Salediss haffuer alle parterss ambassadeurer icke alleene indstillet sig til Nimvegen, men de endochsaa ere der forbleffne, uanseett der udi fredsstractaterne intet bleff avanceret förend anno 1678 in Augusto, da General-Staten udi de foreenede Nederlande uden nogen henseende til deriss höije allierede haffuer tuert imod deriss alliances teneur været de allerförste, som haffuer separeret sig och giort en particuliere fred med Francherige, uanseett de paa denne tiid vare ingenlunde saa hart trychte aff Francherige, at de derfore kunde været saa meget foraarsagede til at giöre denne particulare fred; thi de icke alleeniste til vands kunde bruge deriss commercier, huor de vilde, men de endoch haffde alle deriss provincier och faste städer tilbage igien aff Francheriges hender uden Mastricht alleene, huilchen festning Hollenderne fich nu tilbage igien ved freden.

Der nu General-Staten haffde saalediss affsöndrett sig fra deriss allierede, da sluttede ochsaa Spanien strax fred med Francherige, huilchett dog icke kunde være synderligt at forundre sig offuer, effterdi Francherige haffde indtagett ald Burgundien och de fleeste städer udi de Spanske Nederlande, saa at dersom Spanien icke strax effter Holland haffde giort fred, da haffde Francheriige ufeilbar continueret indtil hand haffde indtagett resten aff de Spanske Nederlande.

Aff denne tractat seer vi, huorlediss Spanien maatte betale baade for sig och Holland. Thi kongen aff Francherige gaff gierne Holland Mastricht igien, paa dett hand kunde ichun först faae en knude oplöst paa det store baand och drage en allieret aff baandett, siden viste hand vell, at de fleeste aff de andre sade icke ret faste, heldst den som var först for haanden, thi den vendte Francherige ald sin macht imod. Derföre huad kongen aff Francherige denne gang siuntiss at tabe udi Holland, det fich hand noch wæderlag for hos de andre.

Der nu freden var sluttet med Holland och Spanien, wendte kongen aff Francherige ald sin macht imod keijseren, huorfore keijseren ochsaa, anno 1679 den 5 Febr. stilo novo, giorde en particular fred med Francheriige och Sverriga och ligesom Spanien och Holland udeluchte sine andre allierede. Kongen aff Danmarch och churförsten aff Brandenburg opponerede sig vell hart imod denne fred, och churförsten skreff serieuse breffue der om till keijseren; hertug Carl aff Lotringen, som haffde keijseronss söster till echte och nu commanderede keijseronss armee imod Francheriige, satte sig ochsaa megett imod denne keijseronss fred och vilde ingenlunde ratificere tractaterne, fordi hanss hoffuedstad Nancy och en stor deell aff hanss förstendömmme gich bort. Men disse allierede arbejjdede forgieffuiss, thi keijseren var mödig aff kriigen, rebellerne udi Wngeren vilde iche beqvemme sig igien til forige lydighed och de tyske förster vare partiske; huorfore keijseren ratificerede freden med Francheriige och Sverriga, och fredspuncterne bleffue paa riixdagen til Regenssburg aff stenderne samtychte.

*Fredsspuncterne imellem keijseren, Francherige och Sverriga
vare kortelig saalediss.*

1. Att Philipsburg skal höre til det Romerske riige, men der imod skal Francherige beholde Freyburg.
2. Hertugen aff Lotringen skal restitueris ald Lotringen uden hoffuedstaden Nancy, huilchen kongen aff Francherige skal beholde, men der imod igeniiffue Toul til hertugen.
3. Printz Wilhelm aff Förstenberg skall löss giffuiss aff sit fengsell och sættiss udi sin forige stand igien.
4. Sverrige skal nyde sine provincier udi Tyskland och her effter som hid indtil anseeiss saa som ett län aff Romerske riige.

Denne fred betalte keijseren och det Romerske riige siden dyrt noch, thi der freden var sluttet, da tog kongen aff Francherige ald Elsas och det mechtige Strasburg bort, saa at kongen aff Francherige fitch meere fra Tyskland effter denne fred end som hand fitch udi ald kriigen.

Qvoties illi, qvi foedera conjuncti sunt, secessionem faciunt et se dissipari patiuntur, dubitari amplius non debet, qvin panlatim omnes cladem aliquam accipiant, ejusque rei plurima exstare documenta et pertinere tam ad principes quam ad civitates. Philip. Com. lib. 2. p. mihi 360. Ubi notat Ludovicum XI, Galliae regem, artem dirimendi foedera atque societates calluisse inque ea re nulli pepercisse sumptui vel labori, modo perficeret qvæ vellet.

Wansett keijseren, Spanien och Holland haffde nu saalediss forladt deriss andre allierede, dog alligevell, der som de allierede, som endnu vare tilbage, haffde holdett fast sammen och iche separeret sig som de giorde, da haffde de bekommet bedre conditioner end som de siden fitch.

Men ligesom kongen aff Francherige caresserede Hollenderne och gaff dem deriss Mastricht igien, paa det hand siden diss bedre kunde klemme keijseren, Spanien och Lotringen, saa brugte Francherige nu ochsaa den selfsamme stil, i det hand fornöijede Lyneburg vell, paa det att Lyneburg skulde forlade Danmarch och Brandenburg.

Anno 1679 in Jan. haffuer de lyneburgiske förster ochsaa ladett sig bevæge til at træde fra deriss allierede, och der paa giordt en særdeliss fred med Francheriige uden nogen adviis eller communication derom at lade giøre for kongen aff Danmarch och churförsten aff Brandenburg. Den fred var kortelig saalediss:

1. Att Sverriga skulde til försterne aff Brunsswiig-Lyneborg affstaae det ampt Tedinghaussen udi Brehmen, saa och dett gandske land imellem Weser och Aller, och försterne til deriss evig ejendomb att beholde samme ampt och land.

2. Att Sverriga skulde til försterne aff Brunssviig-Lyneborg affstaae alle de indkomster, som herrerne offuer de stiftter Brehmen och Fehrden altid indtil denne kriig haffuer bekommett aff dett land Brunssviig-Lyneborg. NB. Denne indkomst var en tiende aff dett geistlige godtz och belöb sig aarligen offuer 10000 rixdlr.

3. Att kongen aff Francheriige skulde giffue försterne aff Brunsswigg-Lyneborg 300000 rixdlr for de festninger Stade, Carlsburg och Brehmervörde, huilche festninger försterne skulde beholde udi 8 maaneder och dennem siden til Sverriga offuerleffuere.

Kongen aff Sverriga tergiverserede vel nogett och vilde iche ratificere denne tractat med Lyneburgerne aff den aarsag, at kongen der med forlaaredt saa stort et quantum udi indkomsterne aff Brehmen och Fehrden. Men de Franske suarede, at mand udi disse conjuncturer maatte endelig paa et sted giffue nogett effter, paa det mand paa andre steder kunde bekomme nogett igien.

Biscopen aff Mönster och Paderborn lystede iche heller at holde dansk och brandenburgisk partie lenger imod Francheriige, men 1679 in Martio sluttede fred paa denne maade:

1. Att biscopen skulde affstaae til Sverriga alle de faste stæder och land, som den affdöde bispaff Mönster haffde udi denne kriig indtagett udi Brehmen och Fehrden.

2. Att biscopen skulde tilstæde de Franske frii passage igien nem biscopeness lande, paa det Francherige med sin armee kunde komme ned imod Danmarch och Brandenburg.

De Engelske saasom mediateurer anvendte ald muelig liid til att componere sagen imellem Francherige, Danmarch och Brandenburg, men alting var dog forgieffuiss, thi Francheriige vilde endelig att occupata skulde restitueris. Omsider bleff dog aff de Franske och Svenske paa den eene och aff de Danske och Brandenburgiske paa den anden siide samtycht och sluttet stillstand den sidste Martii 1679.

Wansett alle leffuede udi den faste forhaabning, at denne stilstand skulde udfalde til en wenlig composition och endelig bliffue

sluttet med en almindelig fred, huoreffter saa mange maall tusinde mennisker suchede och inderligen forlengdtiss, at der engang kunde blifue en ende giordt paa det megle menniske blodss udgiudelse, miserier, calamiteter och vastationer, som den grumme kriig altid fører med sig; huortill den engelske mediateur, ridder Jenckins, nochsom udi Nimvegen giorde ald sin fliid. Men de striidende parter vare iche endnu at disponere til nogen fredelig accord, fordi att Francherige persisterede derudi, att Sverrige skulde igiengiffuess alt det som Danmarch och Brandenburg udi denne kriig haffde indtaget. Huorfore der denne offuenbemeldte stilstand var uden nogen frucht till ende löbett, da begierede churförsten, at stilstanden imellem hannem och Francherige maatte prolongeriss, paa det hand diss bedre kunde haffue tiid och rum til at affhandle alting til en endelig fred. De Franske suaredes, at de iche viste sig at kunde forlenge stilstanden med mindre kongen aff Francherige bleff forsichrett, att churförsten imidlertiid vilde giöre fred med Sverrige.

Churförsten judicerede, at de Franske strax vilde attacqvere de tuende festninger Wesel oah Lipstad, som nu laae de Franske næst ved haanden, och at hand dennem iche saa snart kunde secundere, huorfore churförsten, paa det hand kunde vinde nogen tiid, erböd sig at ville offuerlefse Wesel och Lipstad udi de Franskiss hender, til en forsichring, at hand vilde giöre fred med Sverrige; huorpaa aff de Franske och Brandenburgiske den 3 Maji er sluttet stilstand.

Wi ville nu gaae nogett lidett fra dette och korteligen ansee, huad smaatt her udi denne sommer er passeret imellem Danmarch och Sverrige.

Wi hördte udi den forige bog, huorlediss 530 aff de Bornholmss fanger bleffue staaendiss paa Bornholm, fordi at de formedelst det ustadiige wærlig och sildige aarsenss tiid iche kunde tillige med de andre fanger blifue til Kiöbenhaffn offuerförde.

Sidst in Aprili udi dette aar haffuer kongen aff Danmarch beordrett capitein Nielss Lauridtzön Barfoed med det skib Delmenhorst och capitein Bagge Knudsön Busk med det skib Flyende Hiort at gaae til Bornholm och affhendte de offuenbemelte 530 svenske fanger, eftersom disse fanger iche uden störste fare kunde udi denne sommer blifue staaendiss paa Bornholm, thi dersom de Svenske haffde villett tentere nogett paa insulen, da haffde de kundett facilitere ett farligt anslag. Disse 2 danske skibe komme lycheligen til Bornholm, indskibede fangerne, bleffue seijlferdigie igien den 2 Maji och imod afftenen kastede anchor imellem Hassle och Hammerhuss. Samme afften haffuer welb. Christian Gedde, amptmand paa Bornholm, ved egett bud notificeret capiteinerne

paa disse 2 danske skibe, at 5 svenske krigss-skibe och 1 galiote haffde samme dag ladet sig see paa hin siide aff insulen bag Hammer.

Wansett disse 2 danske skibe vare belessede med de mange svenske fanger och viste derhoss, at de Svenske komme meere end dobbelt saa sterche aff skibe, iche diss mindre saa fattede dog capiteinerne resolution, at de som erlige soldater vilde fichte indtill det yderste, om saa var, at de bleffue attaqverede. For den skyld pindede de de svenske officerer inde udi cajyterne och satte 2 stycher for huer dör til at brende löss paa dem, dersom de iche vilde være rolige. De gemeene svenske satte de neden udi rommene och bevarede lugerne med sterch wacht, och ellerss den gandske natt igienem accommoderede de alting till en treffning. 30 Svenske bade megett, at de maatte tilladiss at blifue oppe udi skibene och loffuede at vilde troligen giøre alt huad dennem bleff befalett; capiteinerne troede dennem och fornumme ochsaa siden, at de vare lige saa willige och flittige som de andre danske.

D. 3 Maji der solen gich op, saae de Danske, at de Svenske komme saa sachte frem med 4 skibe och haffde baade vinden och strömmen; dett 5:te svenske skib och galiothen vare temmelig viidt borte fra de andre 4, fordi disse 2 haffde jaged effter en sejler, som de dog iche naade. De 4 svenske sejlede under flag med schout-by-nacht och med deriss stycher gaffue et tegn til at fichte; de Danske suarede med deriss stycher, at de vilde komme.

Her paa lettede de Danske deriss anchor, satte alle sejil bii, winden S.S.W. och toge deriss cours westen an indtil klochen var 6 om morgen, da winden löb til W.N.W., huorfor de Danske maatte vende och satte deriss cours syden an. Om efftermiddag klochen var 2 holdt de Danske for en wind lige til de Svenske och komme der paa udi en skarp fechtning, som varede nogett offuer 2 tiimer. Den svenske schout-by-nacht och capitein Busk fechtede heell furieux imod huerandre, och gaffue lag om lag, dog kunde den eene intet winde nogett fra den anden, förend capitein Barfod haffde paa det næste uttrettet de 3 svenske och vilde nu secundere Busk. Der den svenske schout-by-nacht saa, att Barfoed kom ham an, dreijede hand och vilde wendt sig, men i det samme gaff Busk ham ett heelt lag langs igienem skibett, huoraff de Svenske gaffue ett stort skriig.

Den svenske schout-by-nacht maatte udi sin retirade passere forbi cap. Barfoed, huorfore Barfoed gaff hannem en sterch salve, saa at hanss (den Svenskiss) gallerie faldt ned. Strax bleff schout-by-nachts flaggen kiippett om stocken, schout-by-nacht gich ind udi et andett skib och giorde et tegn aff dett store wandt, at en huer skulde giøre sitt bæste att retirere sig. De Danske forfuldte de Svenske en tiimess tiid och canonerede alt med bugstycherne. Omsider satte de deriss cours tilbage til Bornholm igien, huor de om aftenen heel sildig kom til anchorss, winden W.N.W., och Rönne udi sichter N. til Østen fra dennem. Dett var vell at undre paa, at disse 2 danske skibe iche alleeniste slap vel fra de 4 svenske, men endoch at de kunde slaae dennem paa flucht; dog var dett mest at forundre sig offuer, at paa de danske skibe bleff iche en eniste mand enten död eller qvæst, och uanseet et aff stycherne paa Delmenhorst formedelst den iidelige canoneren spranch udi stycher, dog giorde dett ingen skade paa folchene. Barfod och Busk ginge fra Bornholm den 4 Maji om aftenen och den 7 dito komme de til Kiöbenhaffn med alle deriss indehaffuende fanger.

Wdi dette foraar var en stor tale och rychte om en formidabel fransk flode, som skulde secundere Sverrigé at studtse de Danske, som spillede slett mester udi Øster-siön; huorfore kongen aff Danmarch udrustede en mechtig flode och lagde den udi Øresund, om saa var den franske flode kom, som de franske och fransk affectionerede udspreede, at den da kunde faae modsigelse, för end den conjungerede sig med den svenske flode.

Som nu den danske flode laae nogen tiid udi Øresund at tage imod de franskiss komme, saa fich de Svenske lufft at bewæge sig udi Øster-söen och vilde derfore iche lade den leijlighed gaae forbii, men formerede et anslag paa Gulland; thi naar Gotland er dansk, da haffuer de Svenske en usiigelig hindring udi söen.

Den 17 Maji haffuer 10 svenske orloger med 16 andre smaa sejllere ladet sig see norden for Wisby, huilche de paa Gotland ansaae udi begyndelsen for danske skibe, effter som alle skibene haffde dansk flag udslagett. Toe aff de danske skibe ginge hen imod Kappelhaffn, de andre kryssede udi söen, nogle for Halklint och nogle for de 2 insuler, store och lille Carlsöer.

De Danske paa Gotland begyndte strax at holde disse skibe suspect, efftersom de holdt söen och komme iche nærmere imod

landet, men laverede hid och did, uansett vær och wind var dem favorable; men de Svenske laverede saa lenge, paa det de imidlertiid kunde bekomme nogen kundskab fra landett om tilstanden. Den 19 Maji begyndte de Svenske at komme nogett nærmere til landett; ett aff skibene med dansk flag och udslagen wimpel løb om morgenens heel tiilig meget nær for Westergarn, satte sig imellem landet och Wdholm och lössnede et stöche, huilchett bleff suarett aff de Danske med 3. Imellem lille Carlsöe och det faste land Kronewald satte sig ochsaa et andet orlogs-skiib, en flöjte och en stor skude, huilche ochsaa fördte dansk flag, men gjorde intet skud, der de kastede anchor.

Toé skibe toge deriss cours imod Busse wiig, men resten bleffue uden for store Carlsöe. Den 20 Maji udi dagningen lettede det skib, som laae ved Wdholm sine anchor foruden nogen saluteren med stycherne och conjungerede sig med dem, som laae under Kronevald. Oberste Morten, commandant paa Gothland, gjorde god anstalt at forhindre de Svenske landgangen. Hand forsiunede bulwerch-skandtzerne med sterch gvarnison, satte sig med nogle rytter och dragoner udi nærværelsen, och paa en avantagieuse och fremmerlig sted lod hand hemmelig och fordecht plante sine stycher. De Svenske laae stille indtil klochen var 2 om efftermiddagen, da de forandrede deriss flag och opsatte svensk flag och wimpell; de 2 störste skibe hidtsede strax sejl, rörde trommerne, stödte udi trompeterne, nærmede sig landett och begyndte at canonere skarp imod landett. De andre skibe bleffue liggendiss for deriss anchor, men alle deriss sluper komme fulde aff soldater och holdte sig nogen stund forborgen bag de 2 offuenbemældte skibe, paa det at naar alting var ferdigt, de da samptligen under stychniss faveur kunde lycheligen lande.

Det allerförste de Svenske komme frem och vilde til landett, da begyndte de Danske paa landet at canonere meget sterch aff deriss skulte stycher, och det med saa god success, at de Svenske ingenstedts kunde lande, men maatte omsider retirere sig til deriss skibe.

Denne attaque varede fra 3 om efftermiddagen och indtil 6 om afftenen, och imidlertiid gjorde de Svenske offuer 350 canon-skud. Huad döde de Svenske fich aff deriss folch, dem begraffuede de paa lille Carlsöe. Der den förste attaque iche kunde winde nogen lychelig fremgang, da vilde de ej heller giöre wiidere försögning, men vendte sig imod Sverrigess kuster.

Nogle uger effter at denne attaqve var skeedt, gaff kongen aff Danmarch ordre til commandanten, oberste Morten, att hand skulde rasere Wisborg, forlade Gotland och forföije sig till hoffued-armeen udi Holstein. Effter denne ordre bleff nu dett megett faste slott och berömmelige festning Wisborg mineret, sprengt och udi grunde ruineret nogle faae uger förend freden bleff sluttet.

Paa Wisborg var iblant andre et megett fast taarn, som kaldtiss Black, huor paa stod udhuggne disse danske riim:

De kalder mig Blacken graa,
De lader mig vell staae.

Denne Black maatte minereren nogle gange i fær med, förend den kunde blifue kast offuer ende. Wisborg er först bygt Anno 1410 aff kong Erich Pomerano, vide Hvitf. p. m. 635.

Kongen aff Danmarch lod udi dette foraar sin armee gaae ad Holstein, fordi den franske armee stod da udi landt Cleve och præparerede sig till at gaae offuer Riinströmmen ned udi Westphalen, som vi siden vil faae at höre. For den skyld fich ochsaa de 6 danske regementer til hest, som udi forgangen winter haffde liggett udi Landtzcrone och Helsingborg, ordre at gaae offuer til Holstein, saa at udi Landtzcrone bleff ichun alleeniste oberste Svanwedell med omtrent 60 ryttere, foruden nogle skytter, men udi Helsingborg bleff ingen rytter tillbage. Den tid dett nu spurd tiss iblant de Svenske udi Willandts herredt, at der udi Landtzcrone laae ichun saa lidet et rytterii, da begierede den svenske general-adjutant Hörmand, som forleden juleaften haffde den lyche at hand optog 3 fanger imellem Landtzcrone och Helsingborg (vide pag. 214), mange gange aff kongen aff Sverrike, at hannem maatte tilladiss med et partie at gaa ned imod Landtzcrone, forsichrende at hand vilde borttage iche alleene de danskiss artollerie och rytterheste, men endoch alt fæet, som gich udi græss uden Landtzcrone. Endelig fich denne Hörmand 100 friske velmonterede och beredne karle dermed at udføre sitt forrehaffuende anslag.

Den 15 Junii kom Hörmand til Ringsiöe, huorfra de danske udi Landtzcrone fich samme dag kundskab aff den danske ritmester Peder Steensön, som samme dag ichun med 2 karle var ndi Klinte och selff saae dette svenske partie.

Oberste Svanvedell gich udi samme tiime, som hand fich kundskab, ud fra Landzerone med sine 60 rytter och nogle skytter

ned imod Gedinge broe, wendte sig strax derfra imod Næss och gich derfra imod Taarlösse, huor hand fornam, at Hörmand var gaaet ham forbi och ud imod Landtzcrone.

Svanwedell marcherede den dag och natten igiennem och om morgenens tiilig den 16 Junii kunde hand see udi dagen, huor de Svenske haffde marcheret, fandt dennem saa, der klochen var 6 om morgenens, ved Belteberge udi Kingelsted lund imellem Landtzcrone och Helsingborg. De svenske wachter sade vel oppe udi höije træer at skulde achte paa deriss fiender, men de gabede mest paa deriss egne cammerader, som pachede en heel hob bönder an, huilche vilde til Landtzcrone at kiöbe sig noget til bröd.

Svanvedell var nogett hidtsig, i det hand gich foran med 16 eller 18 skytter och begyndte mad lange bösser strax at chargeré de Svenske, förend hanss ryttere kunde komme frem at treffue; thi dersom hand haffde giffuet stunder, indtil hanss ryttere haffde kommet frem, da haffde der neppe en aff de Svenske undkommet. De Svenske spranch strax til hest och giorde udi förstningen god modstand; men strax at de danske ryttere komme frem och trengde paa, da begyndte de Svenske at splitiss ad, och saa mange der kunde, de undrendte. Aff de Svenske bleffue 18 döde paa pladtsen; tre ritmestere, nemlig Johan Schrau, Gustaff Hendrich Bornemand och Hiull, 1 leutenant, 1 cornet, 2 corporaler och 42 gemeene bleffue fangne. Aff de Danske bleffue 2 ryttere och en skytte döde; en rytter och nogle faa heste bleffue qvetste. Hörmand med 29 Svenske salverede sig med fluchten, och der hand kom paa Synder aass til den kircheby Steenested, fitch hand fat paa 2 snaphaner, som komme selff ud paa gaden och viste iche andet end at det var et dansk partie som kom. Den ene snaphane merchede strax uraad och sagde derfore, at hand var degn udi sognett, huilchett hand be-vissde med sin psalmebog, som hand haffde hoss sig udi lommen; der med slap hand. Den anden snaphane satte de paa et ög, at vilde före ham med dem, men der de komme 3 miile nær Christianstad paa en small veij igiennem et kiær, da spranch monsieuren aff ögett och lod staae udi kiærret dett beste hand kunde; de Svenske giorde vel nogle skud effter ham, men hand gich dog sin veij.

Der kongen aff Danmarch fornam, at det var ichun ett spargement om den franske flode, som skulde komme at secundere de Svenske, da gaff Hanss Maijestett omsider ordre, at hanss flode

skulde gaae fra Øresund op ad Øster-söen, effter som den svenska flode gich nu udi Øster-söen huor den vilde och haffde allereede giordt en attaque paa Gotland, som vi tilforn hördte.

Midt udi Junio anchrede gen.-admiral Nielss Juell med den danske flode under Bornholm, huorfra hand udcommenderede 6 danske skibe at gaae op ud under Øland til at loche den svenska flode ud aff Calmar sund, huor den nu var indgaaet, siden den fich kundskab at den danske flode var kommen udi Øster-söen. Det allerförste general-admiral Hanss Wachtmester fich disse 6 danske skibe udi sichte, da giorde hand strax seijll och satte effter de 6 danske, huilche alt retirerede sig ned imod Bornholm. Den 24 Junii fich Juell kundskab, att Wachtmester med den svenska flode var omtrent 5 miile nord nordost fra Bornholm, huorfore hand imod afftenen giorde seijll, uansett dett samme dag var saa sterch en storm, att nogle danske skibe forlaaredre anchor och tou. Den 25 Junii sejlede de Danske østen an och kunde om middagen telle 20 svenska skibe, men winden var megett ubestendig och löb nu til den eene, nu til den anden siide, huorfore de Danske sejlede den gandske natt ost syd ost an.

Den 26 om morgonen var winden nord vest och den svenska flode ost nord ost 3 fierdingss weij fra den danske flode. Endelig kom de Danske paa 2 canon-skud nær de Svenske; dog kunde de Danske formedelst den sterche modvind iche besejle fleere end det allersidste svenska skib, som kaldtiss Laxen. Den danske vice-admiral Span, paa den Norske Löffue haffde avantgarden, gich iffrig paa och gaff gandske lager aff sine stycher, huor udaff Laxen bleff saalediss tilreed, at den omsider begyndte at ligge. Der Wachtmester dette saae, udcommenderede hand strax 8 svenska skibe at secundere och redde Laxen aff Spanss hender, saa at Span maatte den gang forlade Laxen, efftersom hand, Span, haffde ingen uden sin secunde-capitein Skinchell hoss sig. Strax Juel fornam dette, wendte hand med sin gandske flode, huorfore de 8 svenska secundanter maatte salvere sig selff och lade Laxen fare, saa at Span strax bleff mester offuer Laxen. Bemeldte Lax fördte 54 stycher, var et skioönt, nytt skib och haffde iche giordt nogen reijssse tilforn förend denne gang. Capitein Peder Pedersson, som commandedere paa Laxen, haffde altid fichtett vell och defenderet sig mandeligen; dog haffuer hand derhoss været saa ulychelig, at Laxen var det tredie skib, som hand udi denne kriig haffuer for-

laaret och de Danske hannem haffuer frataget. Alle officererne paa Laxen bleffue siden dömte udi Stockholm saalediss: capiteinens degen bleff aff bödelen sönnerbrudt och hand for mindre mand erklaeret, begge leutenanterne, constabler och alle andre under-officerere maatte springe fra raaen och styremanden, som flaggen var betroet, lög spidts-rod.

Juell lod forfölge de Svenske saa wiit mueligt var, men winden var de Svenske favorabel, saa at de om natten naade den syndre ende aff Øland. Den 27 om morgenens lög Wachtmester med den svenske flode ind udi Griimss skiær ved Calmar och var dermed in salvo. Vice-admiral Span fuldte vell dicht effter paa et canon-skud nær och miste der udoffuer sin store mast, men dog kunde hand intet udrette. Wdi denne action figh Span på sitt skib, den Norske Löffue, ichun 5 döde och 5 qvetste, huor iblant var leutenant Morten Pedersön. Juell anchred med den danske flode udenfor Griims skiær och lod anvende ald muelig fliid til at bringe brandere ind paa den svenske flode, men til forgieffuiss. Omsider vilde Juell siunche skibe och faretöij udi indlobett, paa dett de svenske skibe iche skulde kunde gaae ud paa den söndre siide. Til den ende tog Juell ald udreedning och montering aff det gamle skib Eenighed, som iche meere var tienlig til at gaae udi nogen treffning; samme skib lod Juel siunche udi indgangen paa den syndre siide, men paa den nordre siide haffde de Svenske frii ud- och indgang.

Den 8 Julii gich Juell med den danske flode fra Calmar sund och kom den 10 dito om natten under Gotland imellem de tuende insuler, store och lille Carlsöe, huor floden bleff forsiunett med fersk vand och anden forfriskning. Der Wachtmester fornam, at den danske flode var bortgaaett, da lod hand 11 svenske skibe gaae ud aff Calmar sund, at recognoscere om de danske. Den 18 Julii wendte den danske flode sig fra Gotland igien, och den 19 dito figh den 6 svenske skibe udi sichte, som toge deriss cours imod Calmar sund. Juell commanderede strax de letteste skibe forud til at besejile de 6 svenske, men disse komme hasteligen omkring den nordre kant aff Øland och siden lycheligen ind udi Calmar sund. Den danske flode kom til anchorss om natten en stor miil fra dett slott Borkholm paa Øland. Den 20 Julii om morgenens tiilig bleff wachten offuen paa den store stang aff Christiano 5:to 5 store svenske skibe wahr, nemblig Nögelen,

Jupiter, Stoere Soell och 2 andre, huilche ginge med smaa seijll imod Calmar sund. Juell lættede strax anchor och befalede vice-admiral Hendrich Span at gaae aff den Norske Löffue ind paa et mindre skib som kaldtiss Victoria. Juell gaff ochsaa ordre, at disse lettiste skibe, Christianus 4:tus, Gyldenlöffue, Engelen, Admirante, Neptunus, Delmenhorst, Nellebladet, den flyende Hiort, Hummeren och 3 brandere skulde følge Span til at attaqvere de 5 svenske, som ginge ichun saa sachte med smaa seijll, paa det de skulde iche komme paa grund. Der klochen var 10, kom Gyldenlöffue och Delmenhorst paa grund, men imod afftenen komme de uskad aff grunden igien. Ved 11 slett avancerede Span paa et musqvete-skud nær de Svenske, da de paa begge siider begyndte saa furieux at canonere, saa at udi mangen stor söe-treffen er neppe hört saa heftig en canoneren och stycherne ginge ligesom de haffde slagett paa tromme.

De Svenske defenderede sig offuer alle maade berömmeligen, saa at uansett Span hafide fleere skibe, dog kunde hand intet vinde noget fra de Svenske. Der klochen var 12, kom det store svenske skib Nögelen paa grund, huorfore Span med sit skib, Victoria, saa och med Christiano 4:to, Neptuno och flyende Hiort gich löss paa Nögelen och besköde det megett sterch. Nögelen, saa och et andet stort skib, som dapper secunderede, bleffue Span indtet skyldige, men fulminerede forskrechelige. De andre 3 svenske skibe retirerede sig indtil deriss flode ved Calmar. Endelig lagde en dansk brander om borde med Nögelen, men de Svenske med störste gesuindighed gjorde sig löss fra denne brandere. Strax derefter lagde en anden dansk brandere sig ved siden aff Nögelen, men kunde iche finde nogett at fatte udi och giöre sig fast ved, thi de Svenske haffde alt affkappet tachel och tou, huorved branderen skulde haffue anklamrett. Dog foraarsagede denne brandere saa megett, at omtrent 200 Svenske spranch udi söen och nesten alle-sammen druchnede. Der nu branderen vilde dreije aff igien, da bleff den udaff de Svenske skudt udi brand, dog commandeuren och ald hanss mandskab salverede sig. De Svenske gjorde deriss yderste fliid at holde de Danske fra sig och fichtede saa lenge, indtil de Danske haffde forladt dem, saa at de 3 gange secunderede Nögelen med frisk folch udi baade och sluper och haffde nochsom defendoreret sig, dersom denne effterfølgende ulyche iche haffde kommet, at der de haffde fichtet udi 5 tiimer, da falt en

kugle aff Christiano 4:to ind udi krudett paa Nögelen, saa at det præchtige skib Nögelen, som nu var det sidste aff de svenskiss regalier, uformodentlig och udi et öjeblich med störste knagen och bragen tillige med alle indehaffuende folch elendig spranch op udi lufften.

Dette ulychelige skib var bemandet med 600 siæle, fördte 86 canoner, aff huilche de 66 vare metal-stycher, den underste lage var med idell 24 punder, och den anden med 12 och 8 punder besatt. Förend skivet spranch, da hafide det 200 döde och 100 qvetste inde, de Danske biergede imod 40 mennisker udi deriss sluper, huoriblant var major Frandts Lou, som commanderede paa Nögelen; herforuden reddede de ochsaa 2 leutenanter, som megett ilde vare forbrendte aff krud. Iblant andet er dette mercheligt och fast et miracul, at en baadssmandss qvinde med sit diende barn, 18 wger gammelt, kom dagen tilforn fra Øland at bringe sin mand paa Nögelen nogett mad; der skivet nu spranch, da sad denne qvinde med sit barn under det andet deche; baade moderen och barnet flöije begge op udi lufften, faldt siden ned udi haffuett; omsider ere de begge toe uden ald skade biergede aff de Danske och nogle dage derefter satte udi land paa Øland. Strax at Nögelen var sprungett, da kom det andet svenske skib, som var Nögelens secunde, ochsaa udi brand och brendte offuer et qvarter aff en tiime, men de Svenske læschede dog ilden omsider och slæbede siden skivet med baader och sluper ind til den svenske flode. Wdi denne action forlaaredes de Svenske 6 imod 700 mand; aff de Danske bleffue 80 qvetste och 30 döde, huoriblant var capitein Johan Floch.

Den 22 Aug. var den danske flode under Bornholm, huor den haffde saa stort et uwær med megen liunild och blaest, at det skionne danske skib, Norske Löffue, strandede under Bornholm; dog bleff alt folchett, stycherne, munition och redskab biergede.

Kongen aff Danmarch bleff udi denne sommer, som tilforn sagt er, formedelst den franske armee gandske diverteret fra Skaane, saa at hand ichun bödte for sig imod de Svenske med Landtzcrone och Helsingborg, som vare forsiunedede med sterche gvarnisoner. Men kongen aff Sverriga rustede sig til marchen och lod for den skyld samle en del aff sin armee ved Christianstad, en del udi Halland, och alle troupper stödte siden tilsammen ved Grummestrup, som vi siden vil faae at höre. Der nu regementerne

vare forsamlede och stode ferdige til at marchere, da gich oberste Melin med 700 heste fra Christianstad offuer Hassle broe lige imod Landtzcrone.

Den 12 Julii udi dagningen kom Melin for Landtzcrone, affbrendte offuer 1000 stache höe, som var höstet til Landtzcrone, borttog meere end 200 bönder-wogne, som skulde haffue kiördt höett ind til Landtzcrone, och iche en bunde fich deriss ëg igien, uden nogle faae, som vare rappe och und-rende om natten; her foruden borttog Melin 40 stycher stude och kiör, saa och en stor hob faar och geeder, som ginge udi græss ved Ørie kirche. Der de nu heraff fich larm udi Landtzcrone, gich oberste Svænwedell ud aff Landtzcrone med sine faa rytter och nogle skytter. Rytterne satte hand under stycherne, men selff gich hand med nogle officerere och skytter ud imod Ørie, huor en dansk major skioed en svensk ritmester udi hiell, som de Svenske strax begraffue udi Ørie kirchegaard; 2 andre svenske bleffue ochsaa qvetste, aff huilche den ene siden döde. Ingen aff de danske fich nogen skade. Denne oberste Melins action siuntess de Danske iche at concordere med den accord, som faa uger tilforn var sluttet udi Lund, nemlig at weijen fra Landtzcrone och til Lund skulde en halff miil paa begge sider være fredelig.

Och fordi denne fiendtlighed bleff foröffuet paa den freede-lige weij, saa protesterede de danske ambassadeurer, som paa denne tid vare paa tractaterne udi Lund, at saadant var imod accord och parole. De svenske ambassadeurer suaredes, att oberste Melin haffde giordt saadant uden ordre; den franske ambassadeur lod sig formærche at være heel ilde tilfreds heroffuer och loffuede de Danske fuldkommen betalning for ald den skade, som Melin gjorde. Men om endskoënt der haffde fuldt betalning paa, som der dog iche gjorde, saa var dog den store qvantitet höe borte, huilchett udi saadan tilstand iche lösiss for penge. De Svenske opbrendte dette höe, paa dett at dersom freden iche bleff sluttet, de Danske da iche udi tilkommende winter skulde kunde holde saa stercht et rytterii udi Skaane, saasom de gjorde udi forleden winter.

Den 11 Julii bröd kongen op fra Christianstad och satte sig ved Mölleröd. Den 12 gich Hanss Maijt til Ebberup och logerede sig den 14 dito ved Grummestrup, huor de troupper fra Halland conjungerede sig med armeen, som nu bleff 8 imod 9000

mand sterch. Dette var et skiönt folch och saa vell monteret, som de udi denne krig tilforn iche haffde wærett; de haffde ochsaa penge noch til at kiöbe huad som de kunde faae fall til underholding. Fra Halland kom 1000 bönder-wogne, och huer vogn haffde 3 tönder meell paa; fra Christianstad kom offuer 1000 bönder-wogne med bröd och kiöd, thi omkring Helsingborg, huorhen de achtede sig, var lidett eller intet at bekomme, derfore maatte de nu före saa meget proviant med sig, som de tilforn udi denne kriig iche haffde giordt. Derforuden var der mange 100 skaanske, hallandske och svenska bönder, som kiörte stycher, ammunition och bagage, saa at den store mengde folch, ög och wogne gjorde et megett stort siun udi marchen.

Med armeen fulde 5 fyr-mörser och offuer 50 stycher. De gemeene svenske udspredde vell, at de nu paa engang vilde bellege baade Landtzcrone och Helsingborg, men kongenss rette intention var intet andet end at staae med sin armee och true och lade dog ichun tiden nogett passere, indtil duc de Creqvi var med den franske armee kommet neder udi de danske provincier, thi da viste kongen vell, at hand uden sverdslag fich baade Landtzcrone, Helsingborg och alt det forlaarne igien.

Den stund armeen stod ved Grummestrup, da gich der iidelige svenske partier om natten ind udi Helsingborgss bye, baade for kundskab skyld, saa och for at besee huad schabelun Helsingborgss slott haffde faaet udi dette aar, siden det aff de Danske var omskabt. En natt kom oberste N. til Helsingborg at skulde tage nogle fatt och före dem til leijeren for kundskab skyld; leutenat Svend Ingvaldsön aff Duglassis regemente kom samme gang uwiiidendiss ind udi natmandenss huss och tog mester Tomfey och hanss serviteur med sig udi deriss blotte skiorter. Der de nu komme udenfor byen forbi nogle steijler, da wendte mester Urian sig om och saae paa steijlerne. De Svenske spurdte, huorfore hand gaff saa näije acht paa steijlerne; den anden suarede: ieg vil see, om ieg haffuer lagt dennem rett paa eller iche. Obersten merchede strax huad klochen var och spurdte, om hand fröess iche. Den anden suarede: jo. Saa gaaer hiem, sagde obersten, och tager ederss klæder paa eder och kommer saa strax igien. Den skiden mand och hanss tienere gjorde deriss reverentz, och obersten bleff saalediss med god maneer aff med disse fornemme folch,

Den 24 Julii bröd kongen op fra Grummstrup, passerede offuer den store aae Roijen ved Tranerup och satte sig ved Aastrup. Den 25 gich Hanss Maijestett til Rosendal och den 28 logerede hand sig for Helsingborg. Kongen tog sitt hoffuet qvarter udi Westre Ramlösse, men folchett satte sig megett viit for underholding, fourage och sygdom skyld. De förste troupper stode udi Baarsslöff och Fierrestad, siden udi Rouss, Ramlösse, Fölbaerne, Wæle, Fleeninge, Wælinge och paa Krappetur udi Kulden. Alle var fuldkommeligen udi den tanche, at kongen med macht skulde haffue angrebet Helsingborg 1. fordi der var ingen fiende udi marchen; 2. fordi kongen lod samle mange 1000 fachiner, skandtz-kurve, egeplancher, sæche och andre præparatorier til en beleijring. Men alt dette var dog ichun en mine, at tiden kunde forhaliss, indtil de Franske vare komne ned udi de danske provincier; thi saa visste de vel, at kongen aff Danmarch skulde endeligen giøre fred och igiengiffue alt det som hand haffde indtagett. De Danske ønskede aff deriss hierte, at kongen aff Sverrigé haffde vildet brugt macht for Helsingborg, paa det hand kunde spiildt sit folch derfore.

Wi hördte udi den forige bog, huorlediss kongen aff Danmarch udi forgangen aar lod fortificere Helsingborg, men dett var wiitlöftige fortificationer alleeniste til at bedæche de 7 regementer til hest och fodz, som da offuerwintrede udi Helsingborg. Det allerförste winteren nu gich aff, da bleffue disse fortificationer rase-rede igien och slottet paa en anden maade befestet. Den skönne bye bleff udi grunde nedbrudt, undentagendiss nogle faa husse, som stode udi enderne aff byen, mueligt commendanten fich til et par stöfle, derfore stode disse husse ham intet udi weijen. Fra slottet liige igiennem byen ned til broen ved stranden bleff giordt en communicationslinie udi jorden, befested paa begge siider med vold och pallisader. Igienem denne linie skulde slottet secunderis fra Sælland. For enden aff denne communicationslinie neden ved stranden var anlagt en sterch redoute med graffuer, pallisader och stycher vel forsiunett. Strandbroen var klæd med plancher, bag huilche stod skiulte stycher. Wdenfor broen laae 4 skibe, som kunde beskyde dem, som vilde attaqvere redouten och linien. Wdenfor slottz-woldene vare anlagde adskillige sterche skandtzter, som alle vare minerede, foruden mange andre wærcher. Och alt dette offuenbemeldte skulde kastiss offuer ende, förend nogen kunde giøre nogett ved det rette slott. Inden for slottz-woldene var alting

saa forbygt med bielcher och torff, at de frychtede intet for ild eller granater. Omkring alle disse wærcher haffde de Danske satt 44000 ege-pallisader, huoraff en huer kand slutte, huilche store wærcher der var for den liden nest. Gvarnisonen bestod aff 1300 mand. Paa slottet commanderede oberste Julius Ernst von Tettou, som selff var mester for denne underlige fortification. Wdi communications-linien och udi redouteu commanderede oberste-leutenant Calnein. Den 1 Aug. om natten allarmerede de Svenske spion-redouten och gallie-redouten for Helsingborg, huor en svensk leutenant och nogle faae andre bleffue skudte. Den 3 Aug gich de groffueste stycher och mörser fra Helsingborg til Malmö, huoraff de Danske sluttede vist noch, at Helsingborg bleff uanfechitet. Iche diss mindre saa lod dog kongen iidelig recognoscere under Helsingborg, men commandanten holdt sig megett stille och skiöd iche uden sielden och lidet, naar nogen vilde være for næssewiiss och iche vilde respectere stycherne.

Om natten imellem den 8 och 9 Aug. lod kongen giøre en blind allarm til at see huad noder commendanjen vilde haffue, thi alle haffde den tanche, at hand bleff en haard halss at gaae paa.

Der commandanten nu saae nogle tendte lunter her och der, som de Svenske satte op paa kieppe, och hand derhoss fornam nogle larmede under stycherne, da begyndte hand forschrechelige at canonere, kaste granater och bruge sine musqveter, iblant andre kaste hand nogle granater, som laae stille paa jorden och brendte megett klare, saa at hand kunde see alting vel for sig. Der hand nu fornam, at der var ichun en falsk allarm, da lod hand udi en hast giøre et udfald och fich strax en svensk capitein fangen. I det samme kom en dragoner-oberst ved naffn Wilhelm Lesle, som var meget druchen och falt aff sin hest, der hand den tumlede och vilde bravere; de Danske sögte strax obersten och fich baade han och hanss knecht fangen; den fangne capitein vilde imidlertid undlöbe den stund de andre beneventerede obersten, men en aff de Danske var varöijett och skiöd capiteinen ihiell udi löbett.

Om natten imellem den 10 och 11 Aug. lod kongen före 10 stycher och nogle mörser ned til stranden, med huilche, saa snart dagen bröd an, hand lod canonere sterch paa et dansk skib, som laae paa reden. Skivet skiöd skarp fra sig, men gich dog omsider noget ud bedre fra landett, imidlertid bleff en dansk skjut död och nogle faae qvetste. De Svenskiss mörser kunde intet ud-

rette, fordi de kunde ichun före deriss granater halffweijss frem, men deriss stycher gaffue skibett nogle puff paa siiden. Ellerss bleff der indtet tenteret for Helsingborg.

Den 12 Aug. om morgenen tiilig kom oberste Nielss Gyldenstiern med 300 Svenske imod Landtzcrone och treffede oberste Svanwedel an omrent Saxtrup, en miil fra Landtzcrone. Svanwedell var omrent 60 mand sterch, fordeelte udi 3 troupe, aff huilche hand haffde ichun en troup hoss sig. Der de nu begyndte at jage effter de Danske, da bleff Svanwedelss hest skiudt udi boffuen, saa hand iche kunde komme ret fort, huorfore hanss cornet Poffuell Söffrensön spranch aff sin hest och gaff Svanwedel den. Dermed bleff cornetten fangen och Svanwedel salveret. En svensk ritmester strög effter Svanwedell och vilde enten fangett eller skudt hannem, men Svanwedell lagde en pistol offuer axelen och ramte ritmesteren udi sin höijre axell; dermed vendte hand om med den beskeed och Svanwedell gich sin veij. Capitein-leut. Otte Krusse med 20 Danske lod ochsaa staae imod Landtzcrone det beste hand kunde, men mödte strax en troup Svenske, som spurdte om hand vilde haffue qvarter. Krusse suarede: ja, gierne; men ret som hand kom ved siden aff den svenske troup, da gaff hand fyr, saa at trouppen bleff skildt ad och gich dermed fort. Krusse satte sig och holdt noget stille, indtil Svanwedell och nogle andre komme jagendiss. Aff de Danske bleffue oberste-leut. Rab, cornet Poffuell Söffrensön, en adjutant och 22 gemeene fangne. Toe danske rytttere bleffue qvetste och döde nogle dage derefter udi Landtzcrone, ritmester Valentin Schubert bleff och qvetst, men leffuede. Aff de Svenske bleffue och nogle qvetste, men ingen enten Svensk eller Dansk bleff död paa pladtzen. De Danske sagde vell, at Svanwedell bleff bedraget aff et falsk kundskab ved en bunde. Men naar et partii er ulychelig, saa skal den undertiden haffue skyld, som er aller uskyldigst. Den 14 dito gich Svanwedell ud igien och fich fat paa en svensk marqveter med wachre skillinger, nogle sagde 400 rixdlr, andre sagde en större summe. Ellerss gich andre smaa partier jeffnligen ud fra Landzcerone och lyskede lommerne paa marqveterne, som ginge imellem Malmöe och leijeren.

Wdi dette foraar haffde kongen aff Danmarch dragett 4000 fodknechte fra Norge ned til Danmarch, huorfore stadholder Gyldenlöffue iche kunde agere offensive. Huilchen occasion de Svenske observerede, huorfore kongen aff Sverrigre lod formere en

armee imod Norge paa 8000 mand under rix-admiral, greffue Gustav Otte Steenbuch, general-leutenant, baron Mörner, gen.-major Koch och gen.-major Börstell. Med denne armee skulde rix-admiralen angriibe Oddewalds skandtze, paa det de Svenske skulde siuness at giöre nogett, nu de haffde ingen fare enten for de Danske udi Skaane eller for de Norske ndi Sverrig. Denne Oddewalds skandtze bleff udi kriigenss begyndelse först anlagt aff de Svenske, men iche fuldferdigett, thi ved de Norskiss ankomst bleff den forlatt; men statholder Gyldenlöffue lod den siden fuldferdige, til att bevare passet offuer revieren.

Den 15 Julii kom Stenbuch med 16 stycher och 2 fyr-mörser for bemeldte skandtze, begyndte strax at arbejde och giorde 3 batterier, aff huilche hand canonerede sterch och kastede heftig aff mörserne. Skandtzen laae paa en klippe, haffde neppe 100 skritt udi sin circumferentz och var besæt med 120 mand under capitein Svend Schou. Men som skandtzen var aff steen och halff-parten aff fyretommer opbygt, saa satte de Svenske med deriss mörser den ideligen udi brænd; iche diss mindre saa forsuaredes dog commendanten Svend Schou sig mandeligen, uanseett hand omkring skandtzen hafide intet vand til at sluche den forfærdelige ildebrand, som hannem engstede paa alle siider. Der nu Gyldenlöffue fich kundskab, att skandtzen var belagt, da lod hand udi störste hast sammendrage de troupper, som hand haffde, och giorde anstalt at secundere, om det var mueligt, den nødlidende gvarnison paa skandtzen. Huorfore der Steeubuch hördte, att Gyldenlöffue sammendrog sitt folch och færdede sig til, da lod hand nogle 100 Svenske giöre et indfald udi Norge ved Mankier och Hoeland til at abousere Gyldenlöffue och drage hannem derhen, paa det hand iche skulde tentere at secundere skandtzen. Men Gyldenlöffue bleff ved sitt forsætt och lod de andre ichun nappiss, men de gad. Disse offuenbemeldte Svenske faldt ind udi Norge den 21 Julii och udi deriss march affbrendte offuer 20 böndergaarde, indtil de komme til et pass, huor de fandt en leutnant staaendiss med 30 norske musqveteurer. Denne leutenant giorde god modstand, saa at de svenskiss anførere bleff paa stædett och de andre maatte der stadtze, iodtill at dette norske landfolch kom offueralt in arms.

De Svenske ginge saa tilbage igien oeh de Norske bag effter lige ind udi Sverrig, huor de brendte alt huad forekom, lige som de Svenske giorde udi Norge.

Wed samme tiid giorde de Svenske ochsaa et indfald udi Trundhiemss lehn med 20 compagnier til fodz och 12 compagnier til hest. Det förste disse bröde ind, da ruinerede de Röraass kaaber-wærch, opbrændte gruerne, Vandkunsterne, Sætte-ved och Kull. Siden marcherede de derfra til Aalen, huor denne effterfølgende action forrefalt den 1 Aug.

Som nu de Svenske komme anmarcherende, saluterede den norske oberste-leutenant Schultz dennem med 9 canon-skud, de Svenske suarede med 2 skud och med störste furie anfalt den norske forvacht, som var 150 mand aff rulle-bonderne. Denne forwacht skiöd skarp fra sig bag deriss herrebraatte, saa at det svenske rytterie bleff studset och kunde intet avancere, huorfore dett svenske fodfolch traade frem och hug herrebraatten ned at vilde komme bag paa forwachten, men den (forwachten) retirerede sig uskad til deriss andre cammerader, som stode alt ferdige til at tage imod deriss fiendiss ankomst. Der nu de Svenske vare komne offuer herrebraatterne, falt de först an paa den post, som Hanss Evertsson och Peder Lunds folch stode med bönderne. De Svenske satte sterch an, men de Norske stode faste och formeente de Svenske et waadsted eller pass, som de endelig vilde offuer. Der de Svenske nu iche kunde komme offuer dette pass, vendte de sig imod en anden post, huor de ochsaa effter en temmelig skarp fechtning bleffue repouserede. En norsk constabel skiöd rett ind udi munden paa et aff de svenskiss stycher, saa at det svenske styche spranch och slog sin constabel begge beenene med stöffler och laar aff, som bleffue paa pladtzen. Derefter ginge de Svenske tilbage inden for deriss grendtzer. Dett norske rytterii hengde dennem effter och opsnappade nogle fanger. Toe norske fangne berg-geseller undlöbe de Svenske udi retraiten med haand-klöffuerne paa; præsten paa Röraaess var ochsaa fangen, men lössde sig med 6 rixdlr.

Der nu Gyldenlöffue neder udi Bohuss lehn var ferdig, lod hand gen.-major Dunkam med rytteriet och 1500 til fodss staae ved Tanum udi Bohuss län; self tog hand nogle hundrede aff det friskeste folch under gen.-major Cicignon, oberste Wibe och oberste Arnholt. Med disse gich hand til Gribbested udi Tanum sogn, huor hand indskibede dem udi galleijer och skiaerbaade. Winden var den dag iche aldeeliss favorabel, saa at de iche kunde komme saa fort som de gierne ønskede; huorfore stadtholderen den 31 Julii med 1 galleije och en lidén jacht, besatte med 60 mand, gich

3 eller 4 tiimer forud at fornemme, huorlediss det stod til med skandtzen. Der hand nu fich skandtzen udi sichte, maatte hand med smerte see, at den stod udi fuld flamme; dog gich hand fort imod skandtzen, gaff lössen och lod en dansk flag udstiche, dermed at animere commendanten, som sparede ingen umage eller arbejde til at conservere sin anfærtroede pladtz och lod alle brendende wercher nedriffue, saa at branden nogenlediss stillediss. Gyldenlöffue recognoscerede offueralt, huorlediss Stenbuch haffde posteret sig, och fornam, att skandtzen baade til lands och vands var saa tilsluttet, at intet uden störste lifffsfare kunde komme ud eller ind. Onsider fandt hand en peninsul med 3 höije klipper omgiffuen, huilchen aff de Svenske iche var indtagett. Paa denne öe lod Gyldenlöffue sette 50 mand udi land aff det folch, som hand haffde hoss sig under 1 oberst och 1 major, och gaff ordre, at det folch, som fulgte effter, skulde haste aff ald macht til at forsterche de 50, som vare komne udi land. Om afftenen udi tuss-mörchett kom oberste Wibe med 200 mand och satte strax udi land, at de forige 50 bleffue nu saa megett forsterchede. Steenbuch commanderede nogle svenske troupper ind paa denne halffue-öe att slaae de Norske ud igien, men disse stode faste och slogs vel fra sig, saa at de Svenske maatte retirere sig och efterlode nogle döde. Den 1 Aug. lod stadholderen endnu mere mandskab före ind paa öen och fich samme dag en baad fra skandtzen med 1 corporal och 3 gemeene; toe aff disse gemeene bleffue under weijen ihiell-skudte och en qvetst, saa at corporalen kom alleene uskad derfra.

Stadholderen sendte strax en baad tilbage igien med lige mandskab, aff huilche ichun en bleff skudt. Om natten bleff branden mesten deelen slucht och ved det stille værlig værcherne nedkastede, saa at planen ud aff biergett saaess iche anderlediss end klar ild. Steenbuch försömmede ej heller sin tiid, men canonerede sterch paa skandtzen, kastede aff sine mörser, lod fatte post paa forneffnde peninsul och occuperede en klippe. De Norske, som stode paa öen, skiöde skarp foran paa de Svenske; stadholderen canonerede ochsaa aff gallejerne de Svenske ind udi flanqven med saadan success, at uanseett de Svenske stode paa öen med 8 sqvadroner til hest och 12 compagnier til fodss, dog forlode de öen och klippen, saa at de Norske, som da vare 500 mand sterche, indtoge klippen och den siden beholdt.

Om efftermiddagen skichede commandanten kundskab til stadholderen, at de Svenske begyndte at bortføre deriss groffue stycher, huorpaa stadholderen tog de smaa galleijer, gich de Svenske for udi flanqven och canonerede sterch. Men de Svenske haffde endnu 2 metal-stycher aff 12 punder staaende, med huilche de canonerede galleijerne, som haffde iche större stycher end 2 och 3 pundiger, huorfor stadholderen maatte retirere sig. Imidlertid marcherede rix-admiralen tilbage igien.

Stadholderen kom strax igien och giorde sin yderste fliid at profitere de groffueste svenske stycher, men det vilde iche gelinge hannem, fordi ved approcherne stod endnu 300 svenske musqueterer och 100 dragoner; der foruden stode endda 300 svenske rytttere udi buskene, huilche haffde ordre, naar galleijerne vare borte, at gaae löss paa 40 norske fyr-rörss, som stode der næst hoss, men disse 40 wendte sig hen imod biergett, och de Svenske ginge dermed til deriss igien. Om natten sendte stadholderen undsætning op paa skandtzen och gaff ordre, at general-major Dunkam skulde gaae med cavalleriet til Qvistrum broe halfanden miil fra Oddevald, men iche wiidere at avancere, paa det de Svenske, som vare fast 4 gange sterchere, iche skulde antaste hannem. Wdi denne beleijring bleff 20 Norske paa skandtzen skudte, och aff de Svenske bleff nu ochsaa nogle. Men det er udi höijeste maade at forundre sig offuer, at stadholderen torde fatte den resolution med en haand fuld folch at vilde secundere skandtzen, och er det iche mindre at forundre sig offuer, huorlediss hand kunde haffue den lyche och ichun med 600 mand at slaae en beleijring op aff 8000 mand. Dog de fleste meente, at aarsagen til denne de Svenskiss retrait var, fordi rix-admiralen haffde for meget ryttterii och for lidet fodfolch; thi ryttteriet maatte endelig fouragere huer dag och meget viidt, saa at de som bleffue tilbage igien, torde iche töffue, fordi de viste iche, huor sterch stadholderen var.

Der nu skandtzen var secunderet, gich de Norske jeffnligent ud med smaa partier at giøre de Svenske affbræch. Deriss fornemmeste partier vare disse: capitein Folchersön med 24 Norske attaqverede et svensk parti aff 50 heste, saalediss at 8 Svenske bleffue paa pladtzen och ritmesteren dödelig saarett och fangen; aff de Norske bleffue inge. Capitein Balche med 50 Norske attaqverede den svenska hoffuet-wacht aff 80 heste under 1 major och

1 ritmester. Aff denne wacht bleffue 20 Svenske paa pladtzen och 6 fangne; aff de Norske bleff ichun en hest skudt, men ingen mand fisch nogett saar.

Tilforn er omtalt, huorlediss churförsten aff Brandenburg accorderede med kongen aff Francherige, at stilstanden imellem kongen och hannem bleff prolongeret udi 14 dage och for denne 14 dagiss stilstand affstod churförsten de tuende festninger Wesel och Lipstad och leffuerede dennem udi Francherigess hender, intil at freden bleff sluttet. Churförsten indrömmede Francherige disse festninger, 1) fordi hand med de gvarnisoner kunde forsterche sin armee, efftersom hand meente, at de Franske haffde dog med macht angrebet dem och churförsten kunde iche maintinere dem, fordi hand var iche sterch noch at secundere dem; 2) fordi at hand kunde vinde nogen tid, baade at sette sig diss bedre udi postuyr, saa och, om mueligt var, at drage nogen til sig aff den neder-saxiske kreydtz, paa det hand diss bedre kunde giöre modstand, eller fordi at hand kunde haffue noget rum til at fatte sine consilier. Men mange var udi den tanche, at churförsten her udi giörde baade sig och Danmarch stor skade, thi der kongen aff Francherige haffde faaet fat paa disse 2 festninger, da vilde hand iche siden giffue churförsten saa gode fredss conditioner, som hand tilforn loffuede ham och selff frembröd. Tilmed saa haffde de Franske nn wundet spill med disse 2 festninger paa denne siide aff Rüinströmmen, baade til at tuinge churförsten, saa och siden til at gaae dybere ned udi Westphalen och Danmarch paa liffuett, huilchett de Franske dog iche saa snart haffde giordt, der som de iche saa lätt haffde sprungett aff med Wesel och Lipstad.

Derfore som nu churförsten fant ingen resolution hoss nogen om hielp och bistand, hand der hoss considererede, at de Lyneburgiske förster haffde sluttet alliance med Francherige, Wesel och Lipstad var borte, stilstanden var til ende löbett, och kongen aff Francherige lod en formidable armee aff 36000 mand gaae ham paa liffuett, saa maatte nu churförsten skiche sig udi tiden och udi Francherige giöre fred¹⁾.

Som nu churförsten maatte afstræde fra kongen aff Danmarch och imod häns höijeste willie giöre denne fred med Sverrigie, saa var nu kongen aff Danmarch den allersidste aff alle allierede, som holdt ved kriigen. Huorfore kongen aff Francherige lod marschal duc de Creqvi med den franske armee marchere ned igennem Westphalen ind udi Oldenborg, paa dett kongen aff Danmarch der ved skulde forarsagiss at giöre fred paa den maade, som de Svenske selff vilde haffue den. Duc de Creqvi commanderede marquis de Choisy med 6000 rytter

¹⁾ Fredsurkunden i St Germain meddelas här af Sthen Jacobsen i öfversättning. Rörande denna hänvisas till de större samlingarne t. ex. Dumont, Corps diplomatique, eller utdraget hos Reedtz, Repertoire des Traités.

och dragoner at gaae for ned udi Oldenborg och Delmenhorst, huor marqvis de Choisy kom ind sidst in Junio och fandt ingen modstand uden udi de 2 festninger, Oldenburg och Delmenhorst. De Franske forsøgte at vilde udstiche vandett omkring stadt Oldenburg, men bleffue tilbage dreffne aff stycherne, huorpaa marqvis de Choisy lod den danske commandant Bige forstaae, at hand iche kom som en fiende men som en wen och begierede nogle tönder öll. Commandanten sendte ham det begierede öll, at dersom hand kom som en wen, da skulde hannem och venligen begegniss, men hand maatte viide at respectere stycherne; marqvis de Choisy drog sig noget tilbage, men lod strax derefter nogle troupper gaae offuer den revier, der Hund, och sluttede stadt Oldenburg runden om, ligesom at giöre en begyndelse til en forestaaende beleijring, men alting bleff dog der ved, saa att ingen fleere Franske end de offuenbemeldte 6000 ere komne ind udi provinzierne Oldenburg och Delmenhorst. Imidlertid stod kongen aff Danmarch med sin armee udi Holstein at vilde der giöre modstand, dersom de Franske haffde kommett ind offuer elffuen, thi udi Oldenburg kunde kongen besuærlig satt sig med sin armee, med mindre stift Brehmen haffde værett dansk, saa at kongen kunde haffue ryggen frii. Men som nu Danmarch paa denne tiid, som ellerss altid, fandt mange baade missundere och uwenner, saa var det iche kongen mueligt at kunde continuere kriigen imod Sverrigie, och der hoss selff alleene begynde en farlig kriig med det formidable Francheriige, huorfore kongen udi de conjecturer lod ved sin minister begiere aff kongen aff Francherige, at hand vilde drage sine troupper aff Oldenburg och Delmenhorst, saa vilde hand paa parole giöre fred med Sverrigie. Kongen aff Francherige trode kongen aff Danmarchiss parole och lod strax tilbage kalde sin armee, saa at de Franske först in Julio forlode Oldenburg och Delmenhorst.

Nu ville vi höre, huor och huorlediss freden er sluttet imellem Danmarch och Sverrigie.

Den franske ambassadeur Feuqviers, som udi denne kriig residerede ved det svenske hoff, haffuer först in Aprili udi dette aar skreffuet et höffligt breff til rix-cantzeler Alefeld udi Danmarch, att mand udi Sverrigie var sindett til at næffne commissarier, som fredstractaterne udi Lund i Skaane kunde foretage, och om saa var, at kongen aff Danmarch behagede at lade sine commissarier indfinde paa forneffnte stæd, saa ønskede hand, Feuqviers, at begge parterss deputerede kunde möde udi Lund til den 1 Maji först-kommende och da at afhandle præliminaria.

Alle mennisker indbildede sig, at fordi de Svenske nu ved den franske ambassadeur giorde selff dette forslag, de Svenske der-

fore skulde haffue wendt deriss tancher gandske til fred, men de Svenske haffde et andet öijemerche end som folch tenchte, thi som de saa, att alting udi Tyskland stod aabent for de Franske och at de Franske kunde letteligen gaae först churförsten paa liffuett och siden avancere ned udi de danske provincier, saa at freden derfore intet kunde feijle de Svenske, saa vilde de Svenske for den aarsage skyld nu giöre freden inde hoss dem selff, paa det de kunde klemme Danmarch udi tractaterne ligesom de selff wilde, och om Danmarch iche wilde föije sig, da skulde de Franske slaae till och totaliter ruinere Holstein och Jylland; men det siuntiss, at de Danske fant en plijg at slaae udi det hull, i det de stiltiendiss sluttede freden udi Francherige och lode imidlertiid de andre ichun dragiss udi Lund.

Effter den franske ambassadeurs breff til rix-cantzeler Alefeld er estats-raad och general-krigss-commissarius Christopher Sehested paa de Danskiss siide, saa och vice-gouverneur och gen-leut. Jöran Sperling paa de Svenskiss siide, en huer convoyeret aff 24 ryttere, komne til Lund den 12 Maji. Sehested logerede sig udi S:t Pederss kloster och Sperling udi biscopens, doct. Peder Winstrups gaard.

Der klochen var 12, kom de begge paa en tiid ind udi Lunde domkirche, Sehested ind ad den syndre och Sperling ind ad den nörre kirche-dör. Effter afflagde complimenten notificerede Sehested, at kongen aff Danmarch haffde udnæffnt greffue Anton, baron Jenss Juell och Conrad Biermand til at tractere udi Lund, saasom den franske ambassadeur haffde begieret. Sperling notificerede ochsaa, at kongen aff Sverrige haffde udnæffnt baron Johan Gyldenstiern och Franss Joel Ørnsted, som paa den svenske siide skulde tractere, att tilbörlige passer derfor for begge parterss commissarier til næste sammenkomst kunde leffueriss. Dernest bleff proponeret om fredelighed paa weijken til Lund och omkring Lund, item huor stercht et mandskab aff rytter och soldatter en huer skulde haffue hoss sig udi Lund for sicherheds skyld. Effter at nu alting var forrettet, saa viit som denne gang kunde forrettiss, da inviterede Sperling Sehested til maaltid, men hand excuserede sig, tog afskeed och gich samme dag til Landtzcrone och Sperling til Malmöe. Sidst in Mayo mödte Sehested och Sperling igien udi Lunde domkirche, huor de udwexlede offuenbemeldte passer och siden bleff accorderet:

1) Att en stor mil omkring Lund, saa och vejen fra Landzcrone till Lund och fra Malmoe til Lund skulde en halff miill paa begge sider wäre fredelig.

2) Saa lenge tractaterne continuerede udi Lund, da skulde de danske gesanter for sicherhedss skyld haffue hoss sig 50 rytter under 1 ritmester, 1 leutenant, 1 cornet och derforuden 24 musqveterer; liige saa mange til hest och fods skulde de svenske gesanter ochsaa haffue hoss sig. Dog skulde de danske rytter och soldater ligge for sig selff udi en part aff byen och de Svenske for sig selff udi en anden part aff byen; och ellerss skulde de danske och svenske krigssfolch begegne huer andre venligen och intet fiendtlig imod huer andre foröffue. (Siden der disse komme tilsammen, da skeede der dog mange smaa hattefog imellem dem, men alting bleff traad paa).

3) Ambassadeurerne skulde samptligen möde udi Lund den 17 Junii förstkommede.

Der disse præliminaria vare affhandlede, toge Sehested och Sperling affskeed med huerandre och droge huer till deriss.

Kongen aff Sverrige notificerede kongen aff Engelland, at fredsstractaterne imellem disse nordiske kongeriger skulde udi Lund i Skaane foretagiss, huorfore kongen aff Sverrige leffuede udi den gode tilforsicht, at kongen aff Engelland endnu fremdeeliss continuerede sin gode mediation och vilde lade sig behage at affsende sine ambassadeurer til Lund och der at bilegge den striidighed imellem disse nordiske riiger.

Kongen aff Engelland suarede, at hand aff hiertet ønskede, at den store och langvarige nordiske kriig en gang maatte til en wenlig composition udfalte, men som Skaane laa hannem saa langt fra haanden, saa kunde hand denne gang iche forsende nogen ambassadeur till Lund.

Kongen aff Sverrige lod ochsaa til kiende giffue for churförsten aff Sachsen, at fredsstractaterne udi Lund skulde foretagiss, begierede derfore wenligen, hanss churförstelige durchleuchtighed wilde ube-suærgett paatage sig den möije, sagen paa beste maade at bemidle. Churförsten loffuede at paatage sig mediationen och lade sin ambassadeur komme till Lund.

Först in Majo kom en saxiske ambassadeur ved naffn baron Gerssdorph til Danmarch att offerere Hanss Maijestett churförstenss mediation paa tractaterne udi Lund, at accomodere sagen saa meget som mueligt wäre kunde. Kongen aff Danmarch betachede churförsten for hanss gode genegenhed och forklarede, at Gerssdorffs ambassade var ham heel angenem. Derefter reijssde Gerssdorff

fra Danmarch til kongen aff Sverrigé, som da laae paa Lyngbygaard udi Willandss herred i Skaane. Hand paa churförstenss wegne præsenterede ochsaa kongen aff Sverrigé sine officia at megle sagen paa tractaterne. Kongen med tilbörliche complimenter lod betache churförsten for hanss paatagne möije, contesterede, at Gerssdorffss ankomst var hannem behagelig.

Den 19 Junii droge de danske ambassadeurer fra Landtzcrone til Lund. De svenske ambassadeurer töffuede udi nogle dage, förend de indfandt sig, huor udoffuer de danske gesanter begyndte omsider at besuärge sig och lode sig forliude, at de nochsom kunde fornemme sig aff de Svenske at eluderis, huorfore de vare foraarsagede att rejsse tilbage igien.

Den franske ambassadeur bad de danske gesanter, at de endnu nogett vilde patientere och gen.-leut. Sperling excuserede nogle gange for de danske ambassadeurer, at de svenske ambassadeurer töffuede saa lenge, forklarede, at de vare opholdte alleeniste fordi deriss liberier iche vare ferdige, men forsichrede, at de nu vare under weijen och ufeilbar formodende til den och den tid.

Endeligen ere de svenske gesanter ankomne til Lund den 22 Junii om aftenen. Alle ambassadeurer benevnterede huer andre höfflingen, indböde huer andre till giest och vare megett lystige. Omsider bleff sagen foretagett, at en huer aff de striidende parter skuldeaabne deriss tancher til at see och fornemme, huad middell der kunde findiss och optenchiss, dennem til eenighed at kunde disponere.

De Danske proponerede, at de vilde beholde alt det som de med sverdet haffde wundett.

De Svenske der imod satte frem:

- 1) Att de vilde haffue tilbage alt huad kongen aff Danmarch haffde indtaget fra Sverrigé;
- 2) Fordrede de oprejssning och wederlag for ald skade och omkostning udi ald kriegen;
- 3) Begierede de 70 tönder guld paa försten aff Holstein-Gottorps wegne for den skade, som försten udi denne kriig haffde liidit baade paa hanss festninger, som vare raserede, saa och aff kongenss durchmarcher, indqvarteering och contributioner.

De Danske suarede til denne de Svenskiss proposition, att de paa saadan maade iche kunde see nogen god udkomst paa denne

tractat, huorfore de udi tiide formedelst saadanne ubillige propositioner vilde præparere sig til hiemrejssse.

Den saxiske mediator bad de Danske, de vilde lade sig behage at fortöffue och iche saa hastig abrumpere alting; hand forhaabede nogen nærmere moderation fra begge parterne.

Der nu kongen aff Danmarch hördte de Svenskiss propositioner udi Lund och Hanss Maijestett paa den anden siide ansaae Francheriigess store macht, som nu allereede haffde begyndt at komme ind udi de danske provincier, da begyndte kongen at tenche paa andre middell och weije til at skille sig aff med kriigen, som nu war forderffuett for hannem; thi fred skulde da udi de conjuncturer endelig giöriss, men at giöre fred udi Lund siuntess hannem at vilde koste for megett.

For den skyld greeb kongen til det raad och imod de Svenskiss forhaabning sluttede freden udi Francheriige (i Fontainebleau d. 2 september). Dette er wärd at merche, at kongen aff Franche-riige giorde fred, ligesom hand selff tychtiss, baade med Danmarch, Brandenburg, Lyneburg och Mönster; huilchett Sverriga siuntiss lige som att maatte lade sig befalde. Och bleffue de svenske gesanter meget tausse udi Lund, der de fornam, at freden var sluttet udi Francherige¹⁾.

Saalediss er kongen aff Danmarch med god maneer eftter de conjuncturer kommett aff denne store och farlige kriig, ihuor ilde det end paa denne tiid saae ud for Danmarch. Och som freden nu paa denne maade bleff sluttet udi Francheriige, men fredss-puncterne iche saa snart kunde bliffue ferdige at komme ind till Danmarch och Sverriga, saa bleff imidlertid udi Lund i Skaane aff de kongl. ambassadeurer indgaaet och oprettet stilstand at begyndiss paa nestkommende 31 augusti²⁾.

¹⁾ Fredstraktaten i Fontaineblau i dess helhet är uti dansk öfversättning meddelad. Vi hänvisa till originalet, som finnes tryckt i de stora samlingarne och i utdrag hos Reedtz, *Repertoire des Traités*.

²⁾ I detta stillesänd lyder 5:te §: Contributionerne udi Skaane anlängande, da blifuer huer maaned fra den 31 Aug. at begynde och intil orterniss evacuation at continuere paa Kongl. Maijts aff Sverrigess wegne til Hanss Kongl. Maijt aff Danmarch 2400 rixdlr udi courant mynt ved maanederniss udgang richtig erlagde, huor imod ald anden paaleg och fordring paa Hanss Kongl. Maijt:s aff Danmarchiss vægne ophæffuiss, undertagendiss græsgangen for cavalleriet, som udi festningen ere, och forbiudess huer och en aff dess

De svenske ambassadeurer dreffue allermeest derpaa, at denne offuenbemelte stilstand udi en hast kunde bliffue sluttet, baade fordi at den svenske flode kunde faae nogen rolighed, saa och paa det at Sverrige kunde faae noget aanderum udi söen, thi til lands frychtede de intet for huer andre, som vi tilforn haffuer hört.

Men som de Svenske stundede saa megett effter at slutte denne stilstand, saa indsneege sig de faa ord udi den 5:te punct uforvarendiss om restantzerne, huilchen post de Svenske udi förstningen iche achtede for at wäre aff nogen consideration eller tenchte, at disse restantzer skulde kunde opstige til noget considerable quantum, langt mindre at de skulde kunde foraarsage nogen stor allarm, efftersom freden var sluttet udi Francheriige, och alting var dermed klart och affgiordt. Iche diss mindre saa haffuer dog disse restantzer udslagett sig til stor wiitlöftighed och fördt omsider andre smaa qvästioner tillige med sig paa banen. Thi der den post om restantzerne skulde forretagess, da oplode de Danske deriss mund och talte om 100000 rixdlrs restantz aff Landtzcrone och Helsingborgs lène. De Svenske gjorde store öijne offuer dette uformodentlige och meget store qvanto, saa at ambassadeur Johan Gyldenstiern gaff strax kongen aff Sverrige ved haanden at ordinere commissarier, huilche udi Landtzcrone och Helsingborgs lène skulde sammenkalde almuen och optegne:

- 1) Huad bönderne udi ald kriigen haffde contribueret til de Danske;
- 2) Huad de Danske haffde plyndrett fra bunden;
- 3) Huad skade snaphanerne haffde giordt med skatter och plyndring.

Alt dette skulde anslaaess udi penge och siden, som Gyldenstiern meente, affkortiss udi de Danskiss restantz och fordringer. Men de danske gesanter persisterede udi deriss proposition, holdte sig effter det som var sluttet och underskreffuett udi stilstanden. De endochsaa begyndte at tale om restantzer aff de andre indtagne stæder och provincier.

---

wunderhaffuende och betiente landtmanden udi den ringeste maade at molestere eller noget, huad naffn det och haffue kand, at aftvinge. Om restantierne udi Landtzcrone och Helsingborgs lène, huilche districter fra dett öffrige eximeris, er loffuet nu strax udi wenlighed sig at foreene, huor till en begyndelse skal giöriss her udi Lund den 6 Sept. eller för, om skee kand, och paa begge siider tuende personer dertil forordniss.

Der kongen aff Sverrigé fornam denne wiitlöftighed, drog Hanss Maijestet udi consideration:

1) Att den franske armee var alt gaaet aff de danske provincier och tilbage offuer Riin-strömmen;

2) Att kongen aff Danmarch stod med en anseelig armee udi marchen och haffde alle faste stæder inde, saa at det lettelig kunde udfalde til wiidere wiitlöftighed;

3) Att det nu var alt saa sildig paa aarett, saa at dersom den svenske armee skulde lenge haffue bleffuet staaendiss, som den nu stod, omkring Landtzcrone och Helsingborg, til at holde de Danske inde, da haffde armeen creperet, thi siugdomen var paa den tid heel sterch.

For disse aarsagers skyld casserede kongen aff Sverrigé de udgangne commissarier och lod accordere med de danske ambassadeurer paa en summa aff 40000 daler sölfuer-mynt, det er 30000 slette daler udi dansk mynt, for restantzerne aff Landtzcrone och Helsingborgs læne. För end denne punct kom til endelighed, da haffde de danske gesanter begyndt ochsaa at røre om restantzer aff Bohuss län, Wismar, Ryen och Gotland och paa det sidste slap det ud, at de vilde beholde Wismar til underpant for alle disse restantzer. Kongen aff Sverrigé lod ochsaa accordere udi mindeleghed om disse restantzer, saa at alle restantzer bleffue accorderede paa 165000 rixdlr, for huilche Wismar skulde staae til underpant, indtil de bleffue erlagde.

Naar en fiende vil gaae bort, da skader det iche, om mand end skal legge en guld-broe for ham at gaae offuer paa. (Sapientes dicunt, hosti fugienti argenteum pontem faciendum esse. Chron. Carion. lib. 3 p. m. 627).

De danske ambassadeurer ventilerede siden den niende punct udi dett franske fordrag anlangende stycherne udi festningerne, huilchett bleff ochsaa nu udi Lund saalediss accorderet, at kongen aff Danmarch skulde aff huer festning endnu udtage 10 svenske metal-stycher. Her udoffuer gich de fleeste och beste kaaber-stycher sin gang, och udi Landtzcrone bleffue ichun staaendiss 5 metal-stycher aff 2 och 3 pund foruden nogle jern-bösser, som de achtede iche megett.

De danske gesanter gjorde siden en prætension paa dett store schaumburgische canonicats præbende udi Hamburg, saa och paa dett lidet eyland udi elffuen, Crutsand, huilchett altsammen bleff

aff de svenske ambassadeurer concederet, paa dett at freden kunde vinde sin fremgang.

Saasom nu den offuenbemelte fredstractat, som udi Franche-rige bleff affhandlet, bleff saalediss, som vi nu haffuer hört, aff de danske ambassadeurer udi nogle poster amplierede, saa er dett franske fordrag siden aff ambassadeurerne udi Lund foretagett och endelig er sluttet denne effterfölgende tractat:

Fredsstractat,

som er oprettet och sluttet imellem Hanss Kongl. Maijestet till Danmarch och Norge paa den eene och

Hanss Kongl. Maijestet till Sverrige paa den anden siide wed deriss fuldmächtige extraordinaire ambassadeurer til Lund udi Skaane aar 1679 d. 26 Sept.

For alle och en huer, som det vedkommer, giöriss dette vitterligt, att efftersom for nogle aar siden en höijst skadelig och forderffuelig krigslue udi christenheden er vorden optendt, som nesten gandske Europam haffuer angrebet, dog fornemmelig sig udi det romerske och derhoss liggende riiger, lande och provincier saalediss udspread, att och den stormechtigste förste och herre, hr Christian den femte, konge til Danmarch och Norge, de Wenderss och Gotterss, hertug udi Slessviig, Holstein, Stormarn och Dijtmerschen, greffue udi Oldenburg och Delmenhorst, sampt den stormechtigste förste och herre, hr Carl, Sverrigess, Gotterss och Wenders konning, storförste til Findland, hertug udi Skaane, Estland, Liffland, Carelen, Brehmen, Fehrden, Stettin-Pomern, Cassuben och Wenden, förste til Rygen, herre offuer Ingermanland och Wismar, saa och pfaltzgreffue ved Rein udi Beyeren, til Gylich, Cleve och Bergen hertug, formedelst den assistance, som de deriss allierede haffuer maatt giöre, ere omsider udi samme orlog bleffne indvichlede och endeligen iligemaade udi en aabenbar blodig och haard krieg imod huer andre geraaden; da haffuer den stormechtigste förste och herre, hr Carl den anden, konge udi Store Britanien etc. aff et berömmeligt forsætt, saadant at dempe och en sicher och beständig fred igien at stiftte och estabilere, sig baade ved breffue saa vel som ved sine udsendte minister bemöjet, de striidende parter at foreene och god fortrolighed igien at stiftte, och höijstbemejdte konning, formerchendiss den gode intention, som hannem paa een och anden siide mödt er, sit forsætt saa megett krafftigere haffuer fortsatt och aff samptlige parterne erholdett, at de til den forordnede tractats sted, Niwegen, deriss fuldmächtige ambassadeurer och commissarier skichet haffuer och om freden begyndt at handle, huor, nest Guds naadige bistand och meer höijstbemeldte kongiss flittige mediation, werchett saa wiit er bracht, at den fleeste deell aff parterne ere bleffne forligte. Och om endskiönt mand paa

samme tiid haffde formodett, kriigen i lige maade imellem deriss Maijesteter Maij:tr til Danmarch, Norge och Sverrigé skulde vorde bilagt, och i steden derfore en almindelig fred och rolighed indrettet, saa haffuer dog saadant samme stedtz ej naaet sin fremgang, mens de striidende parter siden ved Hanss Kongl. Maijts och Sverrigess riigess forbundsforvante och confoedererede den stormechtigste herre, hr Ludvig den fiortendiss, christeligste konings udi Francheriige och Navarra, giffuen anledning och flittig befording ved sin ordinarie stats-raad, leutenant-general ved dess armeer, gouverneur offuer Verdun och extraordinaire ambassadeur ved det svenske hoff, den höij-welbaarne herre, hr Isaac de Pas, marquis aff Feuquieres, sig om en önskelig fred at slutte paa det höijeste haffuer bemöijett, ere saa meget nermere der till bleffne lunchede, at deriss Maij:t Maij:t for gott och nytteligt haffuer befundett, at tractaterne imellem dennem hid til Lund udi Skaane maatte forflyttiss, paa det den paa en saa nær och næsten som udi deriss Maij:trs Maij:trs aasiun liggende pladtz diss snarere kunde komme til god endskab, da den durchleuchtige förste och herre, hr Johan Georg den anden, hertug til Saxen, Gylich, Cleve och Bergen, det hellige romerske riigiss ertz-marschal och churförste, landtgreffue udi Dyringen, marchgreffue til Meissen saa och Ober- och Neder-Lautznitz, burggreffue til Magdeburg, greffue til det March och Ravenssberg, herre til Ravenstein, och aff et geisteligt och loffwärdigt forsett til dette gaffnlige værchiss befording samt imellem begge deriss Kongl. Kongl. Maij:tr Maij:tr och hanss churförstelige durchleuchtigheds værende blodsforvandskab sin mediation parterne tilbudet haffuer, som och udi beste maade er antagett och deriss Kongl. Kongl. Maij:tr Maij:tr der till en viss tid och dag til sammenkomsten haffuer forordnet, och höijst-bemelte Hanss Kongl. Maij:t aff Danmarch och Norge, voriss allernaadigste kongiss och herriss, wi effterskrefne der til forordnede extraordinarie ambassadeurer och fuldmechtige commissarier, her Anthon, dett hellige romerske rigess greffue, friherre aff Aldenburg, edle herre til Warell, Kniphausen och Doortwart, ridder, höijstbemelte Hanss Kongl. Maij:ts geheime-raad och stadholder offuer greffueskaberne Oldenburg och Delmenhorst, hr Jens Juel, friherre aff Jelinge, herre til Worgaard, ridder, Hanss Kongl. Maij:tz geheime-, estats- och cancelie-raad, assessor udi höijeste rett och vice præsident udi commercie collegio, och Conrad Bierman til Buskerudss gaard, Hanss Kongl. Maij:tz estats-, justitz- och cancelie-raad och geheime estats secreterer, med Hanss Kongl. Maij:ts aff Sverrigé der til forordnede extraordinarie ambassadeurer och fuldmechtige commissarier, de höijwelbaarne och welbaarne herrer, hr Johan Gyldenstiern, friherre til Lundholmen, herre til Stæchett, Biörchesund och Hellery, Hanss Kongl. Maij:ts aff Sverrigess riigess raad och cantzelie-raad sampt lagmand offuer Nørre Finnelag sogn, och hr Frantz Joel Ørnsted, herre til Skotterup, Krussenhoff och Hoffgaard, cantzelie-raad och secreterer aff staten, ere sammentræde och effter udvexlede richtige fuldmachter, formedelst den berömmelige, usparede möije och

fittige negotiation, som hanss churförstelige durchleuchtigheds wirchelige geheime-raad, cammer-herre och til denne fredsshandling forordnede abgesandte, den velbaarne herre, hr Nicolas, dett hellige romerske rigess edle bannere och friherre aff Gerssdorff, til Parut, Breting, Hammerdorff, Rechell och Hussvald, derved udviist haffuer, her udi Lund adskillige conferencier der offuer er holden, och werchett saa viit bracht, at paa en god udgang iche meere siuntiss var at tuiffle.

Men saasom imidlertid fredss conditionerne udi Francheriige ved en anden negotiation den 23 Aug. eller den 2 Sept. udi nærværende aar ere bleffne affhandlede och underskreffne, samme och aff Hanss Kongl. Maijt til Danmarch och Norge etc. effter at Hanss Kongl. Maijts allierede den eene effter den anden vare udtrædne aff krigens, och huer for sig haffde sluttet fred, baade udi consideration aff den christeligste konge udi Francherige saa och udi henseende til dett nærmere stiftede wenskab och alliance samt den deraff hereffter flydende fortrolighed er bleffuen antagne och samtychte; saa haffuer vi paa höjstbemelte deriss Kongl. Kongl. Maij:trs Maij:trs allerenaadigste befalning forbemelte udi Francheriige sluttede conditioner foretagett och med begge deelerss willie, samtyche och gott befindende paa effterfølgende maneer wiidere forklaret och affattet:

1) Imellem begge deriss Kongl. Kongl. Maij:tr Maij:tr sampt deriss successorer och arffuinger, riiger och wndersaatter udi Danmarch, Norge och Sverrike med alle dennem tilhörende provincier, lande och steder, skal være och blifue en uigienkaldeleg, stedtzvarende och evig varende fred, saalediss at denne paastandende blodige kriig och fiendskab baade til landss och vandss hermed skal ophøre, alle stridigheder, missforstand, modvillie och tuedracht opheffuiss och endiss, och udi steden derfore en god fortrolighed, oprichtigt venskab, eenighed och naboolig omgiengelse stiftiss, styrchess, festiss och erholdiss, saa at en huer paa sin siide skal paa ald muelig maade söge de paakommende tuistigheder och irringer at bilegge, alle practiqver, som imod huer andenss personer, stater, lande och folch kunde forretagess, naar det fornemmiss at være paa færde,aabenhare skade och forderff affværge, och saa viit mueligt er, den ene den andenss gaffn och beste saasom sit eget med ord och gierninger befordre.

2) Och paa det saadan fortrolighed diss meere befestiss, och alt huad den forige uwillie udi nogen maade kand opvæche, med rod kunde optagiss, da er beloffuet och sluttet, at huad aff nogen udaff parterne den anden til præjuditz, meen, skade eller forfang i nogen maade med ord eller gierninger för eller udi kriigen er giordt och forrettet, det skal aff den, som saadant er wederfarett, aldrig meere paatenchiss, paa-anchiss eller erindress, langt mindre ved andre hemmeligen eller aabenbare, directe eller indirekte under nogen forvendte aarsag heffniss och betaliss, menss, ligesom det aldrig var skeedt, kastiss udi en evige forglemmelse. Till huilchen ende och alle de skriffter, som aff nogen aff parterne den anden til forkleining udi

denne krigsstiid ere publicerede, skulde indsamless, affskaffis, forbiudiss och aldeeliss dödiss. Wndersaatterne skulde och niude denne forskreffne amnestie, saa at det dennem til ingen sværighed skal komme, at de sig paa den ene eller anden siide haffuer begiffuet, ej heller skal nogen aff dennem hereffter nogen forfang eller skade aff samme aarsage specie juris aut via facti, under huad prætext det och være kand, paaföriis, eller der offuer nogen undersøgning eller randsagning till nogenss præjuditz foretagiss.

3) Til den ende skulde alle forbund opholde och affskaffiss, som aff den ene eller anden konge til den andenss skade och præjuditz ere oprettede och deriss Maij:tr Maij:tr hereffter udi ingen tractat eller alliance, som kand streche til den andenss skade, samtyche. Saasom och hereffter ald handell och vandell imellem begge deriss Kongl. Kongl. Maij:trs Maij:trs riiger, lande, provincier och steder igien skal haffue sit frii lög och ubehindret tilförsell.

4) Och som Hanss Kongl. Majestet til Danmarch och Norge aff begierlighed til den almindelige rolighed haffuer samtycht freden med Hanss Kongl. Maij:t aff Sverrige effter Roskildske, Kiöbenhaffnske och Westphaliske tractaters indhold at indgaae, da er foraffskeedet, at forbemelte Roskildske, Kiöbenhaffnske och Westphaliske tractater med alle de til det Kiöbenhaffnske hörende instrumenter udi alle och en huer deriss articuler udi deriss forige krafft och vigeur uryggeligen skal forblifue och udi denne tractat saalediss holdiss att være igientagne, som de ord fra ord der udi vare indfördte.

5) Och efftersom udi offuenbemeldte udi Francherige d. 23 Aug. eller 2 Sept. sluttede tractats 5:te och 6:te articuler er foraffskeedet, at alle de steder och lande, som deriss Kongl. Kongl. Maij:tr Maij:tr udi denne kriig fra huer andre haffuer taget, skulde restitueris, saa skal sligt udi alle maader effterkommiss, saa at begge deriss Maij:tr Maij:tr effter den Roskildske, Kiöbenhaffnske och Westphaliske fred med rette tilkommer. och nu aff den ene eller anden aff deriss Maijesteter occuperet være kunde.

6) Er och aftalt, at de byer, slotte och festninger, som til Sverrige effter dette tractats indhold skulde restitueris, skal, som de nu befindiss, igiengiffuess. Och skal samme byerss, stederss, öerss och provinciers restitution, med huiss deraff dependerer, och huad udi nærværende tractat er foraffskeedet skee paa effterfölgende maade: Helsingborg til nestkommende d. 18 Oct.; Landtzcrone til d. 20; Rygen d. 22; Marstrand, Oddevald och heele Bohuss län samt Gotland, Carlsburg och Zwinger skandtze til den 31 aff forbemeldte maaned. Paa offuen specificerede terminer affmarcherer de danske gvarnisoner, som forbemeldte festninger indehaffuer, och indrömmer dennem til de svenska dertil forordnede fuldmächtige commandanter och kriigssfolch, och da haffuer officererne, huerpaa sin siide, tilbörlig opsiun och disciplin med soldatterne, at iche nogen föröfjuett insolence siden vorder klagett, till huilchen ende paa begge siider commissarier

skulde forordniss, som skulde see till, at huerchen børgerne udi stæderne eller landtmanden nogen offuerlast aff en eller anden vederfariss. Skulde paa de steder, huor till eller fra gvarnisone til siøess skulde transporteris, den foresatte tiid och dag formedelst vær och wind iche saa nöije kunde observeris med indrömningen eller restitutionen, saa skal det for samme aarsage iche forhindriss, men festningerne och landett holdiss dennem til beste, indtil de kunde ankomme, och indrömningen da iche diss mindre haffue sin fortgang, ligesom det var den dertill forørnedre rette dag. Skulde det och hendiss, at kriigsfolchene, som samme lande och festninger skulde indtage, för den bestemte termin ankomme, eller de som derfra skulde marchere bleffue nödde for modyæderss skyld sig offuer tiiden der at opholde, da skulde de ankommende indtil evacuationsdagen och de bortgaaende, indtil værliget stilless och de bortsejle kunde, med fornöden underholdning paa landet forsiuness.

7) Stycherne udi festningerne, som skulde restitueris, angaaende, da, efftersom en deel aff dennem ere borte, en deell omstöbte och andre udi steden didfördte, skulde de der iladess, som nu findess, dog at Hanss Maiestet aff Danmarch 10 aff huer sted udtager, men de öffriga bliffuer der. Och efftersom de lande och steder, som effter denne fredstractat evaucueris for den tiid, som udi det frantzöske fordrag er neffndt, bör iche diss mindre betale de paabudne contributioner til den dag, som udi dett frantzöske instrument er accorderet, at de skulde restitueris, saasom Landtzcrone, Helsingborg, Carlsburg och Zwingen skandtze til d. 29 Nov., Wismar och Rygen til d. 6 Dec., Gotland med Oddevald och Marstrand udi Bohuss län til d. 13 Dec. næstkommende stil. vet., da er foraffskeedet, at Hanss Kongl. Maijestett aff Danmarch beholder imidlertiid Wismar bye til underpant indtil samme contributioner richtigen vorden betaldte och erlagde, menss saa snart disse contributioner ere betaldte eller derfore nöijachtig caution stillet, loffuer Hanss Kongl. Maijt aff Danmarch effter den udi Francherige sluttede tractat forbemeldte stad Wismar uden sig der udi at wegre och uden ophold til Hanss Kongl. Maijestet aff Sverrigé at lade restituere, och ingen forrewendinger eller prætensioner paa een eller anden maade der paa at giöre.

8) Och som Hanss Kongl. Maijestet aff Danmarch haffuer giffuet tilkiende, at de privilegier och friiheder, huilche de svenske skibe udi Øresund och Belt ere forundte, skulde haffue giffuet aarsag til nogle missbrug, tuert imod forbemelte tractaters indhold och meening, Hanss Kongl. Maijestet aff Sverrigess forsæt ej heller er, at dess undersætter eller andre under prætext aff samme privilegier skulde missbruge denne friihed til Hanss Kongl. Maijt aff Danmarchisse toldiss, indkomsterss och rettighederss præjuditz och forfang, da er foraffskeedet, at höijstbemelte Hanss Kongl. Maijestett aff Danmarch skal den 22 Febr. næstkommende sende sine commissarier, som med Hanss Kongl. Maijt aff Sverrigess commissarier paa en imellem begge parterne

indvilget sted skulde sammenkomme och der, udi kongen aff Franche-
rigess deputeret ministers nærværelse, de der opkomne striidigheder
venligen och oprichteligen bilegge, dog saalediss, at huiss privilegier
och friiheder, som de svenske skibe effter offuenbemeldte tractater udi
Øresund och Belt niudett haffuer, skulde forbliffue udi deriss fulde
vigeur, men de missbruge, som til Hanss Kongl. Maijestett aff Dan-
marchiss rettighederss och indkomsterss skade och præjuditz mod for-
bemeldte fordragss meening ere opkomne, skulde paa tro och loffue
remederis och rettiss.

9) Saasom en qvæstion er opkommen om den rettighed Hanss
Kongl. Maijt aff Danmarch haffuer til den store schaumburgiske ca-
nonicats præbende udi Hamborg, saa blifuer det ved den disposition
Hanss Kongl. Maijestet aff Danmarch sidst der offuer giordt haffuer,
och udi det öffrige en huer sin rett forbeholden.

10) Och som Hanss Kongl. Maijestet aff Danmarch och Norge
formedelst cession en fordring och hypothec paa Crutsand haffuer, da
er foraffskeedet, at den derpa udlante summa med paalöbende rente,
effter den tydske rett, skall richtigen aff Hanss Kongl. Maijt aff
Sverrike udi Hamborg betaliss, och Hanss Maijestett aff Danmarch
forbemelte öe saa lenge udi possession beholder, indtil alt fuldkommen
vorder fornöjet och betalt, da samme öe aff Hanss Kongl. Maijestett
aff Danmarch til Hanss Kongl. Maijestet aff Sverrike, uden nogen
prætension der paa at haffue, igien skal afftrædiss, och imidlertid ingen
skandte eller festning der paa anleggiss, menss huad indkomst deraff
oppebærgiss, siden udi interessens affkortess.

11) Dersom enten aff deriss Maij:tr skulde formeene
nogen urrichtighed var med grendtzerne imellem Norge och Sverrike,
imod de forige tractaters expresse meening och indhold, da skal, om
enten deriss Maij:tr Maij:tr begirer der offuer randsagning at holdiss,
inden 6 maaneder dereffter visse commissarier forordniss, som dennem
effter bemeldte tractater skulde efftersee, richtigen affdeeles och indrette.

12) Alle breffue, documenter och skriffter, huad naffn de och
haffue kunde, være sig justitz-, militær- eller landets indkomster, rett
och herlheder angaaende, som tillige med landene och festningerne
aff Hanss Kongl. Maijt aff Danmarch ere erobrede, skulde tilsammenss,
saa och huiss aff dett pomerske archivo ved Bornholm bleff berget,
saa viit deraff findess beholden, richtigen igien leffueriss.

13) Alle deriss Kongl. Kongl. Maij:trs Maij:trs wndersaattere,
aff huad stand och wilkor de och wäre kunde, skulde strax effter
denne tractats ratifications udwexling restitueris udi alt deriss godtz,
löst och fast, och disse indkomster, aff huad slags de och wäre kunde,
som formedelst denne kriig ere indtagne och confisqverede, samt de
rettigheder och prætensioner, som dennem ved lou, process eller arff
udi varende kriig ere tilfaldne, saa at de aff egen macht och myn-
digheid samme godtz maa tilträde, uden nogen henseende till huad
deraff tilforn kunde haffue været confisqveret, pandtsatt eller bort-

forærett, dog at huad aff samme godtziss indkomst och rente effter giorde confiscation er oppebaarett, ej kand igien fordriss. Denne forordning niuder och alle deriss Kongl. Kongl. Maij:trs Maij:trs wnder-saatera saa vel geistlige som wersslige samt alle andre, som haffuer fuldt den ene eller den anden kongess armee och godtz och ejendom, löst och fast haffuer udi Sverriga eller udi de provincier, som formedelst de roskildske och kiöbenhaffnske tractater ere affstandne och wed dette tractat til Sverriga skulde offuerleffueriss, huilche alle och en huer, saa vel som deriss arffuinger och de som dertill ere berettigede, skulde haffue fuld macht der deriss godtz at besidde, bruge, niude och affhende, med ald den rett och friheder, som dennem for denne kriig haffuer tilkommet, saa at det ingen skal komme til skade, forfang eller præjuditz, at hand det ene eller andet partie haffuer fuldt, menss en huer fuldkommeligen settiss udi forige stand och til hæder, ære och godtz, udi huilche hand var, förend kriigen begyndte, uachtet huad process, rettergang eller domme imod dennem, deriss forældre, frender och slecht kunde være falden, fordi de enten haffuer holdt sig til det andet partie eller haffuer været anklaget for det at haffue fuldt. Det skal och staae dennem friit fore, inden aar och dag at boe och flytte, huor och til huad sted dennem lyster, och indtet derfore aff dennem, under huad naffn det och haffue kand, begieriss, men naar de engang deriss boepæll haffuer udvælt, skulde de alleeniste være den konning med troskabss eed forplichtede, udi huiss land de boer, uansee de och udi en anden kongiss land godtz besidder, for huilchett godtz och ejendom de dog skulde niude samme privilegier och rettigheder, som andre landtz indbyggere och underdanere.

14) Alle fordringer och rettigheder, aff huad natur och egen-skaber de och være kunde, som begge deriss Maij:trs Maij:trs wnder-sattra for kriigen haffuer hafft saa vel hoss kongerne selff som hoss huer andre, skulde bliffue udi deriss fulde krafft lige som de alle och en huer her særdeliss vare indfördte, saa at de som hoss deriss Kongl. Kongl. Maij:t nogen richtig fordring haffuer, skulde inden 2 aar betaliss, och de som med process och retten haffuer at giøre, dennem skulde inden aar och dag udi Danmarch ved höijeste rett och udi Sverriga ved revision, om de det vilde lade did komme, huiss ret och billigt er wederfariss, och da endeligen affdömmis och inden et aar effter fældte dom exeqveris. Dette skal och forstaaess om dem, som udi denne kriig sig til det ene eller andet partie haffuer begiffuet.

15) Alle fanger, aff huad wilkor och nation de ere, skulde strax effter ratificationen paa begge siider uden nogen rantzon lössgiffuuss, dog skulde de effter billighed betale, huiss de for kost ere skyldige och ellerss huad de paa de stæder, huor de ere, haffuer laant. Dissligeste skal och först liqvideris och betaliss huad effter oprettede cartel det ene partie det andet for rantzon kand være skyldig. Menss om nogle fanger haffuer taget tieniste under den andenss armee och paa de stæder, huor de sig nu befinner, wilde forbliffue, det skal staae dennem

friit fore, dog at de sig derom inden 3 maaneder, fra ratificationens udwexling at regne, forklare. Til huilchen ende begge konger loffuer, at ville udi deriss riiger och lande paa alle prædichestole lade publicere, at ingen under tilbörlig straff skal understaae sig nogen her udi hinderlig at være, menss befordre, at de jo förre jo heller maa settiss udi forige frihed.

16) Wdi denne fred indsluttiss de konger, förster, republiqver och stater, som enten inden tractatets udwexling eller 6 maaneder dereffter aff nogen aff deelene dertil vorder næffnde.

17) Och paa det ald ønskelig fortrolighed, oprichtig naboeskab och indbiurdiss god correspondentz ved felliss interesse, saa meget mueligt er, kunde stiftess, da er afftalt och foraffskediget, at imellem deriss Kongl. Kongl. Maij:tr Maij:tr et nærmere forbund med det allerförste skal oprettiss.

18) Forskreffne articuler skulde inden 14 dage eller snarere, om mueligt er, ratificeris.

Actum Lund d. 26 Sept. anno 1679.

Dett forbund, som den 17:tende punct udi offuenbemeldte lundiske tractat ommælder, bleff strax sat paa papiirett och om anden dagen underskreffuett, liudendiss saa som effterfölger:

Defensiv alliance och forbund

imellem

Hanss Kongl. Majestet till Danmarch och Norge etc. paa den ene
och

Hanss Kongl. Majestet til Sverrige etc. paa den anden siide
wed deriss fuldmächtige extraordinaire ambassadeurer til Lund udi
Skaane oprettet och sluttet den 27 Sept. aar 1679.

Efftersom ved den allerhöjestiss mildrige welsignelse den blodige kriig, som nogle aar haffuer værett imellem den stormechtigste förste och herre, hr Christian den femte, konge til Danmarch och Norge, de Wenderss och Gotterss, hertug udi Slessviig, Holstein, Stormarn och Dijtmerschen, greffue udi Oldenburg och Delmenhorst, paa den ene, samt den stormechtigste förste och herre, hr Carl, Sverrigess, Gottess och Wendess konning, storförste til Findland, Carelen, Brehmen, Fehrden, Stettin-Pomeren, Cassuben och Wenden, förste til Rygen, herre offuer Ingermanland och Wismar, saa och pfaltzgreffue ved Reijn i Beijeren, til Gylich, Cleve och Bergen hertug, samt cron Sverriges paa den anden siide, nu omsider er affskaffet, och i den sted en beständig, evig varende fred til deriss riigerss, provincers, landerss och ståderss, wndersaatteriss och indbyggeriss sicherhed och welferdt indrettet, huilchen saa megett mere kand styrchiss och til almindelige nytte

bliffue befordrett, naar begge kongerne och deriss riiger ved en större förtrolighed och wenskab sig med huer andre forbinder:

Thi haffuer deriss Kongl. Kongl. Maij:tr Maij:tr for at naae den frucht och nytte, som aff saadan indbyrdiss god fortrolighed och venskab deriss riiger, lande och wndersaatter kunde tilvoxe, nödvendig erachtet, sig udi et nærmere forbund och alliance att begiffue, och Hanss Kongl. Maij:t aff Danmarch och Norge etc., voriss allernaadigste konge och herre, for samme aarsage skyld haffuer forordnett oss sine extraordinaire ambassadeurer och fuldmächtige commissarier, hr Anthon, dett hellige romerske riigess greffue, friiherre aff Aldenburg, edle herre till Warell, Kniphaussen och Doorwart, ridder, höijstbemeldte Hanss Kongl. Maij:ts geheime-raad och stadtholder offuer greffueskaberne Oldenborg och Delmenhorst, hr Jens Juel, friherre aff Julinge, herre til Worgaard, ridder, Hanss Kongl. Maij:ts geheime-, estats- och cantzelieraad, assessor udi höijeste rett och vice präsident udi commercie collegio, och Conrad Bierman til Buskerudss gaard, Hanss Kongl. Maij:ts estats-, justitz- och cancelie-raad och geheime-estats-secretarer effter den oss dertil allernaadigste giffuen fuldmacht, som ved enden aff disse articuler ord fra ord findiss indfört, offuenbemelte werch at fortsette; huorfore vi och med höijstbemelte Hanss Kongl. Maij:ts aff Sverrige dertil forordnede extra ordinarie ambassadeurer och fuldmächtige commissarier, de höijwelbaarne och welbaarne herrer, hr Johan Gyldenstiern, ipsius titulus, och hr Frantz Joel Ørnsted, ipsius titulus, her udi Lund i Skaane ere sammenträde och til meere höijstbemelte begge deriss Kongl. Kongl. Maij:ts Maij:ts, deriss riigerss, landerss, provinciers, tieneriss och wndersaatteriss regalier, höijhederss och rettighederss heffd och forsuar, saalediss som follower, offuer eens kommen:

1) Er foraffskeedett, at begge kongerne sig paa dett höijeste skulde beflitte, huer andriss nytte och gaffn at befordre, saa at begge deriss Maij:tr Maij:tr hermed opheffuer och annulerer alle de forbund och fordrag, som kunde være til den eniss eller andenss forfang och skade, enten de för eller udi værende kriig ere oprettede. De tilsiger och huer andre effter denne dag huerchen ny forbund at ville indgaae, langt mindre noget directe eller indirekte, paa huad maade det och være kand, at begynde, som kunde streche till enten deriss Maij:trs Maij:trs, dess riigerss och wndersaatteriss, som de nu besidder och ejer, eller til dess höijhederss, rettighederss, commerciers och indkomsterss skade och formindring, menss langt heller, naar nogen anden saadant skulde foretage, det samme effter denne alliances indhold med macht hielpe att affwärge och affvende.

2) Dersom nogen potentat, ingen undertagen, huo det och være kunde, skulde understaae sig, paa nogen haande maneer enten med waaben eller krigshær fiendtligent at angribe, eller och deriss Maij:trs Maij:trs riiger, förstendömm, greffueskaber, herskaber, lande, commercier, eller och i nogen deriss rettigheder nogen uret och offuervold at tilföije, eller udi andre maader nogen skade at paaföre, saa forbinder

sig begge kongerne att vilde reche huer andre henderne och paa effterfölgende wiis och maade at komme til hielp.

3) Den konning, huiss riiger, provincier och lande, være sig beliggendiss huor dett och være kunde, ingen undertagen, vorder fiendtliggen angreben eller och dess commercier, jura och rettigheden svechede och forkrenchede, skal være skyldig det samme tiiligen at giffue tilkiende, och saa snart den anden konge der om er underviist och paamindt, er hand forbunden om tuende maaneder eller snarere, om mueligt er, effter giordte ansögning och notification at være bereed paa egen omkostning at komme den anden til hielp.

4) Naar reqvitionen skeer, bör reqvisitus inden bemeldte tiid sende 2000 til hest och 4000 til fods, huilchet mandskab skal fordeeliss udi regementer, och huert regemente foruden officererne bestaar aff 1000 gemeene. Dette tal bör reqvisitus altid haffue udi beredskab och udi omrörte casu uden modsigelse effter anmodning lade fölge, uden saa var, at reqvirens med mindre var fornöjet, huilchet hannem da i tiide skal til kiende giffuiss.

5) Aff feldt-artilleriet och der til hörende munition sender reqvisitus saa meget som behöffsuiss, och skulde 1000 mand fordeeliss udi 2 batallioner, och huer batallion forsiuniss med 2 feldt-stycher, huilchet saalediss effter mengden aff mandskabet blifuer proportioneret. Menss grofft artillerie, enten nogen festning dermed at beskiude eller det udi marchen at före, forskaffer reqvirens selff, och det udi saadan tilstand och antal, som sagenss fornödenhed udkræffuer.

6) Iligemaade sender reqvisitus, effter giorde ansögning, 10 orlogskibe, aff huilche de 3 störste skulde være monterede fra 90 til 60, tre fra 60 til 40 och fire fra 40 til 24 stycher. Der foruden skal floden med fornöden proviant-skibe, mindre faretöij och 2 brandere være forsiunet. Och er dette saalediss at forstaae, at en huer vel kand sende 3 skibe, som kunde være monterede med 90, trende med 60 och fire med 40 stycher, menss skal dog alligevelle icke dertil være obligeret, menss de trende störste förer offuer 60, de trende dernest offuer 40 och de fire séneste offuer 24 stycher med saa megett mandskab, som der udi den 7:de articul meldiss; saa er succursen effter pacterne fyldest giordt.

7) De 3 störste skibe, huor aff et huert skal före offuer 60 stycher, skulde besättiss med 1050, de 3 mindre, huoraff et huert skal före offuer 40 stycher, med 700, och de fire sidste, huoraff et huert skal före offuer 24 stycher med 800 mand, saa at den heele summæ foruden officerere skal komme paa 2550 mand med matroser och soldater, dog her udi ej regnet huad folch til branderne och till dett mindre fahretöijss besættning udkræffuiss.

8) Dersom reqvirens med forneffndte secours til landss och wandss endda icke var hiulpen, da skal reqvisitus skyldig være samme secours baade med folch och skibe att fordoble och den inden 3 maaneder paa sin egen bekostning reqvirenti til ald undsætning at fremsende.

9) Skulde reqvirens aff sine fiender saa hart antastiss, at hand endnu behöffuede större hielp, da ville begge kongerne prævio tractatu med huer andre offuerlegge, paa huad maade fienden best modstand kand skee, och som ratio belli dicterer, med alle kraffter separativ agere och saalediss per diversionem udi fiendens land indbryde och kriigen continuere, indtil hand til en stadig fred kand bringiss, och reqvirens naaer sin fuldkommen fornöijelse. Och skal ingen stilstand paa kort eller lang tiid, ej heller nogen fred med fienden tracteris eller sluttiss uden begge kongerniss samtyche och med fuld satisfaction och fornöijelse for udstanden skade och paavendte omkostning.

10) Denne secours skal commanderis aff reqvisiti general och admirral, som skulde haffue macht jurisdictionen at exercere, saa at dersom nogen aff deriss underhaffuende nogen forseelse begaaer, da skal den skyldige effter reqvisiti egen krigs- och siöess-articuler straffess.

11) Enten konningen selff er ved armeen och floden tilstede, eller och den nogen aff sine generaler och admiraler haffuer fortroet, saa förer hand absolut commando, saa vel offuer hanss egne som offuer de auxiliare troupper och skibe och haffuer iligemaade fuldkommen direction offuer heele kriegsswärchett, saa at hand det giör, som krigs-raison dicterer.

12) Naar om nogen krigs expedition delibereris, da lader generalen eller admiralen proportionaliter saa mange aff reqvisiti officerer, som aff sine egne kaldiss till consilium bellicum, udi builchet denss general, som assisteris, altid præsiderer, och de andre haffuer deriss pladtz och vota effter deriss charger.

13) Executionen udi forefaldende krigs-sager, naar den requirerendis konning iche personlig er ved armeen tilstæde, forrettiss altid effter de fleestis stemmer. Men er den requirerendis konge personlig tilstæde, da blifuer decisionen hoss hannem och er Hanss Maiestett til de fleeste vota ingenlunde forbunden.

14) Wnderholdningen til denne succurs saa wel til lands som til wands bör requisitus selff at skaffe, dog skal reqvirens udi sit eget land fourage, servis och bröd uden betalning forsiune och saa meget som hanss egne soldater niuder och effter hanss egen forplegnings ordinantz. Men siöfolchet underholder requisitus alleene.

15) Disse auxiliare-skibe och landt-milice brugiss ej lenger paa aarett imod fienden end reqvirentis eget folch och skibe. Men dersom det bleff seent paa aaret, da skal reqvirens forskaffe dennem qvarter, bröd, fourage och servis lige med sine egne, och der som de skulde hiemsendiss, da effter leijligheden, enten med skibe och fornöden proviant, eller dersom de reijser til lands, med nødtørftig bröd, fourage och servis under vejss forsiune. Och skal offuenbemelte secours huert aar, om kriigen varer saa lenge, aff reqvisito selff recruteres och fölgende campagne udi tide och för Maij maanedtz udgang ufeilbarlegen reqvirenti, om hand det begierer, tilskiches och under ingen prætext

eller forevending, ihuad naffn den haffue kand, igien affordriss, med mindre reqvisitus selff udi sine egne riiger och lande var angreben och offuerfalden, huilchett hand udi tiide reqvirenti bör at notificere, eller och at de imellem huer andre kunde saalediss foreeniss, at hand paa en anden siide skulde giöre fienden en diversion.

16) Naar nu krigss-hären kommer til at agere in hostico, da skal underholdningen saa vel for officererne som for de gemeene tagiss aff fiendenss lande. Iligemaade forholdiss med qvartererne, som der sammestedtz uddeeliss, menss er in hostico ingen underholdning at bekomme, da skal en huer aff kongerne sine egne folch underholdning forskaffe.

17) Denne land-milice och auxiliar-flode skal altid udi söe- och feldt-slachter samt andre tilsælde saalediss rangeris, att de bliffluer tilsammen, och saa meget mueligt er, aff deriss egne officerer commanderis. I synderlighed skulde skibene blifflue udi en esqvadre och aff deriss egne officerer mod fienden anförriss. Och dersom mand enten med fienden at forfölge eller med diversion nogle fiendtlige pladtzer tilsammen skulde erobre, skal de samme effter proposition aff den hielp, som reqvisitus haffuer sendt, besettiss, och reqvirenti fornemmelig deraff satisfaction forskaffiss. Huad som udi reqvirentis egne lande indtagiss eller och om hanss rettigheder och prætensioner, huilche ved disse sammenføjede vaaben maintineris, kunde erholdiss och recupereris, da skal de reqvirenti selff udisputerligen tilhøre och hoss hannem forbliffue. Höije och lauge fanger, mange eller faae, artillerie eller huad andet det være kand, skal komme begge kongerne til beste, menss huad bytte gemeene udskichede partier bekommer och indbringer, hører dennem alleene till. Contributionerne, som aff fiendenss land indhendtiss, skulde deliss imellem begge parter effter proportion aff troupperne, som ere tilstæde.

18) Med helsen til siöess forbliffuer det effter de forige derom giordte afhandlinger, saa at skibene huer andre med skuden alleeniste helsser, dog skeer begyndelsen aff auxiliar-floden.

19) Dett skal staae en huer frtit fore, at betiene sig aff den andenss haffner, der at reparere de skibe, som enten aff fienden eller ont wär kunde være konne til skade, saa vel som och huiss til folchets och skibeniss nødvendige underholdning och reparation kunde behöfpuiss at indkiöbe. Dog skulde officererne bruge den forsichtighed och saadanne ordres udgiffue, at deriss indlöb ingen misstanche kunde foraarsage; huoroffuer officererne skulde være skyldige at holde god krigss-disciplin och med commandanten god fortrolighed at underholde, saa och alting med hanss widenskab och communication forrette. Och som reqvisitus skyldig er, paa offuenbemelte maade reqvirenten troligen at komme til hielp och med hannem staae for en mand, saa skal hand och haffue och holde sine haffner for reqvirentis fiendess fahrt och alle slagss commercie sluttede och tilluchte och hannem på ald muelige maade, huor hand best kand, incommodere och skade.

20) Dette forbund skal være 10 aar, och dereffter staae en huer frigt fore dett at forlenge eller iche; dog skulde begge kongerne eller deriss successorer, som her til med lige krafft obligiris, et aar, förend alliancen löber til ende, om wiidere continuation lade handle, saa at et halfft aar, förend den endiss, noget wist derom kand være sluttet.

21) Wdi dette forbund skal ingen indsluttiss uden de, huormed begge kongerne kunde være fornöijede.

22) Ratificationen herpa skal inden 14 dage eller snarere, om skee kand, udwæxliss.

Actum Lund d. 27 Sept. 1679.

Denne offuenbemelte alliance var ochsaa et subject aff greffue Nielss Brahes legation. Och nu udi krigenss ende och udgang vare de svenske ambassadeurer megett omhyggelige for at slutte denne alliance.

Samme dag, som fredsstractaterne bleffue udi Lund underskreffne, da bleff ochsaa dette effterfölgende instrument underskreffuet om confirmationen paa det höije echteskab imellem kongen aff Sverriga och prinsessen aff Danmarch.

Saasom den stormechtigste koning och herre, her Carl, Sverrigess, Gottiss och Wendiss koning, storförste til Finland, hertug udi Skaane, Estland, Liffland, Carelen, Brehmen, Fehrden, Stettin-Pommeren, Cassuben och Wenden, förste til Rygen, herre offuer Ingermanland och Wismar, saa och pfaltzgreffue ved Reyn i Beyeren, til Gylich, Cleve och Bergen hertug, intet höijere efftertrachter, end at den formedelst den Höijestiss biistand lyckelige slutne fred med den stormechtigste koning och herre, her Christian den fempte, konge til Danmarch och Norge, de Wenderss och Gotterss, hertug udi Slesswiig, Holstein, Stormarn och Dijtmerschen, greffue udi Oldenborg och Delmenhorst, maa saa meget meere fastiss, och en god fortrolighed samt evig varende wenskab imellem begge kongerne, deriss riiger och lande hereffter maa erholdiss, altsaa haffuer Deriss Maij:tr Maij:tr udi betrachtende aff den store nytte, som deraff foraarsagiss kand, at begge deriss Kongl. Kongl. Maij:trs Maij:trs landerss och riigerss interesse formedelst den for kriigen begierte alliances och svogerskabs fuldbiurden nermere maatte blifue forbundne och sammenknibede, naadigst behaget at lade oss underskreffne, Kongl. Maij:ts aff Sverriga til fredsstractaten udi Lund forordnede extraordinarie ambassadeurer och fuldmächtige commissarier saasom Johan Gyldenstiern, friherre til Lundholmen etc., inferatur totus titulus, och Frantz Joël Ørnsted, herre til Skottorp etc., titulus, effter den oss giffuen allernaadigste fuldmacht, ordre och befalning at sammentræde med höijstbemelte Hanss Kongl. Maij:ts aff Danmarch och Norge til forbemelte fredsstractat forordnede extraordinarie ambassadeurer och

fuldmechtige commissarier, de höij- och welbaarne samt welbaarne herrer, her Anthon, inferatur titulus, her Jens Juel, friherre aff Julinge etc., titulus, saa och her Conrad Biermand, titulus, da vi saalediss offuer samme sag ere foreenede, som fölger:

Aldenstund for nogle aar siden, imellem den stormechtigste konning och herre, her Carl, Sverrigiss, Gottiss och Wendiss konning, inferatur totus titulus, och den durchleuchtigste prinsesse Ulrica Eleonora, prinsesse, til Danmarch och Norge, de Wenderss och Gotterss, hertuginde til Slesswiig, Holstein, Stormarn och Dijtmerschen, greffuinde til Oldenburg och Delmenhorst, nu et christeligt echteskab haffuer været afftalt, huilchets fuldbiurden formedelst det paafulde krigets uroe er bleffuen forhindret, och nu meere en ønskelig fred begge kongerne och riigerne imellem er stiftet, saa haffuer höijstbemelte Kongl. Maijestet aff Sverrige for got fundet samme afftalte gifftermaalss handell med höijstbemelte durchleuchtigste prinsesse at fortsette. Huorfore och hermed er imellem deriss Kongl. Kongl. Maij:tr Maij:tr bevilget och foraffskedett, det höijstbemelte kongl. kongl. contrahenters echteskab skal vinde dess ønskelige fremgang inden nestkommede Februarii maaned aff tilkommende aar, eller snarere, der saa skee kand. Och skal nu med det forderligste her udi Lund aff begge deriss Maij:trs Maij:trs extraordinaire ambassadeurer och fuldmechtige commissarier det hertil hörende gifftermaalss contract paa venlig sætt opsettiss och underskriffuess och haffue lige krafft, som var det ord fra ord indfört udi dette instrument, som inden 14 dage aff begge deriss Kongl. Kongl. Maij:tr Maij:tr skal ratificeris.

Actum Lund den 26 Sept. 1679.

Anno 1680 den 15 Febr. er baron Johan Gyldenstiern, som nu var bleffuet general-gouverneur udi Skaane, Halland och Blebind, kommet til Kiöbenhaffn, at hand saasom ambassadeur skulde der forbliffue, indtil den kongl. brud bleff ledsagett offuer til Skaane. Den stund Gyldenstiern var udi Kiöbenhaffn, da mötte hannem store besuærigheder fast udi daglig conferenz med rix-canceler och andre danske herrer, iche alleene om nogle poster, huor iblant var om det danske adelss-godtz udi Skaane, som formeentiss endnu siden freden at bliffue graveret imod tractaterniss indhold, men endoch om det öresundiske wæsen, hurom tractaterne melder. Den post om adelss-godzet bleff siden remedered, men den öresundiske handel bleff staaendiss, uvist aff huad aarsag.

Den 3 April holt ambassadeur Gyldenstiern sit offentlig indtog udi Kiöbenhaffn, huilchet var meere end gemeent; iblant andet da haffde hanss excellence sin egen gvarde til hest aff 24 svenske officerere udi hanss excellences eget liberie, huilchet officererne

iche gierne vilde imodtage, men maatte dog lade sig befalde. Den 5 April bleff ambassadeuren ophendt til audientz hoss enchedronningen och prinessen paa Amalienburg. Den 6 April haffde hanss excellence audientz hoss kongen, dronningen och printz Frederich paa slottet, da iche alleene kongen, men endoch prindtz Frederich, som da var ichun (8) aar gammell, suarede selff personlige til ambassadeurens oration, huilchet ambassadeuren höjeligen forundrede sig offuer. Det vilde bliffue mig alt for wiitlöftigt her at beskriffue ald den store herlighed och æriss-beviisning, som kongen aff Danmarch bewiisse sin söster imod hindess Majestetiss bortreisje til Sverrigé, baade med konstige fyrwærcher, saa och ziirlige ross-baletter och anden kongelige courtesie, endoch til de hosswærende Svenskiss störste forundring.

Endelig haffuer Hanss Majestett, dronningerne, printz Jörgen (kongens broder), förstinden aff Holstein (kongens söster), alle grandes och mange fornemme damer med stor pomp och herlighed geleijdett den kongl. brud udaff Kiöbenhaffn till Friderichssburg och siden derfra til Helsingör. Den 4 Maji om morgenens klochen 8 tog prinessen sit sidste affskeed med kongen, dronningerne, hosswærende söskende och andre store och gich dermed udi en præchtig dansk galleije, monteret med stycher, offuerdraget med röt klæde och prydet med flagge, bulsaner och wimpeler; herforuden fulgte ochsaa andre danske galleijer, færer och mange baade, som offuerfördte sviten. Iche alleeniste Croneburg med alle sine canoner valedicerede den kongl. brud, men endochsaa 10 danske orlogss-skibe, som laae udi Øresund, gaffue Hindess Maijt deriss sidste vale. Prinessen bleff offuer Øresund geleijdet aff hindess söster, förstinden aff Holstein, som tog affskeed ved Helsingborgss broe och gich dermed strax offuer til Helsingör igien.

Hindess Majestet, enchedronningen udi Sverrigé, Hedevig Eleonora stod ude paa Helsingborgss broe och kierligen undfangede sin sönss brud, som bleff benevnteret aff herr Bendt Oxenstiern saasom rigenss marschal, siden aff skaanske præsterskab och borger-skab, huilche stode udi deriss orden ud igienem paa broen. Greffue Anthon och baron Jenss Juell saasom kongl. danske ambassadeurer geleijdede prinessen och spiissede ved et taffel til middag udi Helsingborg. Strax efter maaltidet reijssde prinessen och ambassadeurerne, convoyerede aff nogle svenske troupper til hest och fodss fra Helsingborg til den herregård Skiellinge udi Bierre

herred, tilhörende baron Augustin Leyonskiold. Den 5 Maji huiledé de offuer paa Skiellinge. Den 6 Maji reijssde de fra Skiellinge til den herregård Skottorp udi Halland, som tilhördte Frans Joël Ørnsted. Enchedronningen och prinsessen reijssde lige ind paa Skottorp, men ambassadeurerne subsisterede udi Skummesslöff, indtil de med tilbörlige ceremonier bleffue undfangede och ophendte.

Den tid prinsessen kom till Skottorp, da var kongen ude paa jacht, men kom dog nogett dereffter och udi samme sin habit med ald glæde omfaffnede sin lenge forventede brud. Hanss Maijestet lod strax ved Frans Joël Ørnsted och en kammarherre beneventere ambassadeurerne udi Skummesslöff och strax efter Ørnsted kom feldt-marschal Aschenberg och nogle andre cavallerer med kongenss liff-carosse at ophendte ambassadeurerne til audience. Baron Juell holdt sin oration for kongen paa danske, och general-gouverneur Johan Gyldenstiern saaredede for kongen paa svensk. Derfra bleffue gesanterne ledsagede ind til enchedronningen, huor Juel ochsaa perorerede paa danske och Ørnsted saaredede paa tysk. Imidlertid disse ceremonier bleffue afflagde, da præpareredit et gemach til den kongl. copulation; offuen udi lofftet aff bemeldte gemach var en kostelig himbling fastgiordt, under huilchen stode 2 store lehn-stoole, offuerdragne med rött flöijell, for kongen och den kongelige brud. Ved siiden aff disse offuenbemelte 2 stole, dog under himlingen, stode 3 andre lige saadanne lehn-stoole for enchedronningen och ambassadeurerne. Der klochen var 9 om afftenen, kom kongen ind udi bemeldte gemach, beklæd med en sölffstyche kledning och kappe, sort hat och huid plumage; Hanss Maijestet stillede sig under himlingen for sin lehn-stoel. Nogett dereffter kom greffue Bendt Oxenstiern, saasom rigenss marschal, med en sölff-stoch udi haanden; hannem fulgte den kongl. brud, hoss huilchen greffue Anthon gich paa den höijre och baron Juel paa den wenstre siide. Efter den kongl. brud kom general-gouverneur Johan Gyldenstiern; hannem fulgte enchedronningen aff Sverriga. Imidlertiid lode hær-pucherne och trompetterne sig lystig höre. Der nu ambassadeurerne haffde ledsagett den kongl. brud op til Hanss Maijestett, kom gen-major Schönleben, gen.-major Axell Wachtmester, kammarherre Gyldenstiern och en anden cavallier ind med en anden himling, huilchen de holdte offuer begge Majesteterne saa lenge copulationen varede. Dereffter kom magister Hogen Speijll, kongenss confessio-narius, och holdt sin copulations-sermon paa svensk. Der dette var

forrettet under hærpucherss och trumpetterss klang, da bleff aff cavallererne frembaaren först mange fade med confecturer, siden adskillige slagss kostelige drich, som deriss Maiesteter saa vel som de danske gesandter bleff præsenteret. Noget dereffter ginge deriss Maiesteter til sengss.

Den 7 Maji bleffue deriss Maiesteter önskede til lyche aff ambassadeurerne, som ideligen spiissede ved kongenss eget taffel.

Den 8 Maji bröd kongen, begge dronningerne och de danske ambassadeurer op fra Skottorp och reijssde samme dag til Halmstad.

Den 11 dito tog greffue Anthon sin affskeed hoss kongen och dronningerne och reijssde strax ad Danmarch, men baron Juell fuldte med den unge dronning op til Sverriga.

Kongen lod ved sin ceremoni-mester offerere greffue Anthon sitt kongelige portrait, rigelige med diamanter besatt, saa och en assignation paa 100 skippund kaaber.

Samme dag reijssde kongen fra Halmstad til Gottenborg, men begge dronningerne, baron Juell och den störste deell aff den kongelige svite reijssde lige opad Sverriga til Kongssör.

Den 25 Nov. udi samme aar bleff hendiss Maiestet, dronning Ulrica Eleonora cronett udi Stockholm. Samme dag bleff Wismar til de Svenske offuerleffuerett, och de Danske fitch der imod den sidste rest aff de foraccorderede contributioner.

Finis.

Namnregister.

- Adeler Cort, dansk gen.-amiral, 12. 14. 16. 27.
Adeler, svensk ryttmästare, 129.
Ahlefeld, Friedrich v., dansk storkansler, 29. 41. 203. 209. 211. 213. 245. 246.
Ahnens, v., dansk major, 129.
Aldenburg, Anton v., grefve, dansk ambassadör, 246. 253. 260. 265. 266. 267. 268.
Allemonde, holländsk schoutbynacht i dansk tjenst, 147.
Anckarhjelm, Mårten, svensk major i flottan, 119. 123.
Anckarspets, svensk ryttmästare, 106. 160. 162. 167. 168.
Anckerslott, Adrian, dansk kapten i flottan, 32.
Anrep, Gustaf, svensk kapten, 56.
Arensdorf, Carl v., general, öfverbefälhavare i slaget vid Lund, 20. 72.
Arensdorf, Friedrich v., dansk gen.-löjtnant, öfverbefälhavare för danska arméen 1678, 72. 103. 107. 125. 126. 127. 129. 130. 164. 165. 166. 167. 171. 172. 174. 180. 185.
Arnholt, dansk öfverste, 241.
Ascheberg, Rutger v., svensk fältmarskalk, 72. 103. 104. 126. 141. 148. 176. 179. 183. 267.
Ashton, svensk öfverste, 73.
Balche, dansk kapten, 243.
Bamberg, tysk öfverste, 48.
Baranof, svensk öfverste, 70. 227.
Barfod, Nils, dansk kapten i flottan, 225. 226. 227.
Basch, Lorentz, svensk regements-qvartermästare, 155.
Bass, dansk öfverste, 150. 162.
Bastiansson, Vilhelm, holländsk amiral, 136. 138. 147.
Baudissin (Bauditz), dansk gen.-löjtnant, 126. 130.
Bergh, svensk amirallöjtnant, 30.
Bergman, svensk löjtnant, 188.
Bernhard, hertig af Holstein-Plön, 16. 18.
Bibou, dansk gen.-major, guvernör i Landskrona, 99. 100. 113. 114. 115. 116. 117. 174. 183.
Bielche, Henrik, dansk riksamiral, 53.
Bielche, Ch., dansk major, 67.
Bielche, Christian, dansk v. amiral, 112. 120. 123.
Bielke, Nils, grefve, svensk gen.-major, sedan fältmarschalk, 126.
Bierman (Ehrenshchild) Conrad, dansk ambassadör, 246. 253. 260. 265.
Bige, dansk kommendant i Oldenburg, 245.
Bilenberg, dansk öfv.-löjtnant, 166.
Borneman, Gust. Henrik v., svensk ryttmästare, 230.
Bouman, svensk kapten, 123.
Boye, Christer, svensk amiral-löjtnant, 30.
Bouvert (Bobert), öfv.-löjtnant, 151. 201.
Brahe, Per, grefve, svensk riksdrots, 33.
Brahe, Nils, grefve, svensk ambassadör, 4. 8. 14. 264.
Brock, svensk ryttmästare, kommandant i Engelholm, 161. 162.
Brockdorff, dansk ryttmästare, 74. 129.
Brockenhuus, Jörgen, dansk öfv.-löjtnant, 40. 41. 74. öfverste, 117.
Brockhussen (Burghausen), svensk öfverste, 73.
Brunecker, dansk öfv.-löjtnant, 117.
Brömskiold, svensk öfv.-löjtnant, 132.
Buchwald, F. v., baron, svensk gen.-major, 157.
Budberg, G. J., svensk öfverste, 74.
Budde, dansk kapten-löjtnant, 57. 117.
Busch, dansk öfverste, 116. 117.
Buscovius (Ehrenbusch), Johan, gen.-auditör, 142.

- Busk, Bagge Knudsön, dansk kapten i flottan, 225. 226. 227.
 Bülow, dansk öfverste, 18.
 Bülow, dansk löjtnant, 115. 170.
 Bäfverfeld, Gustaf, svensk kapten, 186.
 Börstell, Fredrik v., svensk öfverste, 142. 144. 185. 187. 189. 240.
- Calnein, dansk öfverstlöjtnant, 238.
 Carl II, konung af Spanien, 1. 2.
 Carl, hertig af Lothringen, 2. 223.
 Carl X Gustaf, konung af Sverige, 5.
 Castens, Floris, dansk schout-by-nacht, 100. 119. 120. 121. 123. 138.
 Cicignon, dansk öfverste 18, gen.-major, 241.
 Choisy, de, markis, fransk officer, 244. 245.
 Christian Albrecht, hertig af Holstein-Gottorp, 9.
 Christian IV, konung af Danmark, 48. 54.
 Cœur, le, dansk löjtnant, 136.
 Cop, kejserlig general, 12.
 Cratsch, svensk kapten-löjtnant, 115.
 Crequi, de, hertig, fransk marskalk, 2, 236, 244.
 Creutz, Lorentz, svensk amiral, 27. 28. 30. 32.
 Creutz, svensk löjtnant, 89.
 Cronhjort, Abraham, svensk öfverste, 89. 201.
 Croya (Croy), de, hertig, (volontär), 40. 114. gen.-major, 116. 117. 165. 167. 170. 199. gen.-löjtnant, guvernör i Helsingborg.
 Cucheron, de, dansk öfverste, 55. 131. 155.
- Degenfeld, V. H. G., dansk öfverste, 16. 18. 133.
 Dehn, dansk ryttmästare, 220.
 De la Gardie, Magnus Gabriel, svensk rikskansler, 8. 14. 19. 33. 135.
 De la Gardie, Pontus, svensk gen.-löjtnant, 60. 61. 69. 76. 91. 114.
 Drake, Magnus, svensk öfverste, 129.
 Dresseren, svensk major, kommandant på Orooust, 135.
 Drevitz, dansk major, 130.
 Dreyer, Anders, dansk kapten i flottan, 119. 121. 123.
 Duncan (Duncam), dansk gen.-major, 13. 44. 49. 50. 51. 241. 243.
 Dörflsing, brandenburgisk fältmarskalk, 196.
- Edington, svensk öfverstelöjtnant, 187.
 Eldstjerna (Illsterne), L., svenskt krigsråd, 104.
 Erhorn, dansk öfverstelöjtnant, 130.
 Erik XIII, nordisk unionskonung, 26. 223.
 Evertssön, Hans, dansk officer, 241.
 Eyberg (Eyberg), münstersk öfverste, 48. 98.
- Ferdinand, kurfurste af Bayern, 2.
 Fersen, Fabian v., baron, generalguvernör i Skåne, 43. 45. 114. 115. 116. 117. 140. 141.
 Fersen, Otto Vilhelm v., baron, svensk generallöjtnant, 34. 72. 74.
 Feuquière, Simon de, markis, fransk ambassadör i Sverige, 4. 245. 253.
 Fichting, svensk major, 123.
 Flock, Joh., dansk kapten i flottan, 234.
 Folckersson, dansk kapten, 243.
 Flygare, svensk kapten, 187.
 Frederik, kronprins af Danmark, 266.
 Frederik III, hertig af Holstein-Gottorp, 9.
 Fürstenberg, Wilhelm v., furste, 221. 222. 223.
 Frölich, C. G., öfverstlöjtnant, kommandant på Bohus, 184. 187.
 Fuchs, And., dansk öfverste, 179. 195.
- Galen, B. v., furst-biskop af Münster, 2. 21. 114.
 Galle, svensk gen.-löjtnant, 72. 73.
 Gedde, Friedrich, dansk kapten i flottan, 121. 137.
 Gedde, Christian, amtman på Bornholm, 205. 208. 225.
 Gersdorff, Friedrich v., dansk major, 174. 175.
 Gersdorf, Nic. v., baron, medlare, sachsisch ambassadör vid fredsslutet i Lund 1679, 247. 248. 249. 254.
 Gersdorff, v., dansk öfverste, 55.
 Geweche, dansk öfverste, 128.
 Giesse, dansk gen.-löjtnant, 183. 184.
 Goltz, von der, brandenburgisk fältmarskalk i dansk tjänst, 104. 107. 125. 126. 127. 130.
 Goskman, dansk kapten, 115.
 Gottfried, dansk öfverste, 46.
 Grandvilliers, dansk generalmajor, 114. 127.
 Greiffenstein, dansk ryttmästare, 180.
 Griffenfeld, Peder, dansk rikskansler, 5. 9.

- Grothusen, Otto, svensk gen.-major, 157.
- Gunnarson, Joh., svensk kapten, 186, 188.
- Gyldenlöve, Ulric Christ., grefve, ståthållare i Norge, 20. 55. 56. 57. 131. 132. 135. 140. 148. 185. 186. 188. 192. 218. 219. 239. 240. 241. 242. 243. 244.
- Gyllenstierna, Nils, svensk öfverste, sedan grefve och fältmarskalk, 239.
- Gyllenstierna, Christopher, baron, svensk gen.-major, sedan grefve och öfverståthållare, 74. 91. 267.
- Gyllenstierna, Johan, baron, riksråd och generalguvernör i Skåne, ambassadör i Lund 1679 och i Köpenhamn 1680—81, 92. 93. 94. 95. 96. 147. 152. 155. 179. 180. 246. 250. 253. 260. 264. 265. 266. 267.
- Gyllenspets, Johan, svensk öfverste, 57.
- Gåås (Gaaess; trol. Goes), svensk öfverstelöjtnant, 129.
- Görtzki, brandenburgisk general, 217.
- Göthnai, dansk kapten, 57.
- Hans Adolf af Holstein-Plöen, hertig, dansk fältherre, 23. 41. 46. 47. 48. 52. 53. 60. 68. 104.
- Hall, v., dansk öfverstelöjtnant 101.
- Hamburg, Martin, svensk spion, 150.
- Hamilton, Malcolm (Melchior), svensk öfverstelöjtnant, 190. 192.
- Hamilton, svensk öfverste, kommandant på Buxtehude, 22.
- Hammarsköld, svensk ryttmästare, 62.
- Harloff, dansk öfverste, 16.
- Harbou, dansk major, 110.
- Harten, v., dansk kaptenlöjtnant, 175.
- Hatten, v., dansk öfverste, 56.
- Haye, de la, dansk öfverste, 40. 41.
- Hedvig Eleonora, drottning, 8. 266. 267.
- Helmfeldt, Simon Grundel, svensk fältmarskalk, general en chef 1676—1677, 35. 72. 126. 127. 128. 141.
- Herbst, dansk major, 175.
- Hermand, Ole (Olof) Harman, borgmästare i Ystad, 201.
- Hilletan, Gabriel, öfverkommissarie, 87.
- Hiull, svensk ryttmästare, 230.
- Hoffen, dansk öfverste, 133. 134.
- Holck, Christian, grefve, dansk öfverste, 45. 46. 74.
- Holst, dansk öfverste, 183.
- Hop, Salomon, dansk ryttmästare, 74.
- Horn, Henrik Henrikson, baron, svensk fältmarskalk (1665), gen.-amiral (1677), 118. 120. 121. 122. 215. 216. 217.
- Horn, Bengt, riksråd, fältmarskalk, 215. 217.
- Horn, Gustaf, grefve, svensk riksmarsk, 46.
- Hoffgard, Rasmus, kyrkoherde i Kropp, 168. 169.
- Hvitfeld, Tönne, dansk öfverste, 57.
- Hülsen, v., öfverste på Rügen, 158.
- Hård, Gustaf, svensk öfverstelöjtnant, 90.
- Hård (Haard), svensk öfverste, kommandant i Helsingborg, 99. 164. 170. 171.
- Hård (Haard), Johan Adolf, svensk kommandant i Carlshamn, 54. 55.
- Hästesko, Petter, svensk öfv.-löjtnant och kommandant på Helsingborg, 36. 81. 82. 83.
- Höj, dansk gen.-adjutant, 167.
- Hörman, svensk gen.-adjutant, 213. 229. 230.
- Ingvaldson, Sven, svensk löjtnant, 236.
- Jager, dansk major, 170.
- Jenkins, engelsk ambassadär, 225.
- Joenson, Baltzar, svensk kapten, 189.
- Johan Fredrik, hertig af Hannover, 2.
- Johan Georg, kurfurste af Sachsen, 253.
- Jonge, Jean de, dansk kapten i flottan, 122.
- Juel, Jens, baron, dansk ambassadör i Stockholm, och i Lund 1679, 57. 124. 196. 246. 253. 260. 265. 266. 267. 268.
- Juel, Nils, baron, dansk amiral, 23. 24. 25. 27. 28. 30. 111. 112. 118. 119. 120. 121. 122. 124. 134. 137. 138. 139. 173. 196. 231. 232.
- Jørgen (Georg), prins af Danmark, 12. 19. 53. 127. 146. 266.
- Jørgensen, Henrik, dansk kaptenlöjtnant, 175.
- Kagg, Magnus, svensk major, 113.
- Keller, dansk öfverste i arméen på Rügen, 158.
- Kielman, (grefve v. Kielmannegge), president i Holstein-Gottorpska regeringen, 9.
- Klickow, svensk öfverste, 196.
- Knoblauch, dansk öfverste, 195.
- Knorrung, svensk öfverste, 217.
- Kochum, J., svensk kapten, 133.
- Koskull (Koeskiold), Eric, svensk kapten, 133.

- Kock von Crimstein, H. Ch., svensk öfverste, 129. gen-major, 192. 240.
- Krabbe, dansk ryttmästare, 67.
- Krabbe, Jörgen, till Krogholm, skånsk adelsman, baron, v. president i Göta hofrätt, 77. 78. 154. 155.
- Kreimer (Cremer), Peter, svensk öfverste, 206. 209.
- Krumsee, H. E., dansk kapten, kommandant i Karlshamn, 90.
- Kruse, Mogens, dansk öfverste, 111. 130.
- Kruse, Otto, dansk kaptenlöjtnant, 239.
- Kylander, svensk kapten, kommandant på Knutstorp, 167. 183.
- Königsmark, Otto Wilh., grefve, svensk fältmarskalk, 19. 20. 138. 146. 157. 158. 160. 195. 196. 197. 202. 203. 204. 209. 210. 211.
- Lagercrona, svensk regemts-kvartermästare, 220.
- Lange, Chr., dansk öfverste, 110.
- Larsen, Falk, dansk horgmästare i Kristianstad, 177, 201.
- Lehdorf, dansk gen-major, 157.
- Lemford, Z., svensk öfverstelöjtnant, 133.
- Lerche, Pedersson, dansk krigskommissarie, 164.
- Lesle, Wilh., svensk dragonöfverste, 238.
- Leth, H., dansk hofpredikant, 19.
- Lewenhaupt, G. M., grefve, svensk öfverste, 17. 70.
- Lewetzou, dansk öfverstelöjtnant, 175. 195.
- Lewetzou, dansk gen-major, 110. 127. 183. 184. 199. 200. 201.
- Leyonsköld, Aug., baron, landshöfding, 152. 166. 267.
- Lichton, Rob., svensk öfverste, sedan grefve och kgl. råd, 74. 129.
- Lillie, Bengt, svensk kommandant på Wennersborg, kapten, 56.
- Lillieflycht, G., svensk hofråd, 108.
- Linde, Gustaf von der, baron, svensk öfverstelöjtnant, 74.
- Lindenburg (Lindeberg), Hieronymus, svensk öfverste och kommandant i Landskrona, 44.
- Lindenow, O. till Borreby, skånsk adelsman, 78.
- Liewen, B. O. v., baron, svensk öfverste, 157. 195. 196. 206. 209.
- Loccenius, J., professor i Upsala, 98. 108. 111.
- Lode, Georg Joh., svensk öfverstelöjtnant, 74.
- Lou, Frans, svensk major, 195. 196. 234.
- Ludvig XIV, konung af Frankrike, 1.
- Lind, P., dansk officer, 241.
- Lützow, dansk kommandant på Christianopel 91.
- Lützow, dansk öfverstelöjtnant, 50.
- Löwenklou, svensk kgl. sekreterare, 8.
- Löwenhielm, dansk gen-major, 135. 195. 196.
- Macheléer, Gustaf David, (sedan lands-höfding och förste baron Maclean), svensk öfverstelöjtnant, 113.
- Mand, Hans, dansk partigångare, 166.
- Marderfelt, Conrad, baron, svensk fältmarskalk, 21. 84.
- Meding, dansk öfverstelöjtnant, 129.
- Meerheim, dansk generalmajor, 46. 67. 68. 69. 72. 76. 90. 111. 126. 130. 160. 161. 162. 172. 180. 198. 199. 200. 201.
- Meldrom, dansk öfverste, 117. 183.
- Mellin, Jürgen, svensk öfverste, sedan grefve Mellin, gen-guvernör i Bremen, 157. 235.
- Meijer, dansk generalauditör, 18. 142.
- Mejer, dansk öfverstelöjtnant i arméen på Rügen, 158.
- Mesthack, dansk öfverstelöjtn., 42. 43.
- Mohr, dansk generaladjutant, 131. 136.
- Montecuculi, Raimondo, grefve, kejserlig fältmarskalk, 3.
- Montecuculi, "ritmestermarschal" i dansk tjänst, 129.
- Morsing, Peder, dansk schout-by-nacht, 25. 119. 120. 138.
- Mortaigne, Barthold de, svensk gen-major, 35. 72. 126.
- Mortensen, Morten, svensk fänrik, 188.
- Morten, dansk öfverste, 24. 25. kommandant på Gotland, 228. 229.
- Möller, Jörgen, dansk öfverste, kommandant på Helsingborgs slott, 66. 137. 138.
- Mörner, svensk öfverste, 18.
- Mörner, Lars, svensk öfverste, 73. 192. 240.
- Nes, van der, holländsk v. amiral i dansk tjänst, 147.
- Nessou, dansk-münstersk öfverste i arméen på Rügen, 158.
- Nievertz, dansk öfverstelöjtnant, 195.
- Nielsen, Niels, gästgivare i Markaryd, 87.
- Numesön, Mats, dansk gen.-adjutant, 159.

- Oettingen v., grefve, öfverstlöjtnant i dansk krigstjenst, 129.
- Offenkeller, öfverste i armén på Rügen, 158.
- Oldenborg, dansk lifmedikus, 177.
- Ollongren, Jonas, svensk major, 89.
- Orne (Örn?), Eric, svensk öfverstlöjtnant, 43.
- Osten, Carl Henrik von der, dansk öfverste, 18. gen-major och guvernör i Kristianstad 148. 176. 179. guvernör i Landskrona 199.
- Osten, v. der, svensk befälhavvare på Borreby, 162.
- Osten, v. der, kammarherre hos prins Jörgen, 146.
- Oxenstierna, Bengt, grefve, riksmarskalk, 266. 267.
- Oxenstierna, Gabriel, grefve, guvernör på Gotland, 24, 25.
- Papegoja, Berendt, svensk kapten, 133.
- Paz, storfältherre i Lithauen, 216. 217.
- Pedersen, Henrik, svensk ryttmästare, 160.
- Pedersen, Jens, dansk löjtnant, 124.
- Pedersen, Morten, dansk löjtnant, 232.
- Pedersen, Peder, svensk kapten, 231.
- Perusi, kommandant, 111.
- Philipsen, Jakob, dansk kapten i flottan, 124.
- Pihlerona, Bengt, borgmästare i Helsingborg, 23. 66.
- Pil, Mattis, dansk schout-by-nacht, 120.
- Piemont, grefve, 221.
- Pless, dansk öfverstlöjtnant, 117.
- Post, W. von, svensk öfverste, 129. 142.
- Preen, dansk öfverstlöjtnant, 176.
- Printz, dansk öfverste, 195.
- Promnitz, grefve, 196.
- Puttkammer, Georg, 179.
- Rab, dansk öfverstlöjtnant, 239.
- Ramsted, dansk öfverste, 129.
- Ramel till Löberöd, skånsk adelsman, 77.
- Ranche (Ranck), Svend, svensk gen-major, 192.
- Rantzow, D., dansk öfverstlöjtn., 220.
- Rantzow, dansk gen.-major, 72. 126. 161. 162.
- Rantzow, dansk ryttmästare, 67. 167. 181.
- Rap, svensk kapten, 42.
- Rasch, landsdomare på Bornholm, 205.
- Ratlow, dansk kapten, 174. 175.
- Rebsdorf, dansk kapten-löjtnant, 67. 115. 145.
- Rewentlow, dansk öfverste, 69.
- Rodrigo, dansk ryttmästare, 129.
- Rodsten, J., dansk amiral, 54. 118. 120. 121.
- Rodsten, Marcus (Marqvard), dansk amiral, 14. 58. 59. 118. 120. 121.
- Roesbach, svensk kapten, 190.
- Roett (Roth), svensk gen.-auditör, 105. 168.
- Romanowitz, major i svensk tjenst, 106.
- Rommelhoff, H., svensk kapten, 133.
- Rosenhielm, svensk kommissarie, 108.
- Rosenkrantz, M., dansk öfverste, 18. 50.
- Rosenkrautz, N., dansk gen.-löjtnant, 16. 18. 37. 60.
- Rotherman, svensk major, 109.
- Rotkirch, F., svensk schout-by-nacht, 113.
- Rumohr, dansk gen.-major, 127. 129. 146. 157. 158.
- Ryssenstein, dansk gen.-löjtn., 55. 127.
- Rålamb, A., krigskommissarie, 179.
- Röckling, dansk major, 115.
- Sack, professor i Lund, 105. 108.
- Sandberg, dansk gen.-major, 12. 44. 45. 60. 72. 73.
- Schack, dansk gen.-major, 16. 18. 72. 127. 142. 144. 183. 184.
- Schack, N., dansk öfverste, 130.
- Schack, Hans, fältherre, 23.
- Schinkel, Johan, dansk kapten, 113. 120. 231.
- Schou (Skou), Svend, dansk kapten, kommandant på Uddevalla skans, 57. 219. 240.
- Schrau, J., svensk ryttmästare, 230.
- Schubert, Valentin, dansk ryttmästare, 239.
- Schulenburg, svensk öfverstlöjtnant, 100. 117. 183.
- Schultz v. Ascheraden, Martin, svensk gen.-major-löjtnant, 72. 82. 126. 130. 147. 148. 219.
- Schulz, norsk öfverstlöjtnant, öfverste, 13. 31. 34. 135. 163. 241.
- Schultz, Michael, svensk öfverstlöjtnant, kommandant på Visborg, 24. 25. 26.
- Schwerin, Clas Ulric, v., svensk öfverste, 206. 209.
- Schwerin, v., svensk gen.-major, 84.
- Schwerin, v., fänrik, 188. löjtnant, 190.
- Schönfelt, dansk öfverste, kommandant på Helsingborg, 80. 81. 82. 83. 182.
- Schönleben, J. B., svensk gen.-major, 36. 72. 86. 126. 128. 129. 267.
- Sehested, And., dansk ryttmästare, 50.

- Sehested, Christopher, dansk general-krigskommissarie, 164. 246. 248.
- Sernikou, dansk kapten, 220.
- Siigerodt (Siegröth, H. H. v.), svensk öfverstlöjtnant, 73.
- Silffversvärtd (Silfversvård), Lars, svensk kapten, 133.
- Sinkler (Sinclair), Anders, öfverste, svensk kommandant på Carlstens fästning, 132.
- Sjöblad, Erik, svensk amiral, 33. 58. 111. 112. 113.
- Skytte, Carl Gustaf, svensk öfverstlöjtnant, sedan gen.-guvernören i Skåne, baron Skytte, 90.
- Smeihler, dansk kapten, 63.
- Sophia Amalia, drottning af Danmark, 53.
- Sparre, Carl, baron, general, lands-höfding i Jämtland, 58. 134. 135.
- Sparre, Peder, baron, svensk ambassadör i Cöln och Paris, 3. 4. 221.
- Sparre, baron, svensk öfverste, 108.
- Sparre, dansk v. amiral, 121. 137. 231. 232. 233.
- Spejl, Haagen (Hauquin Spegel), svensk hofpredikant, sedan erkebiskop i Upsala, 27. 267.
- Sperling, J., baron, gen-major och v. gen.-guvernör i Skåne, 52. 126. 140. 155. 246. 247. 248.
- Steenensen, H., dansk öfverstlöjtnant, 74. öfverste, 147.
- Steenensen, dansk öfverste, 195.
- Steenensen, dansk ryttmästare, 229.
- Steenensen, P., dansk kornett, 105. 106.
- Stenbock, Carl Otto, grefve, svensk öfverste, 108.
- Stenbock, Gustaf Otto, riksamiral, 14. 17. 192. 193. 194. 240. 242. 243.
- Stoby (Stobæus), A., prof. i Lund, 87.
- Storch, svensk sekreterare, 108.
- Stuart, svensk öfverste, 173. 174.
- Sturch, Anders, svensk major, 133.
- Styrch, dansk öfverste, 183.
- Stocken, v., dansk general-krigskommissarie, 164. 165.
- Stochhausen, dansk kapten, 145.
- Svanwedel (Schwanewadel), dansk öfverstlöjtnant, bekant partigångare, 68. 79. 86. 105. 183. 198. 200. 206. 229. 230. 235. 239.
- Svinhufvud, svensk kapten, 90. 119.
- Söffrensen, Povel, dansk kornett, 239.
- Taube, svensk kommandör, 123.
- Tettau, J. Ernst, dansk öfverste, befälhavare på Helsingborg 1679, 238.
- Tielos, dansk kapten, 122. 123.
- Thiesen (Ankarstjerna), Cornelius, svensk kapten i flottan, sedan baron och amiral, 112.
- Thomessön, Isak, dansk kapten, 32.
- Tott, Clas, grefve, svensk ambassadör i Cöln och Paris, 3. 4. 221.
- Trischler, dansk öfverstlöjtnant, 31. 219.
- Trolle, Holger, dansk öfverste, 99. 164. 165.
- Tromp, Cornelius, holländsk amiral i dansk tjänst, 27. 30. 34. 35. 116. 118. 122. 137. 138. 173.
- Trop, dansk öfverste, 37. 49. 195.
- Tungel, svensk öfverste, sedan general-major och landshöfding i Halland, baron Tungel, 18. 48. 91.
- Turenne, de, grefve, fransk marskalk, 3.
- Tyrch, öfverste kommandant i Ottersberg, 21.
- Uggla (Wgle), Claës, baron, svensk amiral, 14. 27. 30. 31. 32.
- Ulfeld, Ebbe, till Araslöf, skånsk adelsman, generallöjtnant, riksägstmästare, svenskt riksråd, 114.
- Ulfsporre, Hans, svensk gen-major, 102. 134.
- Ulrica Eleonora, prinsessa af Danmark, 266. 267. 268.
- Wachtmeister, Axel, grefve, svensk öfverste, 90. 174. 179. 267.
- Wachtmeister, Blechert, svensk öfverste, 196.
- Wachtmeister, Hans, svensk amiral, 27. 119. 231. 232.
- Wallis, dansk öfverste, 158.
- Walther, dansk general-major, 19. 110. 114. 126. 127. 129.
- Walther, holsteinsk öfverste, kommandant i Tönningen, 10.
- Warenskjöld, dansk öfverstlöjtnant, 51. öfverste, 117.
- Wedel, G. W. von, grefve, dansk fältmarskalk, 170. 181. 182.
- Wellingk, Mauritz, baron, svensk öfverstlöjtnant, 189.
- Weyher, dansk fältmarskalk, 40. 41. 46. 60. 104.
- Wibe, Johan, dansk kommandör, 59. 80.
- Wibe, dansk öfverste, 219. 241. 242.
- Wiinholtz (Weinholtz), P., svensk öfverstlöjtnant, 174.
- Wiising, J., svensk löjtnant 77. 181.
- Wind, Holger, 164.

Winstrup, Peder, biskop i Lunds stift, 45. 246. Wittenberg, Joh., grefve, svensk generalmajor, 72. 142. 144. Witting, Clas, öfverste, kommandant i Greifswald, 97. 207. Wisborg, dansk öfverste, 55. 56. 131. Wolfenklou (Ulfvenklou), Henric, svensk öfverste, 46. 48. Wolfgang, minör-kapten, 189. Wortman, dansk öfverstlöjtnant, 89.	Wrangel, svensk major, 20. Wrangel, Wolmar, svensk kommandant i Wismar, 16. Wrangel, Carl Gustaf, riksmarsk, 4. 7. 8. 28. 34. Örnfelt, Henrik, svensk krigskommisarie, 69. Örnstedt, Frans Joel, baron, svensk ambassadör i Lund 1679, 246. 253. 260. 264. 267.
-

Vi låta här några upplysningar följa om några af de på dansk sida i kriget mest framträdande männen:

Carl och Fredrik v. Arensdorf, öfverbefälhavare öfver danska arméen i Skåne under kriget 1675—1679, voro mecklenburgska adelsmän och hade begge gjort sin militära utbildning i den svenska hären under trettioåriga kriget.

Carl v. Arensdorf * 1625 † 1676, hade följt Carl X Gustaf i Polen och avancerat till generalmajor, då han öfvergick i dansk tjenst såsom generallöjtnant (1673). Vid krigets utbrott 1675 stod han i holländsk tjenst, men återkallades till Danmark, deltog i kriget i Nordtyskland detta år och blef efter landstigningen i Skåne generalbefälhavare (1676 $\frac{1}{10}$), då hertig Johan Adolf af Holstein-Plöen tog afsked. Såsom sådan ledde han de första rörelserna i slaget vid Lund, men blef under det häftiga rytterianfall af högra flygeln, som inledde drabbnningen, dödligt sårad och dog 6 dagar derefter i Kjöbenhavn (1676 $\frac{10}{12}$). Han var en framstående rytterigeneral af Carl X Gustafs skola. Endast motsträfvigt hade man i Sverige beviljat hans afsked.

Fredrik von Arensdorf * 1626 † 1689, hade stått i svensk tjenst åren 1645—1661. Han hade i trettioåriga kriget tjänat under Königs-marck, varit Wrangels adjutant på tåget öfver Belt, hvilket han beskrifvit i en relation, nu förvarad i svenska riksarkivet, och var Carl X Gustafs general-adjutant under Kjöbenhavns belägring. Efter freden i Kjöbenhavn gick han i dansk tjenst och utnämdes 1661 till chef för lifgardet till häst, naturaliseras som dansk adelsman och blef stor godsegare genom sitt gifte med Carl Lyckes syster Christenze Lycke-Friis. Han hörde till det mot Griffenfeld fiendtliga hofpartiet och var

den som verkställde dennes fängsling. I landstigningshären 1676 kommanderade han högra flygeln liksom brodern venstra. Det var han och general Meerheim, som i slaget vid Lund efter danska venstra flygeln upprifning voro nära att tillfoga svenska venstra flygeln ett nederlag, då ställningen räddades af den från förföljelse af danska venstra flygeln återvändande Carl XI. Som Christian V alltid afsåg att själf vara ensam öfverbefälhavare, afböje Arensdorf att emottaga denna honom erbjudna post, till dess han 1678 i februari blef tvungen dertill. Krönikan redogör för huru han skötte sitt öfverbefäl under 1678 års fälttåg. Undsättningen af Kristianstad misslyckades och han ställdes för en kommission, som dömde honom från lif, ära och gods (1678, nov.). Han benådades emellertid för sitt goda förhållande i slaget vid Lund och straffades med tjänstens förlust och böter. Längre fram fick han fullständig upprättelse och utnämdes till geheimeråd (1686) samt general öfver hela hären i Danmark (1688).

Gustaf Adolf Bauditz (Baudissin), * 1629 † 1695, son af generalen från 30:åriga kriget Wolf Bauditz (Baudissin), som från Christian IV:s tjenst 1627 trädت i Gustaf Adolfs, och i denna förvärvat sig ett fältherrykte, som han först förlorade, då han ur svensk tjänst gick i sachsisch (1633) och (1635) blef slagen vid Dömitz. Sonen var född under fadrens tjenst i svenska hären: deraf namnet Gustaf Adolf. Han hade redan under 1643—45 års krig varit i dansk tjänst. År 1675 deltog han i Sveriges krig i Bremen och Pommern, hvilkas eröfring — utom fästningarnes — han verkställde detta år. Jemte general G. W. Wedell (münstersk officer) eröfrade han Stade 1676, utverkade genom sin sändning till biskop Bernhard v. Galen det münsterska truppköpet 1676 och var under krigsåren 1676—77 medlem af danska generalitetet samt deltog i slaget vid Lund, Malmö belägring och slaget vid Tirup—Landskrona 1677. I detta sista fältslag råkade han i en tvist om härens ledning med öfverbefälhavaren, fältmarskalk Goltz. När han derefter misslyckades i försöket att undsätta Kristianstad och måste flykta tillbaka till Landskrona, erhöll han afsked. Han lemnade nu Danmark och dog 1695 i Aurich, anställd vid furstliga ostfries-ländska hofvet.

Siegwert v. Bibou (Bibow), * 1639 † 1677, mecklenburgsk adelsman, hade tidigt gått i dansk tjänst och derefter med utmärkelse deltagit i kriget mot turkarne 1664. Återkommen till Danmark, blef han 1675 öfverste vid det då upprättade fyenska nationala infanteriregementet och utmärkte sig i Wismars belägring samma år. Han var med i landstigningen vid Rå 1676 $\frac{2}{6}$, efterträddes Niels Rosenkrantz efter hans fall framför Helsingborg såsom chef för fotgardet och vann i spetsen för detta sina lagrar i kriget. Sårad vid Landskronas belägring, hörde han till hjeltearna på danska sidan i slaget vid Lund. Striden med Burghausens finska dragoner och kampen mot de förföljande svenskarne

öster om Vallkärra kyrka för att rädda danska arméens reträttlinje, der hans och Lüttichaus dragoner uppställdes i den fyrkant, som Carl XI ej förmådde spränga, äro hans anspråk på erinran. Begge de stridande beundrade dessa bragder, äfvensom hans oförföljda återtag från Vallkärra kyrkogård till Landskrona. Här erhöll han såsom erkännande general-majors fullmakt och utnämdes till guvernör öfver Landskrona och dess område. I maj 1677 brigadchef, ledde han angreppet på Malmö fästning följande juni. Han föll i stormningen natten mellan den 25 och 26 juni i spetsen för lifregementet vid Malmö östra port, efter att hafva bestigit vallen och blifvit afskuren från de sina. Därmed var utgången af stormen på Malmö afgjord.

Hertig Carl Eugène de Croy, * 1651, tillhörde den gamla fransk-belgiska slägten Croy (från Brabant, genom gifte inom huset Lothringen i besittning af hertigdömet Arschot och senare af furstendömet Chimay), hvars namn återfinnes i så många lands historia. I sitt 25 år (1675) gick han i dansk krigstjenst såsom volontär. Vi kunna i krönikan följa hans bana under Skånska kriget 1676—79. Han deltog som volontär 1676 i Landskrona belägring, blef $\frac{1}{2}$, öfverste och chef för ett regemente och tog del i Kristianstads eröfring samt slaget vid Lund. I maj 1677 erhöll han befäl öfver ett själländskt nationalregemente, utnämdes till general-major och deltog med detta i stormningen af Malmö $\frac{25}{6}$, hvarvid han i spetsen för 3:dje kolonnen blef svårt sårad. I maj 1678 förde han befälet vid Helsingborgs belägring och eröfrade fästningen genom den krigslist han använde att efterapa Carl XI:s chiffferskrift i det bref, som prestfrun i Kropp tvangts att insända till kommandanten Hård. Det var han, som månaden efter lät uppbränna Knutstorp. I oktober, då hären gick i vinterqvarter, blef han för dessa bragder ntnämd till general-löjtnant och kommandant i Helsingborg. Sedan omtalas han icke och lemnade efter freden i Lund den danska krigstjensten. Han gick nu i kejserlig tjenst och deltog med värdighet af fältmarskalk i kriget mot turkarne (1687—1693); en tid (1693) till och med förde han öfverbefäl och belägrade Belgrad, dock utan att lyckas så väl som med Helsingborg. Hans lidelse för spel och drycker gjorde honom till en föga användbar fredsmilitär och han utbytte efter freden i Carlowitz 1699 den kejserliga krigstjensten mot den polska, sedan den ryska. Såsom zar Peters fältherre förde han öfverbefälet vid Narva mot Carl XII. Han blef i slaget tillfängatagen och dog såsom svensk fånge i Reval 1702 (januari).

Jacob Duncan, † 1685, skotsk krigare, som i svensk krigstjenst bragt sig upp till öfverstlöjtnant, då han 1672 som så många andra af de i kriget deltagande högre officerarne gick ur svensk i dansk tjenst. Han blef befälhavare öfver ett af fyenska nationals rytteriregementena, guvernör af Fyen och general-major. Efter att hafva deltagit i kriget vid Wismar 1675, kom han med arméen till Skåne 1676 och ställdes

i spetsen för den kår af 3,000 män, som från Landskrona afsändes till Halland. Under belägringen af Halmstad blef Duncan öfverraskad af underrättelsen om Carl XI:s antågande. Han sökte då hastigt afbryta belägringen och göra ett återtåg till Skåne, men fann under marschen mot Laholm vägen afspärrad vid Fyllebro (17/8). En del af hans här slog sig igenom; sjelf capitulerade han med hufvudstyrkan på sjelfva slagfältet. I fångenskapen behandlades han mildt af den svenska konungen, ehuру han svikit sitt ord vid afskedet att aldrig strida mot Sverige. Han sändes efter det han återkommit ur fångenskapen till norska hären och deltog i 1678 års misslyckade belägring af Bohus.

Hans Adolf, hertig af Holstein-Plöen, * 1634 † 1704, öfverfältmarskalk öfver danska arméen 1676 jan. — en post som ingen sedan beklädt — hade lärt krigsyrket i kejserliga arméen i kriget mot turkarne. Efter att i den Oldenburgska arfsaken länge hafva understött Danmark, trädde han vid Wismars belägring 1675 i dansk tjenst. I förening med Fredrik v. Ahlefeld beredde han Griffenfelds fall (mars 1676), företog landstigningen vid Rå (juni) och gjorde det lysande sommarfälttåget i Skåne (juli—augusti). Men efter det Duncan förlorat slaget vid Halmstad (17 aug.), slappades krigföringen, och hertigen nedlade plötsligt öfverkommandot, otvifvelaktigt ett föremål för Christian V:s misstänksamhet och begär att ensam råda i allt. Han drog sig derefter undan, utan att likvä尔 derför fullständigt bryta med danska hovvet, och lefde sedan i sitt lilla furstendöme i Holstein.

Hans Wilhelm Meerheim (Meerheimb, — slägten fortlever i Mecklenburg-Schwerin), född i kurfurstendömet Sachsen 1620, hade i 30:åriga kriget tjänat i den kejserliga hären och nått öfverstes grad. Han upptogs i böhmiska adeln såsom friherre. På grund af sitt gifte med Eleonore v. Oertzen af den Mecklenburgska adelsslägten Oertzen blef han bosatt i Mecklenburg och förvärvade der godset Gnemern, som ännu är stamgods för hans efterkommande. Under belägringen i Wismar 1675 trädde han i Christian V:s tjenst såsom general-major och förenade sig med landstigningshären i Skåne sommaren 1676 samt deltog derefter i Skånska kriget intill dess slut. Äfven i angreppet på Rygen 1677 deltog han. Meerheim var med i slaget vid Lund 1676 och Landskrona 1677 och bidrog i det förra till den högra flygelns framgång, då den efter den venstras flykt från slagfältet utvecklade en ny högerflygel. Han blef qvar under vintern 1676—77 med några rytteregementen för att i förbindelse med de af danskarne eröfrade fästningarne Kristianstad och Landskrona upprätthälla besittningen af Skåne. Blokadhären framför Kristianstad tvang honom att kasta sina trupper in i fästningen och han försvarade sig här ett halft år. Han skördade sålunda i det stora kriget beröm; men hans egentliga fält var småkriget. Som en

äkta soldathöfding från 30:åriga kriget var han ständigt ute på parti med sina ryttarekompanier. Så under belägringen af Kristianstad vintern 1677 (jan.). Det var då han försökte undsätta Karlshamn, dit han kom natten före Krumsees kapitulation. I slutet af maj gjorde han ett utfall med hela besättningen mot den astågande belägringshären och lyckades vinna både byte och troféer. Han blef sálunda en länk mellan den reguliera danska hären och de af svenskarne så djupt förhatade snapphanarne. Landskrona var under dessa ströftåg åren 1677—79 hans högqvarter. Han har härvid visserligen gjort Danmark tillfälliga små framgångar, men en stor samlad skada derigenom, att han bidrog till att beröfva det Skånes sympatier. En sådan liten framgång var eröfringen af Engelholm i förening med gen-major Ditlov Rantzau (1678 $\frac{27}{4}$).

Meerheim förblef äfven efter freden i Lund i dansk tjenst och blef kommandant i Nakskov intill 1683, men uppnådde aldrig högre befördran. Han fick general-majors afsked 1684 och dog 1688 på sitt gods Gnemen.

Schwanewede (Svanwedel). Herman Frans, * 1637 † 1697, af bremisk slägt, tjänade i svenska hären under Karl X Gustafs krig i Danmark 1658—60, men blef tillfängatagen och gick i dansk tjenst. Han utmärkte sig i kriget i Skåne 1676—79 som den dristigaste och äfventyrligaste af alla dess partigångare. Han hann upp till general-major och dog vid 60 års ålder på Jutland, der han egde godset Nörre-Vosborg. Han kunde väl benämñas det skånska krigets Kulneff. Länge dröjde hans minne i den muntliga traditionen på begge sidor om Sundet.

Anmärkta tryckfel.

Sid.	XV	rad.	2	uppfirån	står:	tillstånd	läs:	tillstånd ¹⁾
"	XV	"	6	nedifrån	"	förlorad	"	förlorad".
"	XVII	"	4	"	"	ett	"	en
"	6	rad.	10	"	"	Churförsten	"	churfursten
"	15	"	5	"	"	memblig	"	nemblig
"	20	"	2	"	"	Sarmarsche	"	Jarmarsche
"	26	"	9	uppfirån	"	ha	"	da
"	29	"	2	"	"	sua	"	saa
"	47	"	10	"	"	12 Aug.	"	15 Aug.
"	52	"	2	"	"	Smeedstrup	"	Sneedstrup
"	64	"	4	"	"	Schonb. sol.	"	Schönb. Pol.
"	91	"	4	nedifrån	"	Phil. com.	"	Phil. Com.
"	229	"	4	"	"	ndi	"	udi
"	236	"	13	"	"	leutenat	"	leutenant
"	249	"	10	"	"	Fontaineblau	"	Fontainebleau